8
I-b
2 M

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
11 D
66

Joseph ab Camissa

M. ANTONII MAIORAGII,

EPISTOLICARVM QVAESTIONVM LIBRI II.

Quibus multa ſcitu digna, quæ antea incognita erant, doctiſsimè explicantur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

MEDIOLANI.
Ex Typis Franciſci Moſchenij.
M D LXIII.

CLAR.mo ET EXCELL.mo VIRO IVLIANO GOSELINO Primario à Secretis Catholicæ Regiæ Maieſtatis, in Prouincia Mediolan.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Franciſcus Moſchenius Typographus. S. D. P.

OMnes illi, Goſeline vir ſapientiſsime, atq; humaniſsime, qui ſingulari aliqua ſignificatione declarare volũt, qua obſeruãtia ſuperiores colant, quóue amore homines liberali doctrina politiſsimos proſequantur: nec id ipſi, vel ingenij tarditate, vel fortunæ iniuria, per ſe aſſequi poſſe confidunt: aliorum lucubrationibus in ea re perficienda, ac monimentis vti coguntur. quorum in numero ego etiam & haberi, & poni haud immeritò poſſum, qui, cùm nihil, vel admodum parum me præſtare poſſe intelligam, ad alios eſſe confugiendum exiſtimaui: vt tandem aliquando experirer, an poſſem tibi aliqua ſaltẽ ex parte oſtendere, quam tuorum in me beneficiorum me-

moriã,ſemper retinuerim:quantiq; ſint apud me iſtæ eximiæ, pulcherrimǽque virtutes, quas tibi tuo illuſtri, atq; excellenti ingenio cum ſumma laude comparaſti. Quamobrẽ tibi nunc mitto Maioragij illius eruditiſsimi, & eloquentiſsimi viri duos Epiſtolarum libros, omni ſuauitate, omniq; doctrina refertos: quos mihi Primus Comes, vir ſanè bonus, atque perofficioſus ſumma liberalitate largitus eſt. ego autẽ, qua ſoleo diligentia, vt in lucem prodirent, & in tuo nomine apparerent: ſedulò, ac diligenter curaui. Accipias igitur munus hoc alacri, libentiq; animo, quod etſi ita magnum non eſt, vt fortè par eſſet: at elegans, at mirificum eſt: & grauiſsimis verbis, ſententijsq; plenum. nec merita tua, quæ maxima, atq; incredibilia ſunt: ſed animum meum gratiſsimum, & muneris ipſius excellentiam, præſtantiámque reſpicias: ex quo & voluptatem, & fructum ſine vlla dubitatione maximum percipies. Vale.

M. ANTONII MAIORAGII, Epiſtolicarum quæſtionum LIBER PRIMVS.

I. Quòd apud antiquos eadem fuerit lyra quæ cithara.

M. Antonius Maioragius, Hieronymo Cardano Medico. S. P. D.

MVLTIS tu quidem in rebus ita excellis Cardane, vt aut neminem aut certè paucißimos hoc noſtro tempore inueniri exiſtimem, quos tecum in omni genere laudis & ſcientiæ conferre poßimus. itaq; plurimum eruditioni doctrinæq; tuæ tribuendum eſſe ſtatuo. Sed tamē ab ingenioſißimo Poëta noſtro Virgilio rectißimè atq; verißimè dictum eſt; Non omnia poſſumus omnes. Quamobrem te etiam ſicuti pleroſq; alios, in aliqua re, quamuis doctißimus ſis, interdum hallucinari veriſimile eſt. Sicut heri veſperi, cum in familiari collocutione dixiſſem apud te, in ea me eſſe ſententia, vt credam apud veteres idem in Muſicis inſtrumentum fuiſſe lyram et citharam, tu confeſtim hanc opinionem meam vehementer improbaſti. riſiſtiq; non mediocriter. illud addens ioci (vt opinor) gratia, me tam eſſe ſtudijs meis intentum, vt neq; ea dignoſcam, quæ paßim omnibus notißima ſunt. Quis enim (inquiſti) neſcit lyram plectro; citharam penna ſiue digitis pulſari? nunquam ne circumforaneos, & circulatores in circumfuſa vulgi corona lyram tangentes, & cantitantes aſpexiſti? nunquamne adoleſcētes, ac iuuenes perſonatos in liberalibus citharam per vicos digitis increpantes audiuiſti? non intelligis à lyra, citharā (quod aiunt Muſici) δὶς διὰ πασῶν diſcrepare? Sed audi mi Cardane, quoniam heri non potui coram ſententiam ubi meā comprobare; quid eſt cum inter eruditos de rebus dubijs, nō ex opinione vulgi, ſed probatißimorum hominū teſtimonijs contendendum ſit, quòd me ad populum atq; imperitam mul-

titúdi-

titudinem prouoces? cur a me petis vt publicos potiùs errores, quam cõſenſum optimorum auctorum ſequar? quot vocabula vulgus immutauit, atq; deprauauit? quot innouauit inſtrumenta? neq; enim adduci poſſum vt credam eadẽ forma fuiſſe lyram apud antiquos, qua noſtro tempore videmus. quando veterem illam ac penè diuinam muſicam prorſus amiſimus. Quis enim hoc tempore Dorij modi diuinum impetum nouit? quo Pythagoras ille, cõcitatos ad libidinem adoleſcentium animos facile ſedabat, & ad religionem adducebat. Quis Phrygiam harmoniam intelligit, qua Magnum illum Alexandrum ſæpius ad bellum inflammatum a Timotheo muſico tradunt. Quid Empedocles nonne tutum & incolumem ab inimicis hoſpitem ſuũ muſicæ artis præſidio ſeruauit? Iam vero Terpander & Arion muſicis cantionibus ciues ſuos à grauiſsimis morbis eripuerunt. illud etiam nos ſacræ literæ docẽt Dauidem paſtorem ac Muſicum cithara ſua malum Dæmonem à Saule Rege procul arcere ſolitum. quæ quoniam hodie nulli hac molli & eneruata muſica qua paſsim vtimur, efficere poſſunt, veriſimile eſt omnem inſtrumentorum rationem eſſe mutatam. Noli igitur me ad vulgum prouocare, ſed audi Virgilianum Ioppam, qui cithara perſonat aurata docuit quæ maximus Atlas. Qui canit errantem Lunam Soliſq; labores. vt intelligas doctiſsimos fuiſſe veteres illos Muſicos non triuiales, quales pleriq; omnes hac noſtra tempeſtate repeRiuntur. nam apud Homerum etiam Demodocus in Alcynoi conuiuio, cithara ſuauiter & iucundè canit, & inter procos apud eundem Homerum Phemius propter admirabilem canendi ſciẽtiam etiam inuitus lyram pulſare cogitur. quin etiam (vt ait Horatius) cithara tacentem ſuſcitat muſam neq; ſemper arcum Tendit Apollo. Sed iam ad ipſam rem aggrediamur. & apertis rationibus oſtendamus eandem eſſe lyram & citharam. Apud Græcos auctores tria nomina reperio quæ idem omnino ſignificare videantur. eſt enim Græca lingua, quod omnes intelligunt, verbis cuiuſq; generis affluentiſsima, licet eam alicubi Cicero quaſi verborum interdum inopem accuſarit, vnde non iniuria fortaſsis à Theodoro Gaza reprehenditur. ſunt autem ea quæ modo dixi nomina; lyra, cithara, Phorminx. Ac illud primo nemini dubium eſſe poteſt, quin Phorminx ea-

dem

dem ſit,quæ etiá cithara dicitur,cum hoc apertiſsime Suidas fateatur, qui ita ſcribit; Φόρμιγξ, κίθαρα. ἐν ἐπιγράμματι; ἀφόρμιγξ, τά τε τόξα καὶ ἄγκυλα δίκτυα φοίβῳ. quod nō minus clara voce ſcientiarum parens Homerus odyſſeæ primo declarat. cū enim dixiſſet à miniſtro datam fuiſſe Phemio citharam ſtatim hæc verba ſubiunxit; ἤτοι ὅγε φορμίζων ἀνεβάλλετο καλὸν ἀείδειν. vbi Didymus interpres ſeu qcunq; is fuerit, φορμίζειν interpretatur cithara canere. patet igitur omnino citharam & Phorminga prorſus eandē eſſe. Quod ſi demonſtrare poterimus etiam lyram eandem eſſe quæ Phorminx eſt, non erit dubitandum, quin ex Geometrica proportione lyra ſit eadem quæ cithara. Sæpius enim ex te audiui vulgatiſsimum illud Geometrarum pronunciatum, quæ alicui tertio ſunt eadem, etiam inter ſe conueniunt. videamus igitur an eadem lyra ſit, quæ Phorminx à Græcis etiam dicitur. potuit hoc ſanè Horatius nos ſatis docere. qui principium eius cantionis in primo libro; Quem virū aut heroa, lyra vel acri Tibia ſumis recitare Clio, penè ad verbū ex Pindaro tranſtulit, ſic enim ille; ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι τίνα θεὸν τίν' ἥρωα τίνα δ' ἄνδρα κελαδήσομεν; ſatis enim apertè lyram dixit Horatius quam Pindarus Phorminga dixerat. ſed ex ipſius Pindari verbis hoc etiam facilius intelligitur. nam paulo inferius ita ſcribit; πρέπει τὸν αἰνησίδαμον ἐγκωμίαν τε μελέων λυρᾶν τε τυγχανέμεν. hic enim Pindarus quā ſuperius φόρμιγγα vocarat, lyrā appellat. verū quia fortaſſe mihi facile concedes eandem eſſe lyram quæ Phorminx etiam dicatur, nec tamen ideo ſequi contendes, vt lyra ſit eadem quæ cithara. video enim tergiuerſari te hac in re poſſe, & eo confugere vt dicas Phorminga nomē ambiguæ ſignificationis eſſe, qualia noſtri temporis Dialectici ſolent æquiuoca nominare quod lyram & citharam ſignificare poſsit, quamuis diuerſa ſint inſtrumenta. non patiar te diutius errare, Phorminga prætermittam, & duo tantum illa nomina diſcutiam de quibus hæc omnis inſtituta eſt diſputatio dico igitur grauiſsimorum auctorum teſtimonijs me probaturum lyram eandem eſſe quæ etiam cithara dicitur. Prætereo Pindari interpretem qui pluribus in locis lyram per citharam & cōtra ſolet interpretari. nam grauioribus hoc idem auctoribus affirmare poſſum. atq; in primis Ariſtophanis auctoritate, qui Strepſiadem quēdam in Ne-

bulis

bulis ita de filio ſuo conquerentem inducit; πρῶτον μὲν αὐτὸν τὴν λύραν λαβόντ' ἐγὼ κέλευσ' ᾆσαι Σιμωνίδου μέλος, τὸν κύριον ὡς ἐπέχθη. ὁ δ' εὐθὺς ὡς ἀρχαῖον εἶναι ἔφασκε τὸ κιθαρίζειν. Primum (inquit) iuſsi eum lyram manu capere, atq; illam Simonidis cantionem occinere, quæ ita incipit; κύριον ὡς ἐπέχθη ille vero ſtatim dixit, antiquum & obſoletum eſſe iam citharam tangere. Quod ſi diuerſa eſſet à lyra cithara, profecto dixiſſet Ariſtophanes, λυρίζειν non autem κιθαρίζειν. qd enim abſurdius quam ſi pater filio dicat; cape lyram. filius autem recuſans, ita reſpondeat; ego citharam nolo tangere. niſi ſit idem inſtrumentum. Præterea Xenophon in eo libro qui eſt de tuenda re familiari, qui œconomicus inſcribitur ita inquit; οἱ δὲ ἤδη τὸ πρῶτον μανθάνοντες κιθαρίζειν, καὶ τὰς λύρας λυμαίνονται. qui primo (inquit) cithara canere diſcunt, ij lyras corrumpunt. Sed quid argumenta colligimus? cum liceat vno teſte ſingulari fide, & auctoritate, Suida vincere? cuius hæc ſunt verba; κιθάρα μουσικὸν ὄργανον, ἡ λύρα. poteſt ne quicquam planius aut apertius dici? Quin primo Alcibiade Socrates apud Platonem dicit Alcibiadem citharam pulſare didiciſſe, deinde paulo poſt lyrā vocat, quam ſuperius citharam appellarat. At fortaſſe conce des apud Græcos hæc duo nomina pro eodem inſtrumento capi, ſed apud latinos eſſe diſtincta. quod verum eſſe nullo modo poteſt. nam Quintilianus inſtitutionum ſuarū libro primo vbi de Muſica verba facit, ſine vllo diſcrimine & citharæ & lyræ vocabulo vti videntur. tradit enim apud antiquos hunc morem & conſuetudinem fuiſſe vt in conuiuijs poſt cœnam excellentium virorum laudes ad citharā canerent. eius hæc ſunt verba; & teſtimonio ſunt clariſsimi Poëtæ apud quos inter regalia conuiuia laudes Heroum ac Deorum ad citharam canebantur, idem nō ita multo poſt ita ſcribit; vnde etiā ille mos vt in conuiuijs poſt cœnam circumferretur lyra, cuius cum ſe imperitū Themiſtocles confeſſus eſſet (vt verbis Ciceronis vtar) habitus eſt indoctior. Illud etiam plurimū hāc ſententia noſtram confirmat, quod Virgilius in ſexto dixit; Threicia fretus cithara, fidibuſq; canoris, & Ouidius in epiſtolis, Threiciam digitis increpuiſſe lyram. vt Virgilius citharam, Ouidius lyram ab orpheo repertore Threiciam nominarit. dicitur enim Orpheus, Threicius ſacerdos & vates, vt in ſexto Aeneidos; Nec

non

non Threicius longa cum veſte ſacerdos obloquitur numeris ſeptē diſcrimina vocum. Plinius in ſeptimo tradit Amphionem, vel Orpheum citharæ inuentorem fuiſſe. Diodorus in ſexto laudem hanc Apollini tribuit, nonnulli Mercurium auctorem faciunt. ſed vtcunq; ſit, illud quidem certè ſatis conſtat, vbiq; Phœbum apud poëtas cithara canentem induci. At Macrobius primo Saturnaliū cauſam quærit cur Apollini ſeptem chordarum lyra ſit attributa. quod abſurdum omnino foret, niſi ſit eadem lyra quæ cithara. Simonides ab omnibus inter lyricos poëtas numeratur quē tamen cithara ſolitum vti fuiſſe conſtat. nam vt in ſeptimo Plinius tradit, cum Terpander ſeptem chordarum citharā effeciſſet, octauam chordam Simonides addidit, nonam Timotheus. Quid in ſecundo Faſtorum Ouidius, nōne clariſsime demonſtrat, nullam penitus inter lyram & citharam eſſe differentiam? nam vbi de Arione Methymnæo verba facit, primo ſic eum loquentem inducit; ſed liceat ſumpta pauca referre lyra. deinde paulopoſt cum eum refert in mare deſiluiſſe, & ſuauiſsimo lyræ ſonitu Delphinas commouiſſe, ita ait;

Ille ſedet, citharamq; tenet, preciumq; vehendi
  Cantat & æquoreas carmine mulcet aquas.

Hinc eſt quod & à Græcis & Latinis citharœdi vocātur qui lyras pulſant. quod ſatis declarat illud elegans ac facetum Stratonici dictum; qui cum imperitum quendam citharœdum lyra perſonantem vidiſſet, qui bos cognomine dicebatur; olim (inquit) Aſinus ad lyram, dici ſolutum eſt, nūc vero, bos ad lyram rectè dici poteſt. Ridiculus ſanè in hac parte Cælius Rhodiginus, cui tu nō fortaſſe ſine cauſa multum tribuis, qui citharim & citharam ait inter ſe differre. vult enim ipſa veritate compulſus, citharim quidem eſſe lyram, verum citharam aliud inſtrumenti genus. ſed omnino videtur linguarum varietatem ignoraſſe. nam quæ cithara cōmuni Græcorū lingua dicit̃, ea teſte Phauorino citharis apud Aeoles appellatur. ſunt enī eius generis quā plurima nomina quæ paſsim apud Græcos auctores occurrunt. vt ab hoc verbo χάρα fit χάρισ. ἄκρα ἄκρισ. δάμαλ ἡ δάμαλισ. ἑορτὴ ἑορτίσ. αὐλὴ αὐλίσ. tale igit̃ eſt etiā cithara citharis, quod apertiſsimè declarat Homeri interpres, qui primo Odyſſeę

vbi ſic Homerus ait; κῆρυξ δ' ἐν χέρσι κίθαριν περικαλλέα θῆκε Φημίῳ. ſic exponit κίθαριν κίθαραν. quod approbat etiã ille qui Græce ſcripſit Etymologicon, in quo ita legitur; κίθαρις κίθαρα παρὰ τὸ κινεῖτε ῥᾳδίως. ἢ παρὰ τὸ κινεῖν εἰς ἔρωτα τοὺς ἀκούοντας. non eſt igitur dubium quin Cœlius in errorem inciderit. quid quod alterum ſtatim errorem haud ſcio an etiam hoc maiorem adiungit? Sic enim ait; citharis lyra eſt qua vtentes vocantur cithariſtæ, quos etiã λυρῳδοὺς dicunt, at cithara eſt, vnde citharœdi vocantur. quibus ex verbis facile deprehendi poteſt, eum non intelligere quomodo citharista & citharœdus inter ſe diſtinguantur, cum alterum à cithari, alterum à cithara deriuari velit, quæ verba idem ſignificare docuimus. nos autẽ dicimus citharœdum eſſe, qui non tantum citharam pulſat, ſed etiam cũ ea cantat, quod pauci bene facere nouerant, ideo citharœdorum nomen in honore ac precio habebatur, citharistã vero qui cithara ſine lyra ſimpliciter vtitur ſine cantu, quam differentiam ponit Phauorinus, & agnoſcit etiam vir eximius Budæus in Annotationibus ſuis, vbi ſic ait; citharœdi qui & fidicines dicuntur, citharæ accinunt, citharistæ citharã tantum pulſant. Sed nos quamuis ſatis (vt opinor) ſuperq; cauſam noſtram probauerimus illud etiã addamus, quod huic rei conuenire mirifice videtur. eſt notiſsimũ omnibus Græcorum prouerbium in homines imperitos qui ad aliquam rem non ſunt idonei, vt Aſini ad lyram dicantur. hunc titulum varro cuidam Satyræ ſuæ teſte Gellio prefixit, & quidẽ Græce hoc modo; ὄνος πρὸς λύραν, quod apud Lucianum pluribus in locis inuenitur. quid ergo? nonne idem Lucianus in Pſeudologiſta ſic ait; τοῦτο δὴ τὸ τοῦ λόγου ὄνον κιθαρίζειν πειρώμενον ὁρῶν. videns (vt vulgo dici ſolet.) Aſinum cithara canere tentantem. atqui vulgo dicitur; Aſinus ad lyram. eſt igitur eadem lyra quæ cithara. nam quod hoc loco κιθαρίζειν dixit Lucianus, alibi λυρίζειν dicit. Sed iam omnino (vt opinor) ita confirmata eſt cauſa noſtra, vt nihil amplius de hac re dubitari poſsit. Tu mi Cardane ſiquid eſt quod contra dici poſſe exiſtimes, ad me ſcribas velim. Sunt enim eiuſmodi diſputationes & iucundiſsimæ, & vtiliſsimę, propter quas & in legendo diligentiores euadimus, & in diſcendo promptiores. licet enim veriſsimè Democritus dixerit;

rit;

rit; veritatem in profundo merſam eſſe, neq; facile quicquã percipi poſſe, tamen illi propius ad ſcopum accedunt, qui ſeſe in iaculando frequentius exercent. neq; aurum & vniones inueniuntur, niſi ab ijs qui diligenter inquirunt. At dices in maioribus eſſe laborandum, fateor id quidem, ſed tamen neq; hæc vllo modo negligenda ſunt, à nobis præſertim, quorum officium eſt, vocum vel homonymiam, vel ſynonymiam indagare. in quibus literatum hominem labi, errare, decipi turpiſsimum eſt. Vale.

III. Quid ciuitatis nomine, quid vrbis contineatur, & quæ ſit vtriuſque vera definitio.

M. Antonius Maioragius, Octauiano Arcimboldo. S. P. D.

ILLVSERAS heri me nimis ſalsè, quod hominum cõuentum iure ſociatum & ad ſuas res tuendas ſufficientem, ciuitatem eſſe definiuiſſem. dixerasq; hãc definitionem meam dupliciter eſſe vitioſam; primo quod etiam exercitus ea cõprehenderentur, qui iure ſociati ſunt, & res ſuas tueri poſſunt, & tamẽ (vt ais) ciuitates dici nõ poſſunt. deinde quòd mœnibus circundatæ ciuitates in quibus diſcordiæ, ac ſeditiones eſſent, hac definitione mea excluderentur, cum tamẽ eas (inquis) nemo neget eſſe ciuitates, quamuis in eis nõ ſint homines iure ſociati, ſed plerunq; fures & latrones. Ego vero mi Octauiane licet ingenioſe nobis occurras, nihil tamen a ſententia mea dimoueor. nam tuas iſtas rationes molli (quod aiunt) brachio, video me poſſe repellere. Ac primo quemlibet iuſtũ exercitum cuiuſcunq; nationis rectiſsimè ciuitatem appellari poſſe dico, modo ſit ita ſociatus vt legibus atq; inſtitutis communibus vtatur, & à ſe propulſet iniuriam. nõ enim cum ciuitatẽ dicimus, domos ac mœnia ſignificamus, ſed

ipſam ciuium multitudinem, quæ quauis mœnibus incluſa non ſit, nihilo tamen minus erit ciuitas. nam (vt præclarè primo de Republica docet Ariſtoteles) ciuitatem omnē quandam eſſe communitatem alicuius boni gratia conſtitutam videmus. quod ſiquis exercitus iure conuenerit, ad hoſtium iniuriam propulſandam, & res ſuas tuendas, quis non eam hominum ſocietatem & quaſi conſpirationem, rectè ciuitatem eſſe dixerit? Quid enim eſt quod ciuitatem efficiat? annon id quod grauiſsimus auctor Ariſtoteles tradit? τοῦ ἀγαθοῦ καὶ δικαίου κονωνία. hoc eſt boni iuſtique communitas. vel quod Philoſophorum Deus Plato de legibus ſeptimo ſcribit; τὰ νόμιμα ἔγγραφα τε καὶ ἄγραφα, hoc eſt, leges ac inſtituta ſcripta & non ſcripta, quæ ciuitatum eſſe vincula ſapientiſsimè dicit, non igitur mœnia, non ædificia, ſed iura, ſed conſenſus, ſed iuſticiæ communitas ciuitatem facit. eſt enim homo (quod ait Ariſtoteles) ciuile quoddam animal, quod naturali quadam inclinatione ſolitudinem fugit, conuentus & conſociationes diligit. ex quo fit vt naturales ſint omnino ciuitates. qua ratione prudentiſsimus idem Philoſophus concludit, fuiſſe ciuitates antequam domus vllæ, aut ædificia ſubſtruerentur, quoniam non domus ſed conſenſus hominum ciuitatem conſtituat. Quod etiam benè Iulius Cæſar intellexit, qui primo de bello gallico Heluetiorum exercitum ciuitatem appellat, & partem exercitus, partem ciuitatis, cuius verba libet hoc loco recitare, ſic enim ait; Is pagus appellabatur Tigurinus. nam omnis ciuitas Heluetiorum, in quatuor pagos diuiſa eſt. hic pagus vnus cum domo exiſſet patrum noſtrorum memoria L. Caſsium conſulem interfecerat, & eius exercitum ſub iugum miſerat, ita ſiue caſu, ſiue conſilio Deorum immortalium, quæ pars ciuitatis Heluetiæ inſignem calamitatem populo Romano intulerat, ea princeps pœnas perſoluit. Huc pertinet etiam quod in ſomnio Scipionis tradit Cicero; Nihil enim eſt (inquit) illi principi Deo qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat acceptius quàm concilia cœtuſq; hominum iure ſociati quæ ciuitates appellantur. Sunt igitur ciuitates concilia cœtuſq; hominum iure ſociati, quamuis intra mœnia non habitent. dixit enim egregiè Lacon quidam, cum

inter=

interrogaretur; cur Lacedæmoniorum vrbs muris circum-uallata non eſſet, ſicuti reliquæ; nõ terrea oportet eſſet mœnia ſed ferrea. conſtat enim ciuitatis robur in armis non in aggeribus, quod dictum Plato de legibus ſexto ſic protulit; χαλκᾶ καὶ σιδηρᾶ δεῖν εἶναι τὰ τείχη, μᾶλλον ἢ γήϊνα. Quod aũt vulgo ciuitates eas appellamus q̃ ſunt mœnibus ſeptæ, nõ propriè loquimur ſed per figurã quam Rhetores Hypallagen, Grammatici Metonymiam vocant, cum id quod cõtinet ponitur pro re quę continetur. atq; ideo dixit Ariſtoteles vrbes quæ ex cementis & lapidibus conſtant, nõ propriè ciuitates appellari, quoniam conſtruuntur & deſtruuntur, ſed ὁμωνύμως, ideſt ambigua ſignificatione, vel (vt Dialectici loquuntur) æquiuoce. vt ſiquis hominis ſtatuam, hominem eſſe dicat; bene igitur Themiſtocles, cum Oraculum interpretaretur, quod præcipiebat vt Athenienſes ſalutem muris ligneis tuerentur, perſuaſit Athenienſibus (vt Iuſtinus ſcribit) patriam municipes eſſe non mœnia, ciuitatemq; non in ædificijs, ſed in ciuibus poſitam. atq; etiam ad huius ſententiæ meæ confirmationem illud accedit; quod ex Romana conſuetudine dicebatur quis, ciuitate donari, non qui eſſet in vrbem receptus, ſed qui poterat iiſdem legibus atq; iiſdem honoribus frui quibus, populus Romanus. Itaq; ciuitas in legibus & concordia populorum vbicunq; fuerint eſſe dicetur; etiam ſi vrbem non incolant. vrbs enim ea dicitur, quæ munita eſt, & mœnibus circundata; ciuitas vero ipſa hominum multitudo, quæ plerunq; ſolet vrbes incolere; quod apertiſsimè & elegantiſſimè (ſicut omnia) Cicero in Lucullo declarat, vbi Sp. Albinum Prætorem ait iocantem dixiſſe Carneadi: Ego tibi Carneade Prætor eſſe non videor, quia ſapiens non ſum, nec hæc vrbs, nec in ea ciuitas? tum ille huic Stoico non videris. Ariſtoteles aut Xenocrates, quos Antiochus ſequi ſolebat, non dubitauiſſet, quin & Prætor ille eſſet, & Roma vrbs, & eam ciuitas incoleret. quibus ex verbis apparet id omnino falſum eſſe, quod tu meę definitioni ſecundo loco obieceras: nempe quod etiam ciuitates dicantur illę, quibus fures & latrones dominentur, & nulla fiant iudicia. forta ſsis enim eas vrbes eſſe concedimus, ciuitates vero nullo modo. quoniam (vt docuimus) hæc inter ſe no-

mina

mina multum diſcrepant. quod etiam in oratione pro P. Seſtio notauimus vbi ſic ait Cicero; cum conuenticula hominum quas poſtea ciuitates nominarunt, tum domicilia coniuncta, quas vrbes dicunt. ſolet quidem maiori ex parte ciuitas vrbem habitare. ſed tamen etiam ſine vrbe ciuitas eſſe poteſt. ſicuti contra, ſæpe ſunt vrbes quas ciuitas nō incolit. quod in Paradoxis optimè Cicero declarat, his quidem verbis; Quæ eſt enim ciuitas? omnis ne conuentus etiam ferorum et immanium? omnis ne etiam fugitiuorum ac latronum congregata vnum in locum multitudo? certe negabis. non igitur erat illa tum ciuitas, cum leges in ea nihil valebant, cum iudicia iacebant, & quæ ſequuntur. At fortaſſe dices ex Stoicorum diſputationibus locum hunc à Cicerone deſumptum eſſe, qui ſolebant admirabilia quædam, & à conſuetudine communis ſenſus abhorrentia proponere. ſicuti paria eſſe peccata. virum ſapientem eſſe regem etiam ſi mendicus ſit, pulchrum etiam ſi fuerit Therſite deformior. verum ego video nō hoc à Stoicis ſed à Platone ſuo mutuatum eſſe Ciceronem, apud quē Sexto de legibus nos hæc verba notauimus; πᾶσα δή που πόλισ ἄπολισ ἂν γίγνοιτο ἐν ᾗ δικαστήρια μὴ καθεστῶτα εἴη κατὰ τρόπον. omnis ciuitas (inquit) nomen ciuitatis amitteret, in qua non fuerint iudicia debito modo conſtituta. qua in ſententia fuiſſe etiam Ariſtotelem ex eius libris de Republica perſpicuum eſt. vult enim omnium animalium optimum quidem eſſe hominem ſi leges & iuſticiam ſequatur. at vero cum à legibus, & iuſticia diſceſſerit, animantium omnium eſſe nequiſsimum. quo fit vt ex huius generis hominibus qui nihili iuſtitiam faciunt, ciuitas conſtare non poſsit. Eſt enim lex quemadmodum ait Demoſthenes, inuentum ac munus Deorum, & conſpirantis ciuitatis conuentum, ad cuius præſcriptum omnes in ciuitate degentes vitam inſtituere par eſt. non igitur illi ſunt in ciuitate qui legibus & iuſticiæ non obtemperant. vnde genus id hominum dicuntur à Græcis; ἀπόλιδες καὶ ἀφρά-τορες, hoc eſt; ſine ciuitate, ſine tribu. Quare iam planum & perſpicuum eſt, ibi nullam eſſe ciuitatem, vbi non ſit conuentus hominum iure ſociatus, & ad ſuas res tuendas ſufficiens, vt veriſsima iam appareat definitio mea,

quæ

quæ nihil redundans, nihil parum explicatum contineat, omnis enim hominum multitudo iure ſociata quæ res ſuas tueri ac defendere poſsit, rectè ciuitas appellabitur. neque vllo modo erit ea ciuitas, quæ non ſanctiſsimarum legum & iudiciorum præſidio firmata ſit. Quæ cum ita ſint, iam profectò vides, nullam fuiſſe cauſam cur meam definitionem irrideres, quę doctiſsimorum hominũ auctoritate nititur, & comprobatur.

Vale.

II. Vnde Senatus dicatur, & de ordine Senatorio quædam.

M. Antonius Maioragius, Conſtantino Adduenſi. S. P. D.

REM à me perquam facilem ac vulgatam, neq; ſanè longa diſputatione indigentem requiris. in qua tamen Bartolum iuriſconſultorum quaſi coryphæum quendam; hallucinatum fuiſſe non immeritò ſuſpicaris. petis enim vnde Senatus nomen deductum ſit. quod ab aſſentiendo nimis abſurdè Bartolus appellatum eſſe credidit. Ego vero nullius auctoritatem Ciceroni præferendam exiſtimo, qui libro de ſenectute ſcribit; ſummum conſilium à ſenibus appellatum fuiſſe Senatũ. quemadmodum (inquit) apud Lacedæmonios qui ampliſsimũ magiſtratum gerunt, vt ſunt, ſic etiam appellantur ſenes. Era enim Lacedæmone publicum conſilium quod Geruſia dicebatur. nam γέρων, apud eos ſenem ſignificat. In quo tantum ij qui integritate vitæ, & fide ac religione præſta-

rent,

rent, cum ad ſenectutem peruenirent, eligi ſolebant. quod Demoſthenis interpres Vulpianus ſcribit. & Ariſtoteles in Politicis præmium hoc ſummæ virtutis apud Spartanos fuiſſe prodidit. Quin etiam Plutarchus in Romuli vita iuniores tradit electos á Romulo qui bellicis rebus incumberent, centum vero ſeniores qui Rempub. adminiſtrarent, & vniuerſum populum conſilio regerent, conſtitutos. qui Senatores ab ætate nominati ſunt.

Ouidius quinto Faſtorum;

Nec niſi poſt annos patuit tunc curia ſeros.

Nomen & ætatis mite Senatus habet.

Eutropius de Romulo verba faciens, centum (inquit) ex ſenioribus legit, quorum conſilio omnia egit, quos Senatores propter ſenectutem, patres ob ſimilitudinem curæ nominauit. Nam apud antiquos Romanos ij tantum in Senatoriũ ordinẽ cooptabantur qui & honeſtate vitæ, & ætate præcellerent. Vnde Cyneas Theſſalus Pyrrhi Epirotarum Regis Legatus, cum Romam veniſſet, Romani Senatus maieſtatem ſupra modum admiratus, Pyrrho cum ad eum reuerſus eſſet dixit; non ſe Romæ ſicut in alijs ciuitatibus Senatum, ſed conſeſſum quendam magnificentiſſimorum Regum vidiſſe. cuius vocem Liuius primæ Decadis libro nono ſic imitatus eſt, cum de Alexandro Magno loqueretur; victus eſſet conſilijs vnius iuuenis Senatus ille, quem qui ex Regibus conſtare dixit, vnus veram ſpeciem Romani Senatus cœpit. talis erat Athenis Areopagitarum Senatus, quem Solon vnus è ſeptem Græciæ ſapientibus, conſtituiſſe dicitur. in quo tantum eis adſcribi licebat, qui & ſenes eſſent, & omne curriculum anteactæ vitæ ſuæ, in rectis ſtudijs & honeſtate tranſegiſſent. Quare non eſt quod amplius dubites, quin & male ſenſerit Bartolus, & Senatus nomen a ſenectute deductum ſit. Vale.

IIII. Iniuſte accuſatum Ciceronem à Rutilio ſuper familia Papyriorum, & Ciceronis locus illuſtratus.

M. Antonius Maioragius, Antonio Comiti Conſobrino ſuo. S. P. D.

QVÆRIS, an iuſtè negligentiæ nomine Ciceronē accuſet Bernardinus ille Rutilius, qui de Iuriſconſultorum vitis opuſculum non ſanè contemnendum ſcripſit, propterea quòd in epiſtolis ad Papyrium Pętum ſcribens Cicero L. Papyrium Mugillanum, cenſorium virũ, principem Papyriorum fuiſſe dixerit, cum Rutilius iſte velit Sex. Papyrium, qui ex romanis iuriſperitis principem locum obtinuit, etiam Papyriorum familiæ primum fuiſſe. idq; Pomponij iuriſconſulti auctoritate probare contendat. Ego certè non temere à Cicerone, cũ in omnibus rebus, tum in Romanis hiſtorijs, quarũ fuit diligentiſſimus obſeruator, recedendum exiſtimo. mirorq; tantam eſſe alicuius hominis audaciam, vt quæ in obſcuriſsimis antiquitatis tenebris diutiſsimè latuerunt, putet ſe melius hoc tempore poſſe eruere, quã ſuis temporibus inueſtigarit Cicero, qui & Varronis diligentiſsimè ſcriptos de Romanis rebus libros, & Catonē de originibus, & Pomponij Attici hiſtorias accuratiſsimè lectitarit, multaq; alia volumina, quę iampridem temporum iniuria perierunt. Quin etiam multis in locis gloriatur, & prędicat ſe antiquitatis ſtudioſiſsimum fuiſſe, vt nulla præſertim in hac parte, poſsit in eum cadere negligentiæ ſuſpicio. atq; eo magis, quòd eo in loco Pætum reprehēdit, quia dixerit Papyrium nullum vnquam fuiſſe, niſi plebeiũ. notat igitur Cicero L. Papyrium Mugillanum ex ijs qui patricij minorum gentium fuerunt, Papyrijs principem fuiſſe, qui cõſul cum L. Sempronio Atracino fuit, cum antea cenſor cum eodem fuiſſet, annis poſt Romam conditam trecentis duodecim. quo in loco notanda eſt etiam Glareani cum Cicerone diſcrepantia, qui annis trecentis vndecim, hoc eſt vno minus, quàm Cicero dixerat, poſt Romam conditam hunc fuiſſe conſulem ſcribit.

Sed Ciceronis verba videtur omnino Bernardinus iſte non intellexiſſe. non enim cum Papyrium Mugillanum principem Papyriorum appellat Cicero, vult enim primum eius gentis fuiſſe, ſed ideo principem vocat, quia primus ex ea familia dignitates maximas adeptus clariſsimus extiterit, quippe qui cenſuram primò, mox etiam conſulatum præclariſsimè geſſerit. quāuis enim Sex. Papyrius de quo Pomponius titulo de origine iuris verba facit, ſacras omnes prophanasq; leges à regibus latas vnum in volumen reduxerit, eaſq; diuulgarit, non tamen hoc eius factum tanti eſt, vt debeat ipſæ Papyrię gentis princeps appellari. cum præſertim ad Pętum ſcribens Cicero, Papyrios tantùm eos celebret, q inſignes aliquo magiſtratu fuerunt. conſtat autem ante L. Papyrium Mugillanum, qui poſt exactos Reges anno ſexageſimo ſeptimo conſul fuit, neminem è Papyriorum familia maiorem aliquem magiſtratum geſsiſſe. Quare non iniuria, ſed potius iure optimo Papyriorum princeps appellatur. quamuis enim ille Sex. Papyrius, à quo ius Papyrianum dictum eſt, Rex ſacrificulus fuiſſe dicatur, tamen id ſacerdotium, atq; ea dignitas, nihil ad cenſuram & conſulatum quem L. Papyrius Mugillanus primus ex ea familia cōſecutus eſt. Ex his ſanè perſpicuum eſt nullā fuiſſe cauſam, quare Bernardinus iſte tam inſolenter negligentiæ Ciceronem condemnaret, quem potius auctorem ſequi debemus etiā in iis, quibus à reliquis ſcriptoribus diſcrepare videatur. Tanta enim fuit eius in omni re diligentia, vt ab eo ſine nefario ſcelere diſſentire vix quiſquam poſsit. Vale.

V. Interpretatus Virgilij verſus per ſenſum, & exteriorum & interiorum diſtinctionem.

M. Antonius Maioragius, Bartholomeo Riccio. S. P. D.

CVM pro ea, quæ mihi tecum eſt, ſumma & iucundiſsima neceſsitudine, nuper ad te veniſſem, & familiares inter nos, vt amicorum mos eſt, ſermones conferremus, ſuccurrit in dicēdo quædam mihi res haud vulgaris, quam te diligentius aduertere magnopere deſiderarē. Itaq;

verſum

verſum è paſtoritio Virgilij carmine illum vſurpaui;

Senſibus hæc imis, res eſt non parua, reponas.

Tu verò poſtquã id qđ dicturus fuerã pattente perq; libenter audiuiſſes, eius virgiliani verſus à me ſententiã perquiſiuiſti. Cur enim, inquiſti, diuinus poëta noſter cum Palæmonem iudicem, quæ dicerentur, diligenter attendere vellet, iuſsit vt ea ſenſibus imis reponeret? quinã tandem ſunt hi ſenſus imi? aut quæ ſenſuum apud auctores diſtinctio? nã qui ſenſus vulgo quinq; numerantur, eos non video, qđ ad memoriam, aut recordationem pertineant. neq; ſane intelligo cur in ſenſibus potius, quàm in mente aut memoria dicta ſua reponi à Palæmone Dameta velit. Nã Seruius ac cæteri qui commentarios in id opus Virgilij ſcripſere, locũ hunc tanquam apertum ac planum, neq; vllis impeditum ſalebris prætermiſerunt. verum ego reconditoris aliquid doctrinæ ſubeſſe exiſtimo. Hæc poſtquam ex te audiuiſſem, dixi me per ocium diligentius rem totam perpenſurum. nunc igitur re perquam accuratè perpenſa & cognita, dico non ſine ſumma ratione factum à Virgilio, vt quæ diligenter aduerti, & memoriæ mandari cuperet, ea ſenſibus imis reponi præciperet. verum vt huius carminis ſentẽtia facilius ac melius intelligatur, faciendum mihi arbitror, vt breuiter ac dilucidè ſenſuum omnium diſtinctionem ac vim aperiã. neq; enim aliter, qui ſint imi ſenſus intelligi commodè poteſt. Duo igitur ſenſuum genera Philoſophi tradidere, vnum eorum, quos exteriores vocãt, alterum eorum, quod interiores. ſed exteriores omnibus quidem, qui vel mediocrem rerum noticiam habeant, quàm notiſsimos eſſe manifeſtum eſt. quis eſt enim, qui neſciat quinq; corporeos eſſe ſenſus? viſum, auditum, odoratum, guſtum, tactum? e quibus tactum & guſtum hominibus cum belluis cõmunes eſſe dixit Ariſtoteles, vnde etiã voluptates eas, quæ tactu aut guſtatu percipiuntur omnium eſſe fœdiſsimas ſapientes viri cenſuerũt. in homine tamen acriorem eſſe tangendi ſenſum affirmãt, propterea quod ſubtiliores homo neruos habeat, vnde tangendi facultatem oriri exiſtimant. Oculorũ (inquit Plato) eſt in nobis ſenſus acerrimus, qui tanquam ſpeculatores altiſsimum locum obtinent, & nobis ad Dei cognitionẽ duces eſſe ſolent. Auriumq; item eſt admirabile quoddam artificioſumq; iudicium (vt ait Cicero) quo iudicatur, & in vo

cis & in tibiarum neruorumq; cantibus varietas ſonorum. narium etiam & guſtandi magna iudicia ſunt. Sed cur qnq; tantùm exteriores ſenſus homini ſunt à natura traditi? quidam ideo factum exiſtimãt, quoniam totidem partes ſunt è quibus vniuerſa Mundi fabrica cõſtituta eſt. quatuor enim primo notiſsima ſunt elementa terra, aqua, aer, ignis, deinde ea, quam naturam quintam multis in locis appellat Cicero, Ariſtoteles quintum corpus ſiue Aetherem. Tactus igitur terræ proprius eſt, ſicuti viſus ætherei luminis. nihil enim igni vacuum (ait Plato) videri poteſt, nec verò tangi quod careat ſolido. ſolidum autem nihil, quod terræ ſit expers. viſus igitur æthereo lumini cõparatur, & videndi vim ætheris quandam habere naturam peritiores volunt. guſtus aquæ rationem habet. confert enim Ariſtoteles ſaporem & odorem, & ait in ſapore humorem, in odore vero ſiccitatẽ exuperare. auditus aëre cietur, aëris enim percuſsio ſonũ emittit, quem audiendi vis percipit. olfaciendi ſenſus ignea natura commouetur, omnes enim quicũq; ſunt odores ex calore proueniunt. hi quinq; ſunt exteriores ſenſus, à quibus ad animi ſedem atq; ſenſus interiores quaſi vias quaſdam aiunt eſſe perforatas. verum vt ſenſuum interiorum diſtinctio melius intelligatur, ſciendum eſt cerebrum (vt ait Plinius) ſenſuum omnium arcem & receptaculum eſſe. ipſum autem tradit Galenus tres habere concauas ſedes ſeu vẽtriculos, primum in fronte, alterũ in media cranij parte, tertium in occipitio, quæ poſtrema capitis pars eſt. quot autẽ numero ſint interiores ſenſus non ſatis inter auctores conuenit. nam Ariſtoteles duos tãtùm ponere videtur, hoc eſt ſenſum communem & memoriam. alij vero pleriq; Peripatetici quinq; poſuerũt, vt totidem eſſent interiores, quot exteriores, atq; eos ita diſtribuunt, vt primus ſit ſenſus communis, ſecundus imaginatio, tertius æſtimatio, quartus cogitatio, quintus memoria. verùm Galenus, cuius nos ſententiã ſequimur, tres tantùm eſſe affirmat, vt ſingulis cerebri ventriculis, ſinguli ſenſus aſsignentur. Itaq; in prima cerebri parte primum interiorem ſenſum ſtatuimus, qui communis ſenſus dicitur. cuius vis eſt atq; potentia, vt quæ ab exterioribus ſenſibus percipiuntur, ipſe apprehendat, atq; in vnum quaſi locum contrahat, deinde ſingula diſcernat atq; diiudicet. hinc eſt, quòd virum ineptum ac delirum, quoniam

res diſcernere ac dijudicare neſcit, communi ſenſu carere dicimus, quod dictum pleriq; vſurpare conſueuerunt, & tamen ſi ab eis rationem exquiras, hæreant, & nihil extricare poſsint. Secunda cerebri ſedes cogitationem ſiue rationem continet, quæ conſequentia cernit, cauſas rerum videt, earúq; progreſſus, atq; anteceſsiones (vt ait Cicero) nõ ignorat, ſimilitudines comparat, rebusq; præſentibus adiungit atq; annectit futuras. In tertia atq; vltima cerebri parte memoria conſiſtit, de qua omnis eſt à nobis hic ſermo inſtitutus. hæc ea pars eſt animi, quæ cæterarum ingenij partium cuſtos eſt, quam Cicero rerum inuentarum theſaurum appellat. hæc quidem in homine vis eſt admirãda, quis enim intelligit qua ratione fiat, vt infinitarum prope rerũ & maximè variarum ſciẽtiam vna memoria complectatur? Sed iam his ita declaratis, videamus quã eruditè Damæta noſter, licet imperitus, paſtor, & quàm artificioſè locutus ſit. iubet enim Palæmonem iudicem verba ſua non audire ſolùm, hoc eſt exteriore aurium ſenſu percipere, neq; tantùm conſiderare & cogitare, ſed ita memoriæ mandare, vt poſtea recordando reminiſci facile poſsit. fit enim in ijs ſenſibus qui interiores dicuntur, mira quædam perceptarum rerum viciſsitudo. nam cum aliquid cõplecti memoria volumus, primùm illud audiendo vel aliter ſentiendo communi ſenſu apprehendimus, deinde cogitatione ac ratione quaſi con formamus, poſtremo memoriæ, hoc eſt, imo atq; vltimo ſenſui mãdamus. intum enim ego poſtremum in hoc verſu interpretor. Satis autem ex ſupra dictis apparet memoriã omnium ſenſuum & exteriorum & interiorum eſſe poſtremã. Nam quod per maiorem numerum locutus ſit Damæta, cum de ſola memoria verba faceret, nihil nos mouere debet, cum præſertim ſciamus numeri mutationem ſæpenumero non à poëtis ſolum, ſed etiam ab hiſtoricis atq; oratoribus fieri, vt & multitudinis numerum, pro numero vnius, & cõtra ſingularem numerum pro maiore, frequenter vſurpent. Nunc ordinè in ſenſibus interioribus cõuerſum oſtendamus. cur enim Damæta Palæmonem verba ſua recordari tantopere concupiſcit? non alia certè de cauſa niſi vt de illis iudicare commodius & verius poſsit. ergo ita accidit, vt quod alio dicente poſtremo ſenſu, hoc eſt, memoria complexi fueramus, ſi de eo nobis ferenda ſentẽtia eſt, rurſus ad ratio-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

rationem, & cogitationem reuocemus, & cũ id quã diligentiſsimè perpenderimus, tunc cõmuni ſenſui noſtro ſubijciamus, atq; ita per ſenſus omnes interiores, hoc eſt, per memoriã, ratiõnẽ, & cõmunem ſenſum iudicamus. Quare vides iam opinor quæ ſit eius carminis, & quàm erudita ſentẽtia; cuius explicatio à ſenſuum & exteriorum, & interiorum cognitione atq; diſtinctione proficiſcatur. neq; enim omnino quicquam recordari poſſumus, quod non aliquo prius exteriore ſenſu comprehenderimus. verum hæc eſt in ſenſibus differentia, quòd ad recordationem excitandam, vnus tantùm e corporeis ſenſibus, quos exteriores ſupra vocari diximus, ſufficere poteſt. quod enim vel vidimus, vel audiuimus, vel tangendo, guſtando, olfaciẽdo cognouimus, eius recordari facile poſſumus ſine cuiuſq; alterius exterioris ſenſus auxilio. at vero in animi ſenſibus non ita fieri certum eſt. omnes enim ad memoriam confirmandam, quemadmodum etiam ad iudicandum concurrere neceſſe eſt. nam Iudex vno aurium ſenſu litigantium controuerſias percipiẽs, antequam eas memoriæ commendet, cõmuni prius ſenſu diſcernit atq; intelligit, deinde cogitatione complectitur. quòd ſi tantum audiendo percipiat, neq; imis ſenſibus reponat, qua ratione fieri poterit, vt de illis verè iudicet? contrà ſi tantùm meminerit, neq; ratione & cogitatione perpẽdat, & deniq; communi ſenſu atq; intelligentia proſequatur, nullo modo rectum eius eſſe iudicium poterit. ex quo planum atque perſpicuum eſt, ad rectè iudicandum omnibus animi viribus ac ſenſibus opus eſſe. quo fit vt alia fortaſſe melior interpretatio poſsit huic carmini accommodari, vt imos ſenſus, nõ memoriam tantùm (vt initio diximus) ſed interiores omnes ſenſus intelligamus. atque ita ceſſabit ea licentia, qua diximus maiorem numerum pro minori plerunque vſurpari ſolere. quanuis hæc poſterior interpretatio nõ admodum à priori diſcrepare videatur, cum vtraque ad vnum atque eundem iudicij finem tendat. ſed certè poſterior Virgilianæ ſententiæ magis omnino mihi videtur conuenire. Hoc igitur modo ſit enodata carminis illius intelligentia, de quo non ſine cauſa dubitare videbaris, & aliquam ſubeſſe reconditiorem doctrinam ſuſpicari. Vale.

VI. De Polycleto ſtatuario, & Polygnoto pictore, deq; verbis fingendi & pingendi quædam.

M. Antonius Maioragius, Bartholomeo Ferrino. S. P. D.

SApienter à Iuriſprudentibus inſtitutum fuiſſe iudico, mi Ferrine doctiſsime, vt nulla omnino de re quãuis aperta & peruulgata velint ex tempore pronunciare, priuſquam Bartolos ſuos, Baldos, Salycetos, cæteraſq; humani generis peſtes diligenter euoluerint. nihil enim memoria debilius aut infirmius eſt, nihil quod magis vacillet, nihil quod nos frequẽtius decipiat. nam ſepenumero fieri ſolet, vt aliqua vel rerum vel nominum ſimilitudine capti, fallente memoria in errorem facillimè deducamur. hoc adeo mihi venit in mentem ad te ſcribere, quoniam cum hodie mane familiariter inter eos colloqueremur, in eam ambo ſententiã diſceſsimus, vt duos fuiſſe Polycletos, alterum ſtatuarium, alterum verò pictorẽ crederemus. at verò poſtquam à te diſceſsi, remq; diligentius penſitaui, facilè cognoui nos non ſatis prudenter cenſuiſſe, cum vnum tantum celebrem Polycletum, atq; eum ſignorum, ſtatuarumq; fictorem apud probatos auctores fuiſſe reperiam. Sed nimirum celebrati pictoris nomen nos fefellit, vt qui Polygnotus dicebatur, eum Polycletum fuiſſe opinaremur. fuiſſe autem egregiũ pictorem Polygnotum, qui non minorem ex pictura gloriam, quàm ex ære ducendo, & fingendis ſtatuis Polycletus aſſecutus ſit, probatiſsimi auctores Cicero, Quintilianus, Plinius, Aelianus atteſtantur. Nam in Bruto Cicero, cum oſtendere vellet omnes paulatim artes ad perfectionem eſſe deductas, de vtroque verba facit, hoc modo. Calamidis (inquit) ſigna dura illa quidem, ſed tamen molliora quàm Canachi, nondum Myronis ſatis ad veritatem adducta, iam tamen quæ non dubites pulchra dicere, pulchriora etiam Polycleti, & iam planè perfecta, vt mihi quidem videri ſolent. Similis in pictura ratio eſt, in qua Zeuſim, & Polygnotũ, & Trinantem, & eorum

rum

rum, qui nõ ſunt vſi pluſquam quatuor coloribus, formas & lineamenta laudamus. idem in Verrem libro quarto ſcribit, Meſſanæ in Sicilia fuiſſe duo ſigna ænea, non maxima verum eximia venuſtate, virginali habitu atq; veſtitu, quæ manibus ſublatis ſacra quædam more Athenienſium virginum, repoſita in capitibus ſuſtinebant, quæ Canephoræ vocarentur, & earum artificem fuiſſe Polycletum. Quintilianus autem cenſet Polycletum diligentia & decore ſupra
34. cap. 8. alios fuiſſe ſtatuarios. At vero Plinius Polycletum hunc fuiſſe Sicyonium tradit, & Ageladis diſcipulum, cuius etiam quę fuerint ſigna memorabilia recitat. inter quæ tradit Herculem fuiſſe Romæ, Antheum à terra ſuſtinentem. de quo Hercule Cicero de oratore ſecundo verba facit. quo in loco quidam decepti ſunt. cum enim paulo ante Cicero de pictura meminiſſet, crediderunt eam Herculis imaginẽ à Polycleto conformatam, non fictam fuiſſe, ſed potius pictam. atque ideo Polycletum quendam alium pictorem ſibi confixerunt. verùm eo loco Cicero rectiſsimè tranſit à pictura, ad ſignorum fictionem. cum præſertim pictura etiam in fictione ſtatuarum eluceſcat. quod de oratore primo Cicero his verbis comprobat; & qui aliquid fingunt, & ſi tùm pictura nihil vtuntur, tamen vtrum ſciant pingere, an neſciant, non obſcurum eſt. Itaque nemo poteſt ex eo loco ſuſpicari, fuiſſe quendam pictorem egregium nomine Polycletum, præſertim cum Plinius, qui res huius generis omnes ferè ſtudioſè conſectatus eſt, pluribus in locis de Polycleto ſignorum fictore, nuſquam autem de pictore loquatur. atqui flagitium minime tolerabile commiſiſſe Plinius videretur, cum pleroſque alios non tantùm celebres, ſed etiam obſcuros multos pictores recenſuiſſet, ſi tam eximium, vt iſti volunt, pingendi artificem neglexiſſet. ſed ideo non meminit, quia nullus eo nomine clarus pictor fuit. habuit autem Polycletus æqualem & condiſcipulum Myronem, atq; etiam in eadem materia, atque in eiſdem ſignis æmulatorem. finxit enim etiam Myron Herculem, quem Romæ apud circum Flamminium in æde Pompeij fuiſſe conſtat. tradit Aelianus duas eiuſdẽ formæ ſtatuas à Polycleto fuiſſe confictas, quarum alteram ex ingenio atque ſummo artificio ſuo conformauit, alteram ad vulgi opinionem, atq; arbitrium accommodauit, deinde cum vtraq; perfecta, prius eam

quæ

quæ ſuo indicio conficta fuerat in pergula ſpectandam propoſuiſſet, ab omnibus maiorem in modum probata eſt, illa autem altera populi iudicio non tantum non probata ſed penè contempta eſt. tunc Polycletus, atqui ſcitote (inquit) hanc quam tantopere laudatis, à me, quam autem vituperatis a nobis eſſe factam. Tanta vero fuit huius Artificis excellentia, vt Polycleti regula pro re bene compoſita penè in prouerbium abierit. nam Galenus in libello de optima corporis conſtitutione bene conſtitutum corpus Polycleti regulæ comparat. Quod autē Polygnotus celeberrimus pictor fuerit ætate Polycleto paulo inferior ſatis ex Cicerone, Plinio, Aeliano, Pauſania conſtat. fuit hic Thaſius, & primus mulieres lucida veſte pinxit capita earum mitris verſicoloribus operuit plurimumque picturæ contulit. Siquidem inſtituit os aperire, dentes oſtendere, vultum ab antiquo rigore variare. Plinius ſcribit hūc & pictorē nobiliſsimum fuiſſe, & argenti cælatorem egregium. Quemadmodum vero Polycletus Myronem æmulatorem habuit, ita Polygnotus Myconem. vt non iniucundum ſit, non tantum in ipſis artificibus, ſed etiam in eorum æmulatoribus quandā nominum ſimilitudinem aduertere. Inter cætera quæ Polygnotus egregie pinxit, maximè Porticus Athenis ab eo picta quæ à picturæ varietate pæcile dicta eſt, celebratur, ex qua maiorem etiam gloriam atque auctoritatem cōſecutus eſt, quòd eam gratuito pinxerit, cum partem eius Mycon mercede pingeret. vnde Amphyctiones, quod eſt publicū Græciæ concilium, hoſpitia illi publice gratuita decreuere. De hoc pictore Quintilianus in duodecimo ſicuti etiam de Polycleto fictore meminit. Aelianus ſcribit Polygnotum in picture tenuitate plurimum valuiſſe, & plicas veſtium molliciaſq; ſignorum mirifice pingendo imitatum. Pauſanias decimo libro tradit, Ocnum, quendam à Polygnoto pictū fuiſſe, qui ſpartum torquere videretur, & Aſinam propè aſſiſtentem, quæ ſpartum idem roderet. quod ænigma ſignificare volunt, eum fruſtra laborare qui prodigam vxorem habeat, quam rem etiam Propertius innuit his verſibus.

Dignior obliquo funem qui torqueat Ocno
Aeternuſq; tuam paſcat Aſella famem.

Fuit etiam Polycles quidam ſtatuarum artifex de quo Plinius non vno in loco meminit. pictor autem eodem nomi

ne,quod ſciam, nemo fuit. Illud planè veriſsimum eſt, in quo ambo conuenimus,cum de pictoribus & ſtatuarum artificibus inter nos loqueremur, verbum hoc fingere, nunquam ad pictores à Cicerone transferri,ſed ad ſtatuarum artifices propriè pertinere. Nā hæc duo verba pingere & fingere, pluribus in locis Cicero non ſine iucunditate quadam diſtinguit.vt ad L.Luccium ſcribens.neq; enim Alexander ille gratiæ cauſa ab Apelle potiſsimum pingi, & à Lyſippo fingi volebat.& libro in verrem quarto. Cybiratæ ſunt fratres quidam Tlepolemus & Hiero,quorum alterum fingere opinor e cera ſolitum eſſe, alterum eſſe pictorem. & ſecundo de Natura Deorū,reliquos Deos ea facie nouimus, qua pictores fictoresque voluerunt.effingere autem quanuis apud Ciceronem de pictore dictum non memini,tamē tam de pictore, quam de fictore dici poſſe grauiſsimus auctor Quintilianus oſtendit,qui libro quinto ſic ait. ſtatuarum artifices pictoreſque clariſsimi,cum corpora quæ ſpecioſa fingendo pingendoq; effingere cuperent. & quæ ſequuntur. quinetiam hoc verbum,Ducere,de vtriſque artificibus vſurpatur, ac primo de pictoribus notiſsima eſt hiſtoria illa quā
35.*cap*.10. Plinius de Protogene atque Apelle recitat,quorum vterq; certando lineas in tabula tenuiſsimas vario colore duxit, quo tamen in certamine ſuperior Apelles euaſit, vnde natum eſt prouerbium, nullam hodie lineam duxi.de fictoribus autem notum eſt illud Virgilij in ſexto.

Credo equidem viuos ducent de marmore vultus.

Idemq; Horatij illud de Alexandro Magno,

Edicto vetuit nequis ſe præter Apellem
Pingeret, aut alius Lyſippo duceret æra.

Hæc ideo ſcripſi,quia tibi gratiſsima fore confidebam,quāuis enim grauiſsimis in rebus occupatus ſis, tamen his humanioribus literis te mirificè delectari video.vt non dubitem,quin hæc libentiſsimè perlecturus ſis; cum ea te natura præditum eſſe perſpectum habeam, vt ad omnia quæ ad eruditionem pertinent, faciliimus aures ſemper præbere ſoleas. Vale.

VII. Declaratus Virgilij locus in Bucolicis, & bis eodem in loco Seruius notatus.

M. Antonius Maioragius, Marco Fanniano. S. P. D.

IN omnibus meis epiſtolis, quas ad amicos & pſertim ad te ſcribo, ſtudeo ſemper aliquid immiſcere, quod non modò ſenſum aurium delectet, verùm etiã (ſi fieri poteſt) eruditionem augeat. ſed cum hoc tempore nihil haberem quod te ſcire aut tua aut mea ĩtereſſe arbitrarer, tuis proximis literis effectum eſt, vt ſcribendi mihi argumentum non deeſſet. petis enim à me per literas, vt ad te ſcribam quos in hac ciuitate viros maximè literatos inuenerim. Ego verò multos quidem hactenus cognoui, qui non omnino videantur indocti, ſed ſuo iudicio valde ſint ſapientes. verùm vt eos prętermittam, qui falſam ſibi ſcientiæ perſuaſionem induxerunt, cum tribus mihi ſumma familiaritas interceſsit, qui non fucata ſed vera et ſolida doctrina præditi ſunt. Primus ille eſt, qui ſuo labore atque induſtria bonas plurimum literas hactenus illuſtrauit, & quotidie magis illuſtrat, Bartholomæus Riccius, cuius ego conſuetudine mirificè delector. etenim vir eſt non tantùm eruditione clarus, ſed etiam humanitate atq; modeſtia mirabilis. Alter Gregorius eſt Gyraldus, cuius multa extant eleganter atq; eruditè cõſcripta opera. Tertius Ferrarienſis Principis Herculis Atteſtij cõſiliarius eſt, vir omnium virtutum genere cumulatiſsimè ornatus. nam & diſciplinis omnibus imbutus eſt, & politiores literas candoremque ac proprietatem latini ſermonis vehemẽter amat, atq; etiam Thuſco ſermone non ſine ſumma laude & gloria delectatur, rythmorumq; genus omne feliciſsimè conſcribit. hic Bartholomæus Ferrinus vocatur, vir modeſtiſsimus, & multis ingenij ſuauitatibus admirandus. hi ſunt, quorum ſolet eſſe conſuetudo mihi iucundiſsima. Sed quoniam Riccius nobis vicinior eſt, ideo frequentius ad eum accedere ſoleo, vt quam ſepiſsimè fieri poteſt in eius doctiſsimo ſer-

mone conquieſcam. Itaq; cum eum nuper inuiſiſſem, & inter nos ſermo de Virgilij Bucolicis incidiſſet, dixit, ſe in eo opere locum vnum habere, quem nemo adhuc intellexiſſet, & quem ab Andrea Nauagerio ſummo illo atque eloquentiſsimo viro quondam ipſe didiciſſet. Tam te nõ præterit, quam ego ſim in hoc genere quaſi famelicus, continuo inſtare cæpi, vt eum mihi locum declararet, quod ille ſtatim haud grauatè fecit. locus eſt in Egloga quæ Melibæus inſcribitur, vbi Corydon à Mycone paſtore paruo, caput ait apri & cerui cornua Dianæ fuiſſe dedicata, voto hoc modo nuncupato;

Setoſi caput hoc apri tibi Delia paruus
 Et ramoſa Mycon viuacis cornua cerui,
Si proprium hoc fuerit leui de marmore tota
 Puniceo ſtabis ſuras euincta cothurno.

Vniuerſa difficultas ac dubitatio in eis verbis eſt; Si propriũ hoc fuerit. nam Seruius inquit; vt talia carmina fecerit, qualia Codrus iam antea fecerat. at longè aliter Nauagerius, & longe veriſimilius, ac melius. paruus (inquit) erat Mycon, & nondum perfectis viribus, ſed ætate puer & adhuc imbelſis, cum apri caput & cerui cornua Dianæ dedicaret, vnde ſatis apparet neq; aprum neq; Ceruum ab eo fuiſſe confoſſum. optat igitur ſibi vires tantas, tantumq; roboris ac fortitudinis dari, vt cum apris ac ceruis ſolus congredi atq; illos interficere poſsit. vt non iam aliena ſpolia ſed propria virtute parta poſsit oſtentare. quod ſi fiat, pollicetur ſe marmoream Dianæ ſtatuam erecturum. ergo ſi proprium (inquit) ô Diana fuerit, hoc eſt ſi non alieno præſidio adiutus verum propria virtute ceruos atq; apros confecero. Leui de marmore tota Puniceo ſtabis ſuras euincta cothurno. Hæc quoniam interpretatio mihi plurimũ arriſit, his literis quas ad te darem eam mandare volui. verum vnum addam ego per me excogitatum, quod fortaſſe magnopere ad huius loci interpretationem & intelligentiam conducere tibi videbitur. cum enim Corydon hoc loco ipſe de ſe loqui videatur, cur de Mycone verba facit? Seruius Myconem vel patronum vel filium Corydonis eſſe putat, ego vero eundem eſſe crediderim qui & Corydon & Mycon appelletur, vt in tertia perſona de ſe verba faciat. quod & ſæpiſsime & elegantiſsimè à ſcriptoribus omnibus fieri conſueuit. neq;

ſanè abſurdum eſt, quod duo nomina paſtor vnus habeat, cum etiam alibi Virgilius hoc apertè faciat. nam in Egloga quæ Palæmon dicitur Damætam & Menalcam certantes inducit. & quem initio Menalcam vocauerat Iolã poſtea nominat: ſic enim eum Damæta alloquitur; Phyllida mitte mihi meus eſt natalis.

Iola, cum faciam vitula pro frugibus ipſe venito.

& Menalcas reſpondens, à Phyllide ſe Iolam vocari confitetur, ſic enim ait;

Phyllida amo ante alias nam me diſcedere fleuit

Et longum formoſe vale, vale inquit Iola.

Eadem ergo ratione Corydon hoc loco Mycon etiam appellatur. & quemadmodum ſuperius Muſas rogauerat, vt ſe in carminibus faciendis adiuuarent, ita etiam hoc loco Dianam inuocat vt ſe robuſtum & fortunatum venatorem efficiat. eſt enim Diana venationis preſes & Dea. qua in re declaratur etiam iuuenis ardentis animus, non vno ſtudio contentus, ſed muſicæ & venationi deditus. nam Seruij ſententia nimis pinguis & craſſa eſt. cur enim Dianam inuocet in verſibus faciendis, cum iam antea Muſas inuocaſſet, & Diana non poëtis ſed venatoribus fauere ſoleat? vide quo genere nouitatis ego delecter. & quos numeros ad amicos meos deferendos curem. ſcribant alij quid Cæſar aut Rex Francorum cogitet. quid noui rumoris vulgo circumferatur, quid garriant in foro circulatores. ego non alios rumores, non aliam nouitatem inueſtigo niſi ſiquid ex antiquis auctoribus aut ipſe per me, aut ab eruditis viris adiutus eruere poſſum, quod ad doctrinam augendam ſpectare videatur. Vale. Ferraria. Nono cal. Maij. M D XLIIII.

VIII. Declaratus Ciceronis & Vulpiani locus contra Budæi ſententiam, & de cenſu ac cenſendi ratione.

M. Antonius Maioragius, Roncagallo Iuriſconſulto. S. P. D.

ET ſi tuũ in legibus interptandis acumen & ingeniũ nõ mediocriter admirari ſoleo, quod ex eo facile potes intelligere, cum me frequentem tuis intereſſe lectionibus videas, tamen ita te recentioribus his auctoribus addi-

 ctum

ctum e te nolim, vt quæcunq; dixerint, ea tanquam è tripode prolata, veriſsima eſſe iudices. Nam, vt reliquos hoc tempore prætermittam, Budæus fuit quidem ille vir præſtans & eximius, quis enim hoc negare poteſt? ſed tamen, vt ex eius ſcriptis facile quiuis intelligere poteſt, homo ſibi nimium tribuens, & pluribus in locis, vt leuiter dicam, parum diligens. ſed in præſenti ſatis eſt illud oſtendere, quam inſcienter Vulpiani locū eum attigerit, quem heri tu nobis interpretatus es, quo diuinus ille Iuriſconſultus titulo de Iuſticia & iure, feras quoq; beſtias naturalis iuris peritia cenſeri dixit. Primò enim ſe neſcire fatetur, qua ratione verbum illud cenſeri ſit accipiendum, tamē audet interpretari quod ſe non intelligere ſentit. citat locum ex Cicerone pro Archia poeta, qui nihil penitus ad rem propoſitam facit: nā in emendatis codicibus is locus ita legitur: quod ex his ſtudijs hæc quoq; creſcit oratio & facultas, qui ſenſus, meo quidem iudicio, longe melior eſt; & ad id quod agit Cicero multò accōmodatior. ſatis enim erat Ciceroni dicere, poëtarum quoq; diſciplina, dicendi facultatem adiuuari & creſcere. Quòd ſi potius ita legendum ſit, vt Budæus voluit, Quod ex his ſtudijs hæc quoq; cenſetur oratio. non tamen id ſignificabit, quod ipſe opinatur, hoc eſt precium & æſtimationem meretur. quod enim preciū aut quam æſtimationem ex hoc meretur eloquentia, quòd orator artē poëticam amplectatur. ſed certè ſi ſcripſit ita Cicero, quandam potius cognationem, ac (vt dicam) vicinitatem habere cū poëtica eloquentiam declarare voluit. ꝑpterea quod iam ſuperius dixerat artes omnes, quæ ad humanitatem pertinet, habere quoddam commune vinculū, & inter ſe cognatione quadam contineri. ſcimus autem hoc verbum, cenſeri, ſignificationem eam elegantem habere, vt de ijs, quæ ſimilitudinem inter ſe aliquam habeant, pronuncietur. ita dicimus, Lucanum & ex oratorum numero cenſeri, quamuis carmina ſcripſerit. quòd eius dictio magis oratorē quàm poëtam referat. eadem ratione ſpongias animalium numero cenſeri dicimus, quòd ſenſum habere videantur. Itaq; Ciceronis locus erit hoc modo intelligendus, vt eloquentiam dicat habere cum poëtarum ſtudijs ſimilitudinem aliquā, atq; ita ex illis ſtudijs cenſeri. Quod verò putat Budæus à Vulpiano, cenſeri, poſitum pro admirationi eſſe, id omni-

no ridiculum eſt & abſurdum. quid enim eſt, quòd nobis experti a rationis animantia ſint admirationi, propterea quòd iure naturali coniunctionis appetita trahantur? filios procreent, atq; illos educent? certè non eſt quod hæc admiremur, quæ natura pariter omnibus indulſit animantibus. nam quod Elephantis exemplum & Ciconiæ commemorat (quæ quidem animãtes videntur aliqua facere, quę ſint humanis ſenſibus proxima) quis non intelligit hæc à Vulpiani ſentẽtia, tota (quod aiunt) diametro diſcrepare? neq; enim hoc agit Vulpianus, vt oſtendat aliquas eſſe beſtias, quæ nobis ſint admirationi, ſed vt declaret naturale ius vniuerſis animantibus eſſe cõmune. atq; ideo nequis tantùm homines crederet vti iure naturali, ſubiungit, feras quoq; beſtias iuris iſtius peritia cenſeri. nã quid ineptius eſſet hac inductione, qua Budæus vtitur ad id probandum, quod intendit Vulpianus? Elephas & Ciconia nonnullæq; aliæ belluæ propter quædam opera nobis admirationi ſunt, ergo ius naturale cõmune eſt omnibus animantibus? Quis enim tam imperitus eſt, vt hanc argumentationem nõ ineptam ac puerilem eſſe videat? hoc igitur ſublato fundamẽto, quęcunq; Budæus hac in parte commentatus eſt, ſine controuerſia corruunt. Quid ergo? longè melius hunc locũ nos enodare poterimus, ſi ex multis huius verbi ſignificationibus eam inueſtigemus, quæ ad Vulpiani ſententiam magis quadrare videatur. nemini enim dubium eſt, quin apud Latinos hoc verbum cenſere multa ſignificet, quæ nihil attinet hoc loco recitare. ſatis enim nobis eſſe debet intelligere qua in ſignificatione Vulpianus hic acceperit. nam regula communis eſt in iure ciuili, vt quoties verbum diuerſa ſignificat, vel ad multa trahi poteſt, ea potius accipiatur ſignificatio, quæ ſubiectæ materiæ cõueniat. Quare verbum hoc, cenſeri, dico poſitum a Vulpiano noſtro ſanè quàm eleganter hoc loco per metaphoram pro eo, quod eſt, numerari & adſcribi. vt intelligamus belluas quoq; quantum ad ius naturale cum humano genere numerari & quaſi ſociari. qua in ſignificatione illud etiam Iuuenalis accipiendum eſt;

Stemmata quid faciunt, quid prodeſt Pontice longo.
Ordine cenſeri? ¶ Hoc eſt inter claros numerari & adſcribi. cũ enim homines multis in rebus à belluis differãt tamẽ in hac parte, quæ ad ius naturale ſpectat, non multũ beſtijs

diſsimiles ſunt nam(vt præclarè ſcriptum eſt à Cicerone) generi animantium omni eſt à natura tributum, vt, ſe, vitã corpuſq; tueatur, declinetq; ea quæ nocitura videantur, vt paret ea quæ ſunt ad viuendum neceſſaria, vt coniunctio-nis appetitu procreandi cauſa ducatur, & curam habeat eo-rum quæ procreata ſunt. atq; hæc quidem omnia ſunt bel-luis cum homine communia. ergo hac in re beſtiæ cum hominibus cenſetur. quia peritiam earum rerum habent, quæ ſibi ſunt vtiles ac neceſſariæ. quam ſignificationem nõ vidit Budæus, cum tamen ſit pulcherrima, & trita ac peruulga-ta. duxit autem metaphoram Vulpianus à Romanorum conſuetudine. apud quos quinto quoq; anno ciues cenſe-bantur, hoc eſt numerabantur. vt apud Liuium multis in locis annotari facile poteſt. ſed neq; ſerui, neq; peregrini cenſeri ſolebant, quoniam de iure ciuili ſerui nihil ſunt. licet aliter ſit de iure gentium. peregrini vero ciuium numero nõ habentur. quod ſi voluntate domini cum luſtrum condere-tur ſeruus cenſus fuiſſet, libertatem conſequebatur, & ciuis Romanus fiebat, Cicero queritur is qui domini voluntate cenſus ſit ſi non ſit conditum luſtrum ſit ne liber. & deniq; quicunq; ſine fraude cenſebatur, ciuis erat Romanus, vt pro Archia Cicero; eum qui ſit cenſus ita ſe iam tum geſsiſſe pro ciue. & hoc quantum ad ius ciuile Romanorum perti-net, quo(vt dixi)& ſerui & peregrini excluduntur. quod ſi ius gentium conſideremus non erit dubium quin & ſerui & peregrini iuris gentium peritia cenſeantur quoniam hoc iure quatenus à natura humana procedit, naſcuntur omnes liberi. quamobrem à iure gentium beſtiæ tantum excludun-tur. progrediamur ergo etiam ad ius naturale; ſine dubita-tione feræ quoq; beſtiæ cenſebuntur. quoniam non homi-nes tantũ ſed omnia ferè animalia ius naturale perſequun-tur. vides(vt opinor) luce clarius quam appoſitè locutus ſit Vulpianus, vt oſtenderet quantum ad ius naturale perti-net, belluas cum hominibus annumerari, & quodammodo ſimiles eſſe. quam rem à doctiſsimo viro Budæo non ani-maduerſam fuiſſe mirari ſatis nequeo. neq; tamen inficias iuerim, verbum cenſeri non nunquã idem ſignificare quod in precio eſſe & eſtimari, ſed tunc alia quadam notione & ratione verbi, quæ non ſatis huic loco congruit. Solebant enim Romani Cẽſores ſingulorum ciuium facultates & co-

l. Quod attinet ff. de regu. iur.

pias æſtimare. vt ſcirent quantum quiſq; reditũ ex ſuis poſſeſsionibus haberet. atq; ita fiebat, vt qui fructus ampliores & maiora ex agris ſuis vectigalia caperet, is maiori etiam eſſet in precio atq; æſtimatione. ſolent enim ditiores magis honorari. vnde illa Mattheæ Scytharum regis pulcherrima reſponſio ad Philippum Macedonum regem; Scythas virtute animi & duritia corporis non opibus cenſeri. Sed hæc (vt dixi) notio verbi, nihil ad hunc Vulpiani locum quare ſuperior eſt amplectenda. quæ plane iuriſconſulti ſententiã declarat. Hæc ſunt quæ mihi venerunt in mentem ex tempore ſuper hoc verbo dicenda. quæ tibi probata iri confido. tanta enim eſt eruditioni tuæ coniuncta humanitas, vt non verear, quin hanc diſceptatiunculam meam æquo animo ſis accepturus. Vale.

VIIII. Explicata breuiter accentum ratio, ex Ciceronis & Quintiliani ſententia.

M. Antonius Maioragius, Octauio Cuniloctio. S. P. D.

SÆPIVS quidem antea cognoui me à te plurimi fieri, & vehementer obſeruari. ſed nunquam clarius aut illuſtrius quã proximis literis tuis. Tantum enim in eis mihi pro tuo ſingulari in me amore auctoritatis, tantumq; ſciẽtiæ attribuis, vt me tanquam honorarium arbitrum de doctorum hominum controuerſijs facile ſententiam ferre, & verè dijudicare poſſe exiſtimes. Ac mihi quidem licet non tantum arrogem, aut aſſumam, vt de quibus eruditi viri inter ſe diſſentiunt, ſine aliqua dubitatione me pronũciare poſſe putem, tamen vt & tibi quem vnicè diligo, & iſtis ciuibus tuis de quibus ad me ſcribis ſatiſfaciam, viſum eſt quid ego de ſono vocis, quem accentum Grammatici vocant, ſentiam, paucis explicare. cum præſertim neq; mihi difficile futurum ſit ad exponendũ, quippe qui non ſemel hoc meditatus ſim, neq; vobis arduum ad intelligendum. Licet enim apud Grammaticos noſtros, nõ

ſatis enodate de hac re tractatum eſſe videatur, ego tamen & breuiter & facile rem totam expediam. Atq; illud primo ſciendum eſt; accentum, quem Cicero ſonum vocis appellat, in vnaquaq; dictione tanquam formam atq; animum eſſe. vt enim corpus anima ſpoliatum nihil agere nihil ſentire poteſt, ita vox quælibet ſi proprio atq; ſuo accentu priuetur, vim omnẽ atq; poteſtatem amittit. quo fit vt magna ſit accentuum habenda ratio, qui vel ſoli doctum hominẽ ab indocto diſtinguere facile poſſunt. Quem autem Grammatici noſtri accentum, Græci προσῳδίαν, appellant. vt omnino fallantur ij qui inter accentũ & proſodian aliquã eſſe differentiam putant. ſic enim Quintilianus, Accentus quas Græci προσῳδίας vocant. Sunt qui formas ſiue ſpecies accentus decem eſſe velint, hoc eſt, acutum, grauem, inflexum, longum, breuem, aggregantem, diſgregantem, auerſum, denſum, tenuem. ſed qui melius ſentiunt tres tantum primos, accentus eſſe contendunt, hoc eſt, acutum, grauẽ, inflexum. poſteriores vero ſeptem ab accentibus diſtinctos, alijs nominibus appellant. nam duo tempora eſſe dicunt, longum & breue. tres perpeſsiones, aggregantẽ, diſgregantem, auerſam. duos ſpiritus, tenuem & denſum. quorum ego ſententiam ſequor, quia cum Ciceronis ſententia conuenire videtur. is enim in oratore ſic ait. Mira eſt enim quædã natura vocis, cuius quidem è tribus omnino ſonis, inflexo, acuto, graui, tanta ſit & tam ſuauis varietas perfecta in cantibus. Qua in opinione fuiſſe, videtur etiã Quintilianus qui tenores eoſdem eſſe cum accentibus ait, & tres tantum numerat, acutum, grauem, flexum. Sunt ergo ex Ciceronis & Quintiliani ſententia tres ſoni vocis; acutus, grauis, & inflexus. acutus parua quadam linea ſignari ſolebat, quæ à ſiniſtra per obliquum ſurſum verſus ad dextram tendat, hoc modo; ´. grauis contrà, linea ſignatur à dextra per obliquũ ſurſum verſus, ad ſiniſtrã tendente, hoc modo; `. inflexus ex acuto & graui cõſtat, hoc modo; ^. Illud porrò obſeruãdum eſt, nullã penitus eſſe dictionem, quæ naturaliter acutum accentum non habeat. quod his verbis in Oratore fatetur Cicero; Ipſa enim natura quaſi modularetur hominũ orationem in omni verbo poſuit acutam vocem, nec vna plus, nec à poſtrema ſyllaba citra tertiam. Apud latinos generaliter accentus à ſyllabarum quantitate gubernantur.

quod

quod nō idem ſit apud Græcos,qui nonnullas alias quam Latini rationes in accentibus ſequuntur.neq; hoc ita accipi velim,quaſi dicam idem eſſe quantitatem ſyllabæ,quod accentum. hoc enim omnino falſum eſt. ſed quatenus ſyllabæ vel breues vel longæ ſunt in dictionibus,ita regulæ traduntur,quibus accentus intelligi facile poſsint.nā inflexus tantum in longis ſyllabis locum habet, nunquam in breuibus. acutus & in longis & in breuibus.grauis in aliquo verbo per ſe nunquam conſiſtere poteſt, ſed in omnibus ſyllabis cuiuſcūq; vocabuli in quibus neq; acutus neq; inflexus inuenitur in eis ſemper grauis eſt.Ergo ita fit, vt vnius ſyllabæ dictiones,ſi breues ſint acutum ſonum habeant, vt;ſéd néc.ſi longæ poſitione,etiam acutū,vt;fáx,píx,níx.ſi longæ natura,inflexum ſonum poſcunt.vt nôs,ſpês, dôs.Duarū ſyllabarum voces ſemper priorem acuunt, niſi longa natura fuerit,& vltima breuis,tunc enim prior inflectitur vt Rôma Lûna. Trium ſillabarum dictiones,& quatuor,& quinq;, & plurium ſeruant hanc regulam,vt nunquam citra tertiam ab vltima accentum habere poſsint.quod etiam apud Græcos obſeruatur.eſt ergo accentus vel in ſecunda ab vltima, vel in tertia,nunquam autem citra.nam apud Latinos, in vltima nunquam accentus ponitur.niſi diſtinctionis cauſa fiat.vt paulo poſt aperiam.Secunda vero ab vltima ſyllaba ea eſt quæ reliquis omnibus moderatur.nam ſi longa natura fuerit ſemper inflexum habebit accentum, vt Românus Lectîca,cethêgus.niſi etiā vltima natura longa fuerit.tunc enim habebit acutum,vt Athénæ legerunt.ſi lōga poſitione fuerit,acutum habebit,vt Camíllus, Metéllus. Si breuis ſemper accentum in tertiā ab vltima reijciet, vt Dóminus, Iulius.Hæ ſunt ferè generales regulæ,quas in accentibus latini ſeruare ſolent.ſed in eis multi peccant, vt Quintilianus docet,cum vel acutum pro inflexo,vel grauem pro acuto, vel deniq; alterum pro altero ponunt.vt ſiquis Camillus dicat cum prima acuta in errorem incidet(inquit)quoniam non prima ſed ſecunda acuitur in Camillo, nam prima grauem habet accentum.Item ſiquis dicat Céthegus errabit, quoniam ponit acutum in prima ſillaba vbi debet eſſe grauis,& grauem in ſecunda vbi debet eſſe inflexus. dicendum eſt enim cethegus media inflexa. Hæc eſt Quintiliani ſententia, in eo quem tu citaſti loco,quam mihi ſatis percepiſ-

ſe non videbamini nam ibi vitia quæ committuntur in pro nunciando notat Quintilianus. Quod autem attinet ad compoſita Priſciani regulam habemus, vt ſeruet accentũ quem habuerunt in ſimplici. Vt conſólor media inflexa, quoniam ſólor primam inflectit. niſi forte ſimplicia diſſillaba primam breuem habeant, tunc enim accentus acutus in tertiam ab vltima transfertur, vt próbus, impróbus. hinc etiam regulam habent ſillabarum doctores, qua per verborum compoſitionem, ſillabarum quantitatem dignoſcant. vt ſiquis exempli gratia neſciat quantam hoc verbum lego priorem habeat, & compoſitum périego pronũciet, ſtatim ex accentu cognoſcit eſſe breuem. quoniam in compoſitione diſſyllaborum, quæ priorem breuẽ habent, ſemper acutus tenor in tertiam ab vltima trãsfertur. ſed aduerbia quæ componuntur ex præpoſitionibus, acutum in tertia ab vltima ſonum habent, vt éxinde, déinde propédiem & hoc
7. cap. 7. eſt quod Auianus poeta apud Gellium cenſet dicendum áffatim cum prima acuta, non autem media. & ex áduerſum cum ſecunda acuta quod ſi veniant á nominibus aduerbia compoſita, licet videantur componi á præpoſitionibus, nõ tamen accentũ mutãt, vt ad prîmus media inflexa adprîme ſeruat eundem accentum, vt Gellius cenſet. Tribus autem de cauſis accentus variari ſolent. vel enim diſtinctionis cauſa mutantur, vel ambiguitatis vitandæ, vel quia neceſsitas cogit. Diſtinctionis gratia, vt pone verbum & pone aduerbium eaſdem habent ſyllabas & eadem tempora, ſed vt diſtinguantur póne verbum ſuum accentum inflexum in priore ſyllaba ſeruat. ponè autem aduerbium graui accentu ſcribitur in fine. quamuis enim generaliter apud Latinos accentus in fine non ponatur, tamen diſcretionis gratia, in eis omnibus aduerbijs, quæ nomina vel verba eſſe poſſũnt, eruditi viri ſolent grauem tenorem in fine ſignare, vt doctè, pulchrè, doctiùs, pulchriùs, doctiſsimè, pulcherrimè. neq; tantum in aduerbijs, ſed etiã in reliquis orationis partibus, quoties vna dictio poteſt ad diuerſa referri, putant accentu eſſe diſtinguendam, vt circùm præpoſitio cum accentu graui, quo diſtinguatur á nomine. Ambiguitas vt vitetur é propria ſede mouetur accentus, vt interea accentum habet in tertia ab vltima, ſed ſiquis dicat intereáloci, nequis ambigat vnicam eſſe dictionem, ad vltimam ſyllabam eiuſdem

ad-

aduerbij interea transfertur accentus. Neceſsitas cogit aliquando mutare accentum, vt cū tres illas particulas quas encleticas vocant, que, ue, ne, alicui dictioni ſubiungimus. ſemper enim accentum ad ſe trahunt. vt doctas priorem habet acutam. ſed ſiquis dicat, doctusq;, doctóſue, doctáſne, ſecundam acuit neceſſario, propter adiunctas illas particulas. His ita poſitis, illud non ignorandum eſt; Latinos non ita exquiſitè accentus notare ſolere, vt Græci conſueuerūt. nam apud Græcos in ſingulis dictionibus vbiq; notantur, apud nos autem rariſsimè niſi cum vel diſtinctio, vel ambiguitas, vel neceſsitas cogit. in pronunciando tamen diligentiſsimè ſeruādos eſſe cenſeo, nequid ineruditum præſeferat oratio noſtra. Hæc ſcripſi ſubito cum tuas literas accepiſſem, magis adeo vt tibi gratificarer, quam quod me aliquid noui ſperarem adferre poſſe. tu pro tua in me beneuolentia, quæ iampridem mihi perſpecta eſt & cognita, quicquid ſup hac re diſſerui, æqui boniq; conſulas. Vale.

X. *Iudicandi artem ordine naturæ priorem eſſe, arte inueniendi, atq; ad vſum potiorem, contra Ciceronis ſententiam.*

M. Antonius Maioragius, Franciſco Cicereio. S. P. D.

OMNEM differendi rationem in duas diuiſam eſſe partes in Topicis tradit Cicero, vnam inueniendi, alteram iudicādi, quarum inueniendi artem ad vſum potiorem & ordine naturæ priorē eſſe vult. Tu vero ſuper hac rē ſententiam meam requiris, quoniam non ſatis verè tibi ſenſiſſe Cicero videtur, putaſq; & priorem et potiorem ad vſum, artem eſſe iudicandi. quæ ad omnium diſciplinarum principia docenda viam habet. Ac mihi quidem acutè contra Ciceronem ſentire videris, quoniam omnino non minor in iudicando, atq; haud ſcio an etiam maior ſit vtilitas, quam in inueniendo, & certè ordine naturæ prius inuentione iudicium eſt. quod adeo planum eſt atq; perſpicuum, vt in mentē mihi veniat admirari, cur hoc ipſe

Cicero

Cicero non aduerterit. nam certe Ariſtotelici omnes iudicandi artem & priorem & potiorem ad vſum cenſent. quã demonſtrationes cõficiuntur & verum a falſo diſtinguitur. Topica vero non magni faciunt, quoniam probabilia tantum ex eis locis argumenta duci, nõ autem neceſſaria cenſent. Vnde quoties argumentum aliquod non ſatis firmũ eſſe volunt oſtẽdere, ſolent id Topicum argumentum appellare. quod etiam Ariſtoteles ipſe; atq; eius interpres Alexander Aphrodiſienſis in Topicis innuit, cum ibi docet ea tractari quę in vtranq; partem diſputari poſſunt, & hominũ opinionem conſequuntur. quanto igitur neceſſaria probabilibus, & vera dubijs priora & potiora ſunt, tanto ars iudicandi prior & potior eſt arte inueniendi. ſed nos diligenter inquiramus, cur hæc ars inueniendi, quæ Topice dicitur, excogitata ſit, ſic enim (vt arbitror) quod volumus, oſtendere facile poterimus. cum aliquando cæpiſſent homines de rebus obſcuris atq; ab ipſa natura inuolutis inter ſe contendere, fuerunt qui aduerterent naturalem quandam eſſe rationem quibus omnes ferè propoſitiones vel generatim probari poſſent, vel ſpeciatim, vel etiam ſingulatim idq; accidere propterea quod res omnes aut cognationem quandam inter ſe habeant, aut differentiam. vt per cognationem hæc de illa dicatur, per differentiam vero negetur. Itaq; factum eſt, vt argumentandi ratio, quam iudicandi arte vocant, per hanc cognationem & differentiam rerum confirmando vel neãgdo ſit excogitata. vt exempli gratia, nouerat aliquis omnia quę ſentiũt eſſe animalia, deinde cochleam ſentire animaduertit, itaq; propter cognationem hanc ſtatim cochleam animal eſſe iudicauit. cum autem hoc ratiocinandi genus verum eſſe frequentius eſſent experti, tunc artem aliquam ſubeſſe cogitauerunt. quare longo vſu atq; experientia tandem argumentationum formulas conſtruxerunt, quibus ea commode colligerent, quæ vera eſſe cenſuiſſent. tanto autem quiſq; diſputando magis excellebat, quanto acutius rationes ſuas probare nouerat. Interim ingenioſus quidam vir, in omni argumentationum genere, tres tantum voces vim habere cõcluſionis animaduertit, è quibus omnis argumentatio conformetur, atq; ex eis duas nos ſemper habere propoſitas, in eo videlicet ꝓnunciato, quod probare contendimus, vnam autem tantum vocem inueniendam

niendam,vnde vis omnis cõcluſionis emanet.vt ecce probare vult aliquis;arborem eſſe corpus, iam duas habet voces,nempe arborem & corpus;reſtat igitur tantum vt tertiã quærat,vnde cum ijs quas iam habet,propoſitionem & aſſumptionem argumentionis conficiat.ſit ergo ea vox, tactile.breuiter igitur ita colliget;omne tactile eſt corpus,om nis arbor eſt tactilis,ergo omnis arbor eſt corpus.ita probatum eſt quod volebat.hanc autem tertiam vocem multi paulo acutiores etiam ſine Topica reperiunt.at qui nõ tam acuti ſunt, in ea reperienda ſæpenumero plurimum laborant.Itaq; factum eſt,vt ingenioſus ille quiſquis fuerit, quoſdam locos excogitaret, quaſi tertiæ illius vocis, quæ & argumentum & medium dicitur,ſedes.Vnde facile cũ opus eſt,erui vis argumentationis poſsit. Hæc illa eſt ars,quam inueniendi Cicero vocat.non quod omnia quæ ad diſputationem attinent inueniat,ſed quod argumentorum ſedes,quæ quodammodo abſconditæ ſunt,notet ac demon ſtret.quibus intellectis & cognitis, facilior eſt argumentandi ratio quare non dubium eſſe poteſt, quin propter artem iudicandi Topice fuerit inuenta.quod cum ita ſit iudicãdi rationem priorem fuiſſe neceſſe eſt.nunquam enim ad horum locorum inueſtigationem ſe homines cõuertiſſent niſi prius eos fore vtiles in diſputando indicaſſent.fuit ergo ratio iudicandi quæ argumentorum ſedes prius excogitauit, & conſtituit,vt ex eis argumenta promi facile poſsint.quod niſi inuentionem iudicium præcedat,qua ratione fieri poterit,vt id quod inuenimus ad cauſam noſtram cõfirmandam pertinere intelligamus? ait apud Platonem in eo Dia logo qui Gorgias inſcribitur Polus,artes omnes ab experientia natas, quod etiam primo diuinæ Phyloſophiæ libro confirmat Ariſtoteles.quid ergo? nonne homines p hanc experientiam artes adhibito iudicio fieri poſſe cenſuerunt? quænam eſſet ars,niſi iudicium præceſsiſſet?Mens enim no ſtra cum ordinem quendam in rebus perpetuum videat, & à certis initijs proficiſci, ac conſtare omnia, tunc adhibito iudicio de eis rebus ratiocinatur, & tandem artes cõſtituit. Itaq; cæteræ artes omnes à iudicandi arte proceſſerũt,quod etiam primo de oratore Craſſus affirmat.id autem ego iudicium voco quod Ariſtoteles primo poſteriorum ἀγχίνοιαν appe lat.ea vero vis quædam mentis & facultas eſt, quæ

punđo

puncto temporis (vt Themiſtius ait) prævidet qua ratione quicq; probari poſsit. eius ergo facultatis lōgo vſu in diſputando ars effecta eſt, quam iudicandi artem vocamus, ſine qua facilè à vero quilibet (vt ait alibi Cicero) abduci poteſt. deinde conſtituti ſunt a prudentioribus huius artis loci quibus argumenta poſsint inueniri. quod certè niſi exquiſitiſsima iudicandi ſciētia effici nullo modo potuiſſet. quis enim exempli gratia ſciſſet à definitionis loco firmiſsimum promi argumentum, niſi prius excogitata definitione res inuolutas à natura per eam explicari poſſe prudens aliquis iudicaſſet? Itaq; quoquo ſe vertat Cicero ſemper eadem ratione conſtringetur, vt iudicium inueniendi arte prius fuiſſe fatendum ſit, cum hæc ars inueniendi non ab alia re quam à iudicio, & propter ipſum iudicium ſit conſtituta. At fortaſſe dicet aliquis, nonne prius inuenire quam iudicare neceſſe eſt? Ego vero breuiter ita reſpōdeo aliud eſſe ſimpliciter inuenire, quod etiam ruſticis & imperitis cōmune eſt, aliud è locis argumenta promere, quod non niſi Topicæ periti facere poſſunt. neq; enī ille rectè inueniſſe dicitur (ait Quintilianus) qui non iudicauit. ſed quemadmodum inueniendi rationem iudicium præcedit, ita etiam ſubſequatur neceſſe eſt. ex quo facile colligitur rebus omnibus quę ratione tractari & probari ſolent, iudicandi artem eſſe neceſſariam, vt non immeritò dictum ſit; Logicam eſſe artem artium et ſcientiam ſcientiarum. Illud vero firmiſsimum eſt argumentum ab Ariſtotelis diſciplina ſumptum quòd ordine naturę priora dicuntur ea, quæ ſi tollantur, reliqua ſecum auferūt, ſed à reliquis ſublatis, non eodem modo auferuntur. tolle iudicium nulla erit amplius ars inueniendi, ſed ſi inueniendi artem tollas, iudicium tamen remanebit. pleriq; enim etiam ſine arte inueniendi commode & ſcite diſputant. at ſine iudicandi ratione, nihil inuenire ſatis acute, atque artificioſe poteſt. Quare longè maior eſt in iudicandi ratione, quam in Topica vtilitas, cum illa etiam. Si hæc non ſit, munus ſuum præſtare ſatis poſsit. hęc ſine illa nihil poſsit. Hoc etiam ab ipſa hominum conſuetudine probari facillimè poteſt. quotus enim quiſq; eſt ex iis qui diſſerendi rationem profitentur, qui artem inueniendi doceat? at libris Priorum & Poſterium Ariſtotelis qui ad iudicandi vias pertinēt, nihil in ſcholis celebratius. multos

etiam

etiam Philoſophos audiui in diſputando acerrimos, qui ſe nunquam Topica didiciſſe faterentur. Quid ergo? dicet aliquis an nõ vtilis eſt hæc ars inueniendi? maximè vero, præſertim eis qui natura paulo ſunt hebetiores. præſtat enim facilem argumentandi viam, & dicendi copiam auget. ſed quamuis vtiliſsima ſit, vt eſt. non tamen ideo ſequitur, vt iudicandi ſcientiam præcedat, aut ea ſit vtilior. ſed potius quaſi ſupplementum eius & quædã perfectio eſt, tunc enim valentiſsimus ille Dialecticus appellari poteſt, qui & acute iudicare, & facile inuenire didicerit, at qui alteram tantũ partem attigerit, is ſterilior quodãmodo atq; imperfectior eſt. Sed ipſius etiam Ciceronis verbis probari poteſt, iudicandi ſcientiam, arte inueniendi & vtiliorem & priorem eſſe. cum enim in Partitionibus oratorijs locos enumeraſſet vnde argumenta ſumuntur ſubiunxit oportere nos ſcrutari, & eruere ex omnibus locis argumenta. ſed adhibere iudicium, vt leuia ſemper reijciamus. nonnunquam etiã communia prætermittamus, & non neceſſaria. Itaq; cum in inueniendo iudicium adhiberi præcipit, declarat apertè iudicandi rationem inuentione priorem eſſe. nam quomodo poteſt inuentioni iudicium adhiberi, ſi nondum vlla eſt eius ratio? aut quomodo quis inueniſſe dici poteſt, qui non certo iudicio ſelegerit ea quibus ad confirmationem vti velit? cum vero per iudicandi rationem firma ac neceſſaria argumenta ſumuntur, leuia relinquuntur, nonne planum fit, ad vſum longè potiorem eſſe, quam artem inueniendi? quæ ſi non adhibeatur inania plerunq; & leuia inuenta nihil ad faciendam fidem proſunt. At ſæpiſsimè fit, vt ſine arte inueniendi ſua ſponte occurrant ea quibus rationes noſtras probare poſsimus. quibus cum iudicandi ratio adiungitur, tota cauſa planè confirmatur. Nam quis neſcit Stoicorum in diſſerendo maximũ ac prope incredibile acumen fuiſſe? qđ plurimis in locis ipſe Cicero fatet, vt in Bruto; oẽs (inqt) Stoici prudẽtiſsimi in diſſerẽdo ſunt & id arte faciũt. nec admodũ diuerſo loco; Stoicorũ in Dialecticis oĩs cura conſumit. primo de Oratore; Stoici nr̃i diſputationũ ſuarũ atq; interrogationũ laqueis te irretitũ tenerẽt. Sed qđ exemplis opus eſt? cũ ſatis apud omnes conſtet, nullos vnquã Philoſophos in diſputando fuiſſe Stoicis acutiores? attamen ij (quemadmodum ait hoc loco Cicero) iudicandi vias dili-

genter perſecuti ſunt, inueniendi vero artem totam reliquerunt. Quare concludendum eſt, iudicandi rationem cõtra Ciceronis ſententiam, arte inueniendi vtiliorem & ordine naturæ priorem. cum præſertim acuti Stoici diligenter eam perſecuti ſint, & in Dialecticis ſine inueniendi arte magnum nomen inuenerint. Vale.

XI. Cur apud Latinos vnanimes amici vocentur.

M. Antonius Maioragius, Marco Fanniano. S. P. D.

AVDIERAS me publicè quartũ Aeneidis interpretantem, ac ſuper eo carmine multa diſſerentem; cum ſic vnanimem alloquitur male ſana ſororem. fueram enim in eo multum occupatus, vt declararem cur Didonem Poeta malè ſanam appellaſſet. At tu ſtatim vbi de loco ſuperiore deſcendiſſem, comiter à me requiſiuiſti cur vnanimem ſororem poëta dixiſſet, & cur generaliter amici vocentur vnanimes? Ego vero tibi pollicitus ſum, me per literas diligentius quæſtionem hanc explicaturum, quod in præſentia facere ſum aggreſſus Equidem huius rei video rationes multas adferri poſſe, ſed eas tantum attingam, quæ ꝓbabiliores eſſe videantur. Ac primo quidem vnanimes dici poſſunt. quaſi eiuſdem voluntatis. quoniam apud Latinos animus pro voluntate frequenter inuenitur, vt Terentius; timet omnia, patris iram, & animum amicæ ſe erga vt ſit ſuæ, & Ouidius in noua fert animus mutatas dicere formas, corpora. Sic dicimus non eſt mihi animus hoc facere, pro non eſt voluntas. vel à Philoſophis fluxit hæc appellatio, quoniam nonnulli ex eis putauere, vnum in omnibus hominibus animum atq; intellectum eſſe, qui pro corporum varietate varios etiam mores aſſumat, vnde qui eiſdem ſtudijs oblectentur, & morum ſimilitudinem habeant, facile inter ſe conciliari, atq; vnanimes eſſe. nihil enim eſt aptius ad amorem conciliandũ (vt Cicero docet) quam morum ſimilitudo. atq; ideo etiam vteri

teri prouerbio iactatur; Simile ſimili gaudet. quod ab Ho=
mero ſumptum eſt qui in Odyſſeæ decimoſeptimo ſic ait;
ὡσ ἀεὶ τὸν ὅμοιον ἄγει θεὸσ ὡσ τὸν ὅμοιον. quod etiam Ariſto'
teles Ethicorum nono confirmat, nempe ſimile ſimili ami
cum eſſe. vnde celebratur etiam illud; ſimilitudo eſt mater
amoris. Quidam dixêre amicitiam inde naſci quod vnus
animus in duobus aut pluribus corporibus habitet, atq; ita
amicos rectè vnanimes dici. quam opinionem Pythagoræ
fuiſſe declarat illud, quod in ore Pythagoras frequenter ha=
buiſſe dicitur, μίαν ψυχὴν εἶναι τῶν φίλων, hoc eſt amicorũ
vnam eſſe animam. hac opinione ductus Horatius Virgi=
lium animæ ſuæ dimidiũ appellat, ſic enim ait: Nauis quæ
tibi creditum debes Virgilium finibus Atticis, Reddas in-
columen precor. Et ſerues animæ dimidium meæ. Ariſto-
teles Magnorum Moralium ſecundo; quoties (inquit) vo-
lumus aliquem nobis vehementer amicum oſtendere dice'
re ſolemus; vnus eſt iſtius atq; meus animus. ita etiam Pytha
gorici ſolebant amicum ἕτερον αὐτὸν appellare, quod eodem
in loco docet Ariſtoteles; eſt enim (inquit) vt dicere ſole=
mus, amicus alter ego. ita Cicero Quintum fratrem alte=
rum ſe appellat in epiſtolis. poteſt etiam ab affectione amo'
ris hoc nomen eſſe profectum, quoniam ſæpenumero acci-
dit, vt eos quos charos habemus, non minus quã nos ipſos
diligamus. quod Chriſtiana lex & fides ad omnes homines
extendit, quæ iubet vt alios, tanquam noſmetipſos ame=
mus. Sunt qui ad aſtrorum vim & influxus hæc referant. vt
ij maximè ſunt inter ſe amici, quorum Horoſcopi quodam
modo conſentiunt. quam opinionem Horatius ad Mæce=
natem ſecundo carminum attigit his verbis;

Vtrunq; noſtrum incredibili modo
Conſentit aſtrum. & Perſius cum ſibi Cornutum eſſe ve-
hementer amicum oſtendere vellet, inter cætera, quæ mul
ta commemorat, hoc etiam ait.

Saturnumq; grauem noſtro Ioue fregimns vna.

Dicunt igitur Aſtrologi maximam inde beneuolentiã atq;
mutuam naſci ſolere, quoties in natali die Solis & Lunæ
fuerit commutatio. vt ſi ego natus eſſem quo tempore Sol
erat in Ariete, Luna in Sagittario, tu vero cum Sol in Sa-
gittario, Luna in Ariete. nam hac ratione vnum ferè ani=
mum meum ac tuum fieri. vel ſi Venus in eadem domo,

atq; in eodem gradu, cum ambo naſceremur, fuiſſet conſtituta. Platonici volunt eos inter ſe maximè amicos eſſe, qui dæmoné ſiue Genium conſimilem & comparem vitæ ſuæ cuſtodem habuerint. multum etiam confert ad amoré mutuum corporis æqua conſtitutio; conſuetudo, familiaritas; educatio, conſilium, & deniq; omnis morum ſimilitudo bonorum. qua nihil copulatius inueniri poteſt. Mihi ſanè placet, vt ita vnanimes amici dicantur, ſicuti etiam concordes, qui ſunt eiuſdem voluntatis. nam quemadmodum animus ita etiam cor pro voluntate vſurpatum frequentiſsimè reperitur. Idem autem velle (quod ait Saluſtius) atq; idé nolle, ea demũ firma amicitia eſt. hæc in Cerriano tuo ſcripſi, cum ad patrem tuũ hodie mane diuertiſſem. Tu (quod ait Horatius) ſiquid nouiſti rectius iſtis, Candidus imperti, ſi non his vtere, mecum. Vale.

XII. *An homines à Deis, vel à dæmonibus gigni poßint.*

M. Antonius Maioragius, Pomponio Cuſano. S. P. D.

PETIS à me quid ſentiá de opinione Didonis in quarto Aeneidos, quæ de Aenæa quem amare ceperat, ita prædicat; credo equidem nec vana fides genus eſſe Deorum visq; vt tibi expediá, an homines á Deis vel á dęmonibus gigni ſiue naſci poſsint. vetus ſanè fuit opinio, nõ tantum á Poëtis ſed etiam ab Hiſtoricis celebrata, eſſe quendam Deis & Deabus cum hominibus congreſſum, maximoſq; Heroës, & præſtantiſsimos viros á Deis generari, qui lectiſsimarum fœminarum concubitum non abhorreant, & contra Deas eſſe quaſdam, quæ viris aſſociatæ conceperint, & filios celeberrimos ediderint. ita natum Herculem ex Alcmena quam Iuppiter compreſſerat, Caſtorem & Pollucem ex Læda. Bacchum ex Semele, Perſeum ex Danaë, Minoëm & Rhadamãtum ex Europa atq; hos omnes & alios penè innumerabiles á Ioue genitos. Theſeum etiam & Polyphemum genitos á Neptuno, legimus.

Pana vero ſuſceptum ex Penelopa à Mercurio. ſic etiam ex Thetidis & Pelei congreſſu natum Achillem ex Venere, & Anchiſa Aeneam. Sed hæc apud Poëtas frequentiſsima ſunt. nullus enim apud eos penè Deus eſt, nulla Dea, qui non aliquos filios genuerit, aut quæ non conceperit. verũ poëtas dimittamus, qui fictis fabulis omnia compleuerũt. ad Hiſtoricos veritatis profeſſores veniamus. apud quos tamen videmus Romulum & Remũ à Marte genitos ex Ilia. Magnum illum Alexandrum Macedonẽ Iouis ex Olympiade filium eſſe. Quid? annon multi reperti ſunt qui Platonem ab Apolline genitum eſſe tradiderũt? Iam vero in ipſa nobilitate Romana P. Cornelius Scipio qui primus à ſe deuictæ gentis cognomen tulit, Ioue genitus credebatur. quoniam neq; ad priuata, neq; ad publica negocia prius accedebat, quam in cella Iouis capitolini diu moratus fuiſſet. Quid de Cæſare Auguſto maximo omniũ principe commemorem. annon eum Apollinis filium fuiſſe multi prodiderunt? aiunt enim Acciam eius matrem cum ad ſolenne Apollinis ſacrum media nocte veniſſet, poſita in templo lectica, dum cæteræ matronæ dormirent, obdormiſſe. Draconemq; repente irrepſiſſe ad eam, pauloq; poſt egreſſum; illam expergefactam quaſi à concubitu mariti purificaſſe ſe, & ſtatim in corpore eius extitiſſe maculam velut depicti Draconis, nec potuiſſe vnquam eximi. adeo vt mox publicis balneis perpetuo abſtinerit. Auguſtum natum menſe decimo, & ob hoc Apollinis filium exiſtimatum. ſed horum figmentorum pleni ſunt libri, plena omnia. Quid autẽ de hac re ſtatuendum ſit Plutarchus in Numæ Pompilij vita nititur oſtendere. cum enim ad eum locum veniſſet, vbi celebratum illum Numæ cum Aegeria Dea congreſſum tractare oporteret, eum fabulis quidem ſimilem eſſe dicit. ſed deinde ſubdit; ipſam hoc nobis fermè dictare rationem, vt credamus immortalem Deum, non equorum, non nauium, cæterarumq; id genus rerum, ſed hominũ amore capi, eorumq; maximè qui probitate cæteris antecellunt, conſuetudine delectari. neq; grauiter ferre, neq; aſpernari admirabilium virorum ſapientiſsimorumq; congreſſum. ſed Deũ aut dæmones cum humano corpore commiſceri, & hominum pulchritudine atq; venuſtate capi per difficile ait eſſe creditu. quanquam Aegyptij non abſurda omnino vti partitione

titione videntur. qui dicunt; mulieri quidem diuinum ſpiritum appropinquare poſſe, & ſobolis principia quædam ingenerare. ſed viro nullum eſſe penitus cum Deo neq; congreſſum, neq; corporis commiſtionem. Atq; hæc quidem Aegyptiorum opinio prope cum religione noſtra videtur conuenire, qui conſtanter credimus, Chriſtum Dei filium, à diuino ſpiritu ſine virili opera, cum Virgine congreſſo fuiſſe genitum. ſed reliquos omnes Deorum atq; dæmonum cum mulieribus congreſſus fabuloſos atq; inanes eſſe cenſemus. Quamuis Diuus Auguſtinus de ciuitate Dei libro quintodecimo ſcribat dæmones eſſe quoſdam, qui mulierũ amore capiantur, & cum eis etiam auidiſsimè coëant. Syluanos (inquit) & Faunos quos vulgo Incubos vocant, improbos ſæpe extitiſſe mulieribus, & earum appetiſſe ac peregiſſe concubitus, plures aſſeuerant, vt hoc negare impudētiæ videatur, ait etiam hos Dæmones qui aſsidue mulieres tentant, & cum eis coëunt Duſios à Gallis nuncupari. Semen autem illud quod à Dęmonibus funditur quidam omnino infæcundum eſſe cenſent, quidam autem fæcundum quidem eſſe, ſed nequaquam tamen homines ab eo generari, verum parua quædam animalia. Itaq; Didonis omnino vana fides eſt, licet ipſa amore, vt credere par eſt, obcæcata minime vanam eſſe affirmet, quòd Aeneas Deorum genus eſſet. Vale.

XIII. An mortui reminiſcantur, & an ſciant ea quæ hic aguntur.

M. Antonius Maioragius, Gaſpari Barchinio. S. P. D.

ARDVAM ſanè difficilemq; mihi quęſtionem proponis, vtrum poſt mortem animus reminiſci poſsit, & alteram ſtatim adiungis non minus obſcuram, vtrum mortui ſciant ea quæ hic agantur. aisq; tibi veniſſe in mentem hæc à me quærere, cum illud Virgilij carmen ex quarto Aeneidos, me interpretantē audiuiſſes;

Id cinerem aut manes credis curare ſepultos?

Verum

Verum illud te ſcire velim tuam iſtam dubitationem plures in ſe quæſtiones continere, quæ nequaquam à nobis omnes hoc tempore tractandæ ſunt. prima eſt; an ſit animus. quod Dicearchus negauit, vt primo Tuſculanarum ſcribit Cicero. Secūda, ſi ſit animus vtrū mortalis ſit. vt minuti quidā Philoſophi ſentiunt, an potius immortalis, vt Platoni Philoſophorum Homero placuit. Tertia vtrum animi cū è corpore diſceſſerint, reminiſcantur eorum quę in hac vita viderunt aut fecerunt, an omnium penitus obliuiſcantur. Quarta vtrum poſsint ea ſcire quæ nos hic agimus, nec ne, nam ſi ſciunt, etiam aliquo modo curant, ſi penitus ignorant, nihil eſt quòd ea curare poſsint. Ac de prima quidē & ſecunda quæſtione, nihil eſt quod religioſus homo dubitare debeat, quin & animus ſit, & etiam immortalis ſit futurus. de reliquis duabus poteſt exiſtere dubitatio, vtrum poſtquam è corpore diſceſsit animus, reminiſcatur, & vtrum ea ſciat, quæ hic aguntur. Igitur ſapientum virorum ſuper his quæſtionibus ſententias tibi exponam, tu quam volueris amplectere. Ariſtotelis & Peripateticorum omnium ſententia eſt, nullo modo poſt mortem animos reminiſci. nam memoriam vnum quendam ſenſum eſſe ſtatuūt (vt paulopoſt aperiam) ſenſus autem omnes, corpori & animo communes eſſe, qui cum animus à corpore ſeparantur, omnes intereant. At vero Plato cum in alijs multis locis, tum in Apologia nominatim & in decimo de Re. P. fatetur apertiſsimè noſtros animos cum ex his corporum vinculis euolauerint, & in domiciliū illud ſempiternū peruenerint; eos agnoſcere quorū in hac vita familiaritate atq; cōſuetudine vſi fuiſſent. eosq; ſalutare & amplecti quin etiam addit poſſe cū eis amicitiam inire & colloqui, quos dum viuerent, fama tantum cognouiſſent. ſed præſtat ſuper hac re Socratis verba recitare, quæ primo Tuſculanarum Cicero de Apologia tranſtulit; hæc peregrinatio mediocris vobis videri poteſt? vt vero colloqui cum Orpheo, Muſæo, Homero, Heſiodo liceat, quanti tandem æſtimatis? equidem ſæpe mori, ſi fieri poſſet vellem, vt ea quę dico mihi liceret inuenire. quanta delectatione autem afficerer cum Palamedem, cum Aiacem, cū alios iudicio iniquorum circumuentos conuenirem? tentarem etiā ſummi Regis, qui maximas copias duxit ad Troiam, & Vlyſsis Syſiphiq; prudentiam, nec ob eam rem, cū

hæc exquirerem, ſicut hic faciebam capite damnarer. Quin etiam in Metaphyſicis ſuis Auicenna tradit, tam beatorũ quam infelicium animos cum exceſſerint è corpore, poſſe per imaginationem eadem illa verſare, quę dum eſſent in corpore cognoſcebant. non enim ſtatim habitũ animi diuturnum euaneſcere. Sed de hac re Peripateticus aliquis ita diſceptabit; Quæcunq; ſunt corpori cum animo communia, cum animus à corpore diuellitur, vt etiam illa intereãt neceſſe eſt. neq; enim in corpore remanẽt, alioquin corpus adhuc viueret, ſi quid haberet cum animo commune. neq; animum ſequuntur, alioquin aliquid eſſet in animo corporeum & mortale. quod ſi neq; in corpore neq; in animo remanent, igitur euaneſcunt. ſed ſenſus omnes tam interiores, quam exteriores, corpori cum animo communes ſunt, neq; enim ſine animo corpus audire aut videre quicquã poteſt; neq; animus ſine corpore timere, aut iraſci, aut cogitare, aut diſcere poteſt. nã (vt primo de Anima docet Ariſtoteles) dicere animum iraſci vel timere, ſimile eſt, vt ſi quiſpiam dicat eum vel texere vel ædificare. nam melius eſt (inquit) fortaſſe dicere, non animum, ſed hominem animo miſereri, vel diſcere, vel ratiocinari. Quamobrem ſi quæ corpori cum animo communia ſunt in morte extinguuntur, & ſenſus omnes ſunt corpori cum animo communes, vt omnes in morte ſenſus extinguantur neceſſe eſt. ſed inter omnes Peripateticos conſtat memoriam, vnum ex interioribus eſſe ſenſibus, quo fit vt etiam ipſa memoria in morte abſumatur. non igitur poſt mortem animus reminiſcitur. Sed hæc quidem Ariſtotelica ſunt. nã Platonici ſenſus interiores animi proprios eſſe contendunt, quãuis eos etiam dum eſt in corpore animus exerceat. Itaq; volunt, etiam à corpore ſeparatum animum cognoſcere, recordari, cogitare. non tamen eo modo quo dum eſſet in corpore faciebat. ſed alia quadam præſtantiore ratione. hæc enim ita diſtinguunt, vt duplicem eſſe memoriam dicant alteram quæ ſentientis animæ partis vis quædam ſit, & quæ præterito tempore acciderunt, nobis repræſentet, quam quidem memoriam nequaquam in animo poſt mortem remanere volunt, de qua nonnulli ſentire Ariſtotelem tradunt, cum aſſerit corrupto corpore non amplius animum reminiſci. Alteram autem memoriam, imaginationem quandam, tan-

tum ad intellectum pertinentem, dicunt eſſe. quæ nullam temporis differentiam admittat, nec præteritorum tantum ſit, ſed etiam præſentium & futurorum repræſentatrix. atq; hanc quidem memoriæ vim in animis à corpore ſeparatis maximè pollere cenſent. eodem modo gaudium, amoré, triſticiam, reliquaq; eius generis bipertito diſtribuunt, vt aliquando ſint animæ ſentiẽtis affectiones, quæ niſi certo cordis & aliorum membrorum motu perfici nequeant, quo ſanè modo minimè in animo reſident, ſed vnà cum corpore intereunt. interdum vero ſunt voluntatis actiones, quæ in ea parte animi ponitur, quæ vbiq; rationi comitatur, & hoc modo nunquam ab animo diſtrahuntur. poteſt igitur animus à corpore ſeparatus, non tantum recordari, ſed etiam gaudere, dolere, diligere, odiſſe, non vt in corpore ſolebat, ſed eo quo docuimus modo. reliquam eſt vt ſecundã quæſtionem aggrediamur. vtrum mortui quæ hic aguntur, ſentiant. quod ſanè neq; Ariſtoteles, neq; quiſquam ex Peripateticorum ſchola concesſerit. nos autem cum in hac re nõ tantum diuinum illum Platonem eiuſq; aſtipulatores, ſed etiam Theologos noſtros auctores habeamus, eorum ſententiam ſequi debemus. nam Plato ſcribens ad Dionyſium Tyrannum epiſtola ſecunda ſic ait; Quocirca non eſt hoc negligendum à nobis, ſed habenda cura futuri temporis. fit enim naturæ quodam inſtinctu vt ignauiſsimi quiq; homines nihil curent, quæ ſit de ipſis futura opinio, probatiſsimi autem viri nihil non efficiant, vt apud poſteros benè audiant. quam ego coniecturam facio, eſſe aliquem ſenſum iis qui mortui ſunt, rerum noſtrarum. quoniam optimi animi ſic fore diuinant. deterrimi autem nequaquã. validiora vero ſunt diuinorum virorum quam aliorum præſagia. hoc idem etiam in legibus affirmat. Plotinus etiam in libro de animorum immortalitate ſequitur hanc magiſtri ſui ſententiam, quáuis tantiſper humanarum rerum curam habere mortuos tradat, donec eam animi propẽſionem qua ad has corporeas res ferebantur, penitus amittant. noſtri autẽ Theologi ſic ſtatuunt mortuos quidem per ſe neſcire, quid hic à nobis agatur, ſed tamen ab eis intelligere, qui morientes hinc ad illos migrauerint, de qua re ſic in ſecunda Decreti parte ſtatutum eſſe legimus. Sunt autem diui Auguſtini verba, ex libro de agenda cura pro mortuis; Fatendum eſt

Cauſa. 13. Queſt. 2. c. Fatendum.

G (inquit)

(inquit) neſcire quidem mortuos quid hic agatur, dum hic agitur, poſtea vero audire ab eis, qui hinc ad eos moriendo pergunt. non quidem omnia, ſed quæ ſinuntur etiã illi meminiſſe, & quæ illos quibus hæc indicantur, oportet audire. poſſunt & ab Angelis, qui rebus quæ hic aguntur, præſto ſunt, audire aliquid mortui. atq; hanc quidem opinionem etiam Cicero ſecutus videtur, in ea epiſtola quam ad Octauium ſcripſit, in cuius extrema parte ſic ait; Audient duo Decij ſeruire eos ciues, qui vt hoſtibus imperarent, victoriæ ſe deuouerunt. audiet C. Marius impudico domino parere nos, qui ne militem quidem habere voluit, niſi pudicum. audiet Brutus eum populum quem ipſe primo, poſt progenies eius à regibus liberauit, pro turpi ſtupro datum in ſeruitutẽ. quæ quidem ſi nullo alio, me tamen internũcio, ad illos celeriter deferentur. nam ſi viuus iſta ſubterfugere nõ potero, vna cum iſtis vitam ſimul effugere decreui. hæc ſunt, quæ ad quæſtiones tuas reſpondenda eſſe cenſui. ſed vt verũ fatear, latent iſta omnia craſsis occultata & circumfuſa tenebris (vt ait ille) vt nulla acies humani ingenij tanta ſit, quæ harum rerum veritatem in profundo merſam eruere poſſit. Vale.

XIIII. An odor corpori noſtro, poßit nutrimentum aliquod præbere.

M. Antonius Maioragius, Ioanni Arcimboldo. S. P. D.

QVID mihi tanquam alicui Philoſopho vel potius Medico quæſtionem ponis? an fieri poſsit vt ex odore nutrimentũ aliquod capiamus? num me putas iſta de quibus eruditiſsimi viri diſputant, poſſe tibi tam facile explicarè? ſed tamẽ enitar, quoniam ita vis, in vtranq; partem aliquid breuiter dicere, & in extremo τὴν ἀρέσκουσαν. Academicorum more ponere. Pythagoricorum opinio fuit (vt Ariſtoteles docet) ad corporis nutrimentum odores plurimum prodeſſe poſſe. quam quidẽ opi-

opinionem etiam Hippocrates in libro de alimento confirmare quodammodo videtur cum admonet eis qui celerrima egent inſtauratione remedium humidum ad recuperandas vires eſſe optimum, eis vero qui celeriorem etiã, atq; præſentem repentinamq; inſtaurationem poſcunt, per odoratum adhiberi remedium oportere. tradit Suidas, Democritum Abderitem cum eſſet moriturus, atq; eius ſoror vehementer affligeretur, quòd ſi eo tempore mortuus eſſet, quo cerealia celebrabãtur, neq; cereris ſacris intereſſe neq; fratri ſuo arbitratu iuſta facere poſſet, iuſsiſſe eã bono animo eſſe, calidosq; panes ad ſe quotidie adferre, quos ad nares appoſitos odoraretur. atq; illo calidi panis odore, tres dies, donec peracta fuerunt cereris ſacra, quæ triduo continuo fieri ſolebant, ſuperuixiſſe, deinde remotis panibus ſine vlla moleſtia, quoniam erat ſenio confectus, & decrepitus, mortuũ fuiſſe. Plinius libro ſeptimo ſcribit; ad extremos fines Indiæ ab oriente circa fontem Gangis, Aſtomorum gentem eſſe ſine ore, corpore toto hirtam, halitu tantum viuentem, & odore quem naribus trahat, nullum illis cibum, nullumq; potum. tantum radicum florumq; varios odores, & ſyluestrium malorum, quæ ſecum portant longiore itinere, ne deſit olfactus. grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. de his populis etiam Strabo quintodecimo libro meminit. Marſilius Ficinus vir doctiſsimus in libro de vita producenda ſic ait; Legimus in calidis quibuſdam regionibus ac plurimo paſsim odorè fragrantibus, multos gracili corpore, & imbecillo ſtomacho, quaſi ſolis odoribus ali, forte quoniam ipſa natura loci, tum herbarum & frugum atque pomorum ſuccos ferme totos redigit in odores, tum corporum humanorum humores illic reſoluit in ſpiritum. cũ igitur vterq; videlicet odor & ſpiritus ſit vapor quidam, & ſimile ſimili nutriatur, nimirũ & ſpiritus & ſpiritalis homo pluſrimum ab odoribus accipit alimẽtum. hæc Ficinus quibus exemplis & rationibus facilè nobis perſuaderi potuiſſet ab odore nutrimenti plurimum prouenire poſſe, niſi grauiſsimi omnium atq; acutiſsimi Philoſophi Ariſtotelis nobis auctoritas obſtaret. is enim in libro de ſenſu, Pythagoreorum ſententiam refellere contendit. qui (vt initio dixi) ad corporis nutrimentum odores plurimum prodeſſe poſſe cenſebant. nonnulliſq; rationibus probat; ab odoribus nullum omni-

no corpori prouenire nutrimentum. Satis enim conſtat ex pluribus elementis nutrimentum eſſe compoſitum. quoniã quæ ſimplicia ſunt, nutrire nullo modo poſſunt. nutriuntur enim ex eis omnia ex quibus conſtituta ſunt, vt in primo de Generatione & interitu declaratur. ſed animantes omnes, ex quatuor conſtant elementis, quo fit vt etiam nutrimentum ex eiſdem componi neceſſe ſit. hoc autem ab excrementis intelligi facile poteſt. nam omnia quæ nutriuntur excrementa aliqua ſolere emittere. quod ſi elemento ſimplici nutrirentur, nihil ex eo penitus redundaret. vnius enim elementi partes omnes cõſimiles ſunt, atq; in corpore ſimplici nullum eſſe poteſt excrementum. Vnde neq; illi ſunt audiendi qui nonnullas animantes aëre tantum nutriri ſcribunt, quod ſi non poteſt ex aliquo ſimplici corpore quodquam animal habere nutrimentum, multo minus habebit ex odore. neq; enim odor eſt ſubſtantia, ſed qualitas potius quædam patibilis, quæ ſub ſenſum odoratus cadit. ſatis autem perſpicuum eſt, ipſas per ſe qualitates nullo modo poſſe nutriendo ſubſtantiam conſtituere. quod ſiquis odorem dicat, non puram eſſe qualitatem ſed fumoſam quandam exhalationem aut vaporem, quemadmodũ veteres quidam opinati ſunt, non tamen ideo ſequetur, vt nutrire poſsit. nam vapor & exhalatio ad aëris naturam pertinet, quod ſimplex eſt corpus ad nutriendum minime accommodatum, præterea vapor ille ſiue ſpiritus odorum cum attrahitur naribus, vel ad pulmones, vel ad cerebrum tendit. ſed in his duobus membris non eſſe nutrimenti receptacula notiſsimum eſt. huic enim officio ſtomachum ſeu ventriculum ipſa natura præfecit, in quem delati cibi concoquantur. & alimentũ proportione cæteris omnibus mẽbris inde proueniat. quamobrem probabiliter concludi poteſt, nulla ratione fieri poſſe, vt ab odoribus corpori noſtro nutrimentum aliquod præberi poſsit. quamuis ad bonam valetudinem ſuauis odor plurimum conducere videatur. licet enim vniuerſum corpus non alat, ſpiritum tamen & cerebrum alit, quo factum eſt vt Democritus odore panis, tres dies ſpiritum produxerit. nam quæ de Aſtomis à Plinio & Strabone dicuntur fabuloſa putanda ſunt. tria vero traduntur, quibus humanus ſpiritus optimè nutriatur, aër purus & temperatus, odor ſuauis, & harmonia Muſica. ſed

nulla

nulla res eſt,quæ magis ſpiritum & cerebrum alat, quã ſuauis odor, quemadmodum Ariſtoteles tradit;vnde factum eſt, vt ex omnibus animantibus ſoli homines ex odore miram quandam capiant voluptatem .beſtiæ namq; propter cibum tantum odore delectari ſolent,homines verò rerum etiam neq; ad cibum , neq; ad potionem pertinentium , vt aromatum , vnguentorum cæterarumq; eius generis,odore maximè capiútur.quo licet corpus(vt docui)nõ nutriatur,tamen ſpiritus & cerebrum maximè reficitur. & corroboratur. Quare neq; tu,neq; reliqui iuuenes, vnguenta redolentes,reprehenſione digni eſſetis , ſi cerebri reficiendi gratia poſt longum ſtudium,non autem libidinis tanquam inſtrumento quodam,odore frequenter vteremini. Vale.

XV. Notatus error Seruij. Poëtas Heroicos, etiã Tragicos dici poſſe. Cur Virgilius omnes ferè libros ſuos alicuius morte concludat.

M. Antonius Maioragius, Antonio Comiti conſobrino ſuo. S. P. D.

RECTE mihi videris à Seruio diſſentire,q librum Aeneidos quartum comico pene Stylo conſcriptum eſſe cenſet. imò verò ſibi ipſe Seruius contradicere videtur, & pugnantia loqui. qui primo fatetur pene totum eum librũ in affectibus eſſe,deinde paulò poſt adiungit, penè comicum eſſe ſtylum . Satis enim conſtat affectus illos grauiores, quæ πάθη Græcè dicuntur,& eo dementiæ hominem plerunq; ducunt,vt mortem ſibi ipſe conſciſcat,nõ comœdiæ ſed Tragœdiæ potius cõuenire. atq; ideo princeps ille ſapientum Ariſtoteles in Poëtica ſua cũ Tragœdiæ genera quatuor eſſe dixiſſet,vnum ex eis Patheticon appellat neq; omnino poteſt in Heroico carmine, vbi de Regibus,& Reginis & ampliſsimis perſonis agitur, comicus eſſe ſtylus. cum ad priuatas tantum & ciuiles actiones(teſte Donato) comœdia pertineat. Reges autem & grauiores perſonas vel nunquam vel rariſsimè contingat. Vnde factũ eſt vt Plautus Amphytrionem ſuam,quamuis in ea nulli ſint grauiores

res

res affectus, tamen quoniam in ea regiæ perſonæ ſunt, non ſimpliciter Comœdiam, ſed Tragicocomædiam appellare voluerit. Quare non ſanè mihi probantur qui dicunt Homerum Iliadem inſtar Tragœdiæ, Odyſſæam vero ad imaginem Comœdiæ feciſſe. quod Donatus in Terentium commentás ſcribit. mihi longe potior Ariſtotelis ſententia eſt qui in Poetica ſua docet, Homerum quidem primũ comœdiæ normam tradidiſſe in Margite Poëmate, ſed Iliadem & Odyſſæam Tragœdiæ inſtar habere. alio verò non ita diuerſo loco in eadem Poëtica docet, Heroicum carmẽ Tragœdiæ quaſi ſpeciem quandam eſſe. nam quæcunque (inquit) exametrorum ſunt, in Tragœdia prorſus ineſſe apparet, quæ vero Tragœdiæ nõ omnino in exametris. Quin Hermogenes in libro de gratuitate ſcribit a Platone πατέρα τῆς τραγῳδίας, hoc eſt patrem Tragœdiæ Homerum fuiſſe appellatum. Plato in Thææteto ſcribit Epicharmum quidem ſummum in comœdia Poëtam fuiſſe, ſed Homerũ in Tragœdia. Quod etiam rectè Martialis intellexiſſe mihi videtur, qui libro quinto Virgilium, poëtam cothurnatum vocat quaſi Tragicum, quoniam Tragici poetæ cothurnis vtebantur, vt in Bucolicis Virgilius;

Sola Sophoclæo tua carmina digna cothurno.

Verſus autem Martialis, in eo quem diximus loco, talis eſt;

Grande cothurnati pone Maronis opus.

Omnes igitur Heroici poëtæ, ex Ariſtotelis ſententia, poſſunt etiam Tragici vocari, ſed non contrà, neq; enim Tragicos omnes rectè vocabis Heroicos, vt Euripides & Sophocles Tragici quidem ſunt, ſed non Heroici, Virgilius autem & Homerus, & Heroici ſunt & Tragici. quid illud nonne contra Seruium apertè facit? quod comœdiæ ſemper exitũ felicem habent, Tragœdiæ vero triſtem & calamitoſum? Quare quis nõ videt hunc librum Tragœdiæ potiuſquam comœdiæ ſimilem eſſe, qui morte Didonis hoc eſt exitu calamitoſo concluditur? Qua ſanè ratione facilè etiã illa quæſtio ſoluitur, quæ Grãmaticos multum torquere ſolet; qua de cauſa Virgilius omnes ferè libros ſuos alicuius morte cõcludat? nam in fine ſecundi Creuſam vxorem ſuam Aenæas amittit. in fine tertij parte Anchiſem ſepelit. in fine quarti Dido ſibi mortem conſciſcit. in fine quinti Palinurus vndis Obrutus ita deploratur;

Nudus

Nudus & ignota Plainure iacebis arena.

Quid in fine decimi an non Mezentius, iugulo haud inſcius accipit enſem, vndantiq; animam diffundit in arma cruore? deniq; in fine totius operis, Turno ſoluuntur frigore mēbra, vitaq; cum gemitu fugit indignata ſub vmbras. Seruauit enim Poeta Tragœdiæ decorum, quæ ſemper infelices aliquos exitus habet. Heroicum enim carmen (vt ex Ariſtotele docuimus) Tragœdiæ legibus ſubiectum eſt. explodatur ergo Seruij ſentẽtia, quod in quarto Aeneidos comicus Stylus ſit. propterea quòd in eo de amore tractetur. grauiores enim illi amoris affectus, qui penè ad inſaniam, & ad vitæ odium hominem inducunt, non comœdiæ, ſed Tragœdiæ potius conueniunt. Vale.

XVI. Cur amantes dicantur eſſe ſaucij, & cur amor cupido dicatur.

M. Antonius Maioragius, Franiſco Comiti conſobrino ſuo. S. P. D.

QVOD Scire cupis cur à Poëtis amantes ſaucij dicantur. equidem id tibi paucis expediam. video enim poëticæ huius fictionis, naturalem reddi poſſe rationem. quoniam vt ſecundo de Anima docet Ariſtoteles, viſus, potentia quædam, animi patibilis eſt, quæ rerum aſpectabilium ſpecies in ſe recipiēs, ad animū ſtatim tranſmittit. neq; vllus eſt ſenſus oculorum ſenſu acrior aut velocior. res autem quæ oculis ſubijciuntur, quanto venuſtiores & pulchriores fuerint, tanto magis apta compoſitione ſuâ & nitida ſpecie feruntur ad oculos, & in animū tranſmittuntur, itaq; dicuntur oculos atq; animum ferire. habet enim pulchritudo tanquam radios quoſdā, qui ſtatim animum ingrediantur. Itaq; quemadmodum ſolem propter radiorum emiſsionē ſagittas vibrare atq; oculos ferire Poëtæ fingunt, ita etiam cupidinem telis armant, eo quòd rei pulchræ aſpectus per oculos ad animum tranſfuſus eū maxime moueat, & quaſi vulneret. vnde non illepidè fingunt oculos ad amorem eſſe duces, & Propertius;

Si neſcis, oculi ſunt in amore duces.

Quan-

Quantoq; magis aliquis rem pulchram aut optatam intuetur, tãto magis eius potiundæ deſiderio inflammatur, propter aſsiduam optatæ illius ſpeciei verberationem, quæ nõ aliter quam ſpiculis quibuſdam oculos atq; animum figit. hoc eſt quod ait in Georgicis Poëta; vritq; vidẽdo fœmina. & in Bucolicis; vt vidi, & perij. pulchræ tamen ſpecies, quãuis primo aſpectu penè omnium animos radijs ſuis feriant, tamen niſi voluntas acceſſerit, & potiundi deſiderium, ex animo paulòpoſt effluunt. neq; vllius rei amor gignitur, niſi potiundi cupiditas adiungatur. vnde non ſine cauſa poetæ amorem etiam cupidinem appellarunt. ipſosq; amatores alere ſua vulnera dicunt, quoniam cæca illa & dominatrix animi cupiditas ab eis nunquam recedit, & eos continenter cruciat. Vale.

XVII. *De ſanguine, & venis, et affectionibus quædam, declaratus Virgilij locus, cur amantes palleant, & de ſpiritu per venas diffuſo.*

M. Antonius Maioragius, Franciſco Caſtellioneo. S. P. D.

TE non ſatis intelligere ſcribis Virgilij carmen illud; Vulnus alit venis & cæco carpitur igni. Petiſq; vt tibi declarem, quomodo tandem amoris vulnera venis alantur? & cur amor ignis cæcus dicatur? quod equidem libenter faciam, cum vt tibi gratificer, tum etiam vt Virgiliano carmini lucem adferam, quod alioqui multo difficillimum eſt. ſed rem paulo altius repetere opus eſt. hæc enim non niſi per Philoſophicas & naturales rationes intelligi poſſunt. docent enim Philoſophi cupiditates omnes ſanguinis feruore concitari, qui cum vehemens fuerit, omnes corporis partes non tantum incendit, ſed etiam penè adurit. vnde non tantum amantes ardere dicuntur, ſed etiam irati, vt Iuuenalis; Quid dicam quanta ſiccum iecur ardeat ira? & Horatius; meum Feruens difficili bile tumet iecur. & Ariſtoteles ſecundo de anima, nihil aliud iram

eſſe

eſſe cenſet, quam ſanguinis circa præcordia feruorē quendam. ita dicimus aliquem flagrare deſiderio, & ardere ſtudio alicuius rei, & inflammatum eſſe cupiditate. cum enim in ſanguine ſit animantis vita, nullam ad rem animus excitari poteſt, niſi ſanguis moueatur. qui quanto calidior fuerit, tanto promptiores & alacriores ad res gerendas homines facit. vnde qui frigido ſanguine ſunt, non tantum tardi ſed etiam hebetes plerunq; eſſe ſolent, quod illis verſibus in Georgicis Virgilius docet;

Sin has ne poſsim naturæ accedere partes
  Frigidus obſtiterit circum præcordia ſanguis.

Cum igitur in ſanguinis feruore ſit omnis cupiditas, & venę nihil aliud ſint quam ſanguinis riui, non eſt mirum ſi dicantur amantes amoris vulnera venis alere, quoniam propter amoris cupidinem, in venis ipſe ſanguis accenditur. ex quo perſpicuum eſt etiam, cur poëta dixerit; & cæco carpitur igni. nam ſanguinis inflammationem per venas diffuſam meritò cæcum ignem appellauit. volunt autem ſapientes, in iecore ſedem amoris eſſe, quemadmodū in ſplene ſedes eſt riſus & lætitiæ. in felle ſedes iræ. in corde ſedes ſapientię. quod Ouidius eleganter duobus illis verſibus indicat;

Cor ſapit, & pulmo loquitur, fel commouet iras
  Splen ridere facit, cogit amare iecur.

Cum igitur in iecore ſedem amor habeat, vbi plurimus ſanguis generatur, qui deinde per venas (vt ſecundo de Natura Deorum Balbus ait) in omne corpus diffundatur, facile fit vt immenſa illa vis amoris in iecore concepta, vnà cū ſanguine per venas irrumpat, & ſanguinem feruore ſuo vitiet & conſumat. vnde fit vt amantes plerunq; palleant, & macie extabeſcant. quoniam vis amoris ſanguinem abſumit. & vt ſecundo Metamorphoſeos ait Ouidius; pallent amiſſo ſanguine venæ. & hoc eſt quod idem Ouidius primo de Arte amandi ait; Palleat omnis amans, color hic eſt aptus amanti. ſerpit autem vſq; eo calor amoris, & cæcus ignis, vt ad medullas vſq; penetret, quæ ex puro ſanguine gignuntur, & eas paulatim abſumat, quod innuit Virgilius in quarto; eſt mollis flamma medullas interea, & tacitum viuit ſub pectore vulnus. ita Catullus; Ignis mollibus ardet in medullis. & in Georgicorum tertio Virgilius;

  Continuoq; auidis vbi ſubdita flamma medullis.

Sunt autē venæ ſanguinis receptacula, qui ſemper mixtus confuſusq; eſt cum ſpiritu naturali. ita tamē vt in venis plus ſanguinis ſit, ſpiritus minus. in hoc enim vena ab arteria differt. quod vena ſanguinis receptaculum ſit, arteria vero ſpiritus, vt in ſecundo de natura Deorū his verbis Cicero docet; ſanguis per venas in omne corpus diffunditur & ſpiritus per arterias. quod autem etiam in venis ſpiritus ſit, declarat illud quod ſæpenumero inflatas venas dicimus, vt in Bucolicis de Sileno;

Inflatum heſterno venas vt ſemper Iaccho.

& Horatius in primo Sermonum.

Nam ſimul ac venas inflauit tetra libido.

Volunt enim Phyſici, laſciuam illam obſcæni membri tentiginem à ſpiritu per venas diffuſo, & ad genitalia per eas accedente concitari. quoniam etiam ſemē ab omnibus venis profluit. quippe cum genitale ſemen nihil aliud ſit, quā ſanguinis quædam pura, & defecata, & optimè concocta exuperantia. Vnde qui libidine volunt abſtinere, cibos eos vitare oportet, qui calidos ſpiritus gignere cōſueuerunt. et præcipuè vinum, in quo (vt Paulus ait) ineſt luxuria. de qua re ſic Ariſtoteles, Problematum ſectione trigeſima, ſicuti Gaza interpretatus eſt; vinum verè flatus mouere nimirū poteſt. quamobrem ſimilem ambo iſta ſortiuntur naturam, atrabilis, & vinum. conſtat vinum eam habere vim è ſpuma quā excitat. oleum enim quamuis calidum ſit, nihil ſpumat. vinum verò largè; ampliuſq; nigrum, quam album, quia calidius; & corpulentius eſt. vnde fit vt cupiditatem Veneris accendere vinum poſsit. quare nō ineptè Venerem Baccho iunctam autumant. hæc Ariſtoteles. quæ cum poëta noſter præclarè intelligeret, fingit Didonem amore captam, Regales inter menſas laticemq; lyæum. & antiqui Romani, mulieres abſtinere vino iubebant, ne ad impudicitiam incitarentur, ſi per venas vini flatus irrupiſſet. ſed iam opinor, ſatis tibi declaratum eſſe quod cupiebas, ſiquid eſt præterea quod à me velis, de eo admonitus, vincam expectationem tuam. Vale.

XVIII. Vnde lachrymæ naſcantur, & cur ex omnibus animalibus ſolus homo lachrymet.

M. Antonius Maioragius, Iacobo Phacanio. S. P. D.

VERVM eſt quod ais, maximæ ſunt admirationis lachrymæ, quæ nonnunquã ex oculis tanta fœcunditate manant, vt riui quidam eſſe videantur; & non tantum in dolore, ſed etiam in riſu vehemẽtiore frequenter erumpunt. quas etiam Plinius cum de oculis verba faceret admiratur. hinc fletus (inquit) & rigantes ora riui. quis humor ille eſt in dolore tam fœcundus, & paratus? aut vbi reliquo tempore? Sed illud à me requiris, vnde lachrymæ naſcantur? & cur homo ſolus lachrymare dicatur? Ego vero apud Medicos & rerum naturaliũ indagatores conſtare video, lachrymas a corde prouenire. Statuunt enim in humano corpore, tres humidas exhalationes, triũ membrorum nobiliſsimorũ, ideſt ſtomachi, iecoris, & cordis, quibus tria ſuperne membra, quaſi inſtrumenta & receptacula quædam reſpõdeant, nares, aures, oculi. vis autem cuiuſq; exhalationis ea eſt, vt aſcendat, & caput, tanquam corporis arcem petat, ſed exhalatio quæ fit à ſtomacho, per nares effluit, & coryza ſiue mucus appellatur. quæ vero fit in iecore, ſurſum tendens per aures expurgatur, itaq; auriũ ſordes à iecore ꝓueniunt. deniq; cordis exhalatio petit oculos, & ab eis effluit, atq; hæ ſunt quæ lachrymæ dicuntur. In dolore igitur lachrymæ copioſius ideo funduntur, quoniam affecto propter mœſticiam corde, plurima gignitur exhalatio, quæ ſublata ad cerebrum per oculos fluit. qua de cauſa Homerus calidas lachrymas plurimis in locis appellat, quòd à corde vbi calor vitalis eſt, excitentur. qui molli & tenero corde ſunt, maiorem vim lachrymarum profundunt, quales ſunt omnes ferè mulieres, & pueri. quin etiam ex humidiore cerebro ſæpiſsimè lachrymę fiunt, vt in ſenibus. quod accidit etiam in ebrijs, quoniam vini exhalatione cerebrum fieri ſolet humidius ſępe fit lachryma vel ex fu-

mo,vel vento calido,vel morbo,vel acri aliquo ſapore.ſed maiori ex parte naſcitur à dolore.non tamen omnis dolor lachrymas ciet.quippe cum aliquando accidat,vt propter immenſam calamitatem ita cor comprimatur vt meatus obturentur,& creſcente calore ferueat quidē humor in corde,ſed exhalare minimè poſsit.vnde videmus nōnullos cū aliquo grauiſsimo fortunæ vulnere percuſsi ſunt,nequaquā lachrymas fundere,ſed tanquam ſtupidos fieri, atq; immobiles diu conſiſtere. Amaſis Aegyptiorum Rex(vt ſecūdo Rhetoricorum ſcribit Ariſtoteles) cum ad mortē filius eius duceretur,non effudit lachrymas,cum amicum mendicare vidiſſet illachrymauit,quoniam hoc eſt miſerabile, illud terribile. Magnus etiam timor lachrymas cōprimit, quod tertio Tuſculanarum Cicero declarat his verbis;conſtabat eos qui concidentem vulneribus Cn.Pompeium vidiſſent, cum in illo acerbiſsimo miſerrimoq; ſpectaculo ſibi timerēt, quòd ſe claſſe hoſtiū circumfuſos viderent, nihil aliud tum egiſſe, niſi vt remiges hortarentur,& vt ſalutem adipiſcerentur fuga, poſteaquā Tyrum veniſſent,tum afflictari lamentariq; cæpiſſe. Hoc autem accidit quia per timorē cor comprimitur, & meatus occluduntur.ſed cum ſpes aliqua refulſerit,ſtatim exilire cor incipit,& laxius fieri,atq; ita demum per exhalationem lachrymæ profluunt. neq; enim aliter emanare lachrymæ poſſunt, niſi cor vehementius exiliat. ex quo facile ſoluitur ea quæſtio, cur homo ſolus ex omnibus animantibus illachrymet.quoniam(vt tertio de partibus animalium docet Ariſtoteles)cordis commotio tantū in homine fieri ſolet,nō autem in reliquis animalibus nam ex miſeratione potiſsimum cor mouetur, & ex cogitatione calamitatis vel ſuæ, vel aliorum. at miſeratio & cogitatio non in belluas, ſed in homines tantum cadit, quo fit vt præter hominem nullum animal lachrymas fundat.quod ſi quando in beſtijs viſæ lachrymæ fuerint, eas non eſſe veras lachrymas, ſed quandam potius pulmonum exhalationem peritiores cenſent. Itaq; non ſunt audiendi poëtæ, qui lachrymas etiam equis & reliquis belluis tribuunt.ſicuti Virgilius in vndecimo de Pallantis equo, qui funus heri ſui ſequebatur;

Poſt bellator equus poſitis inſignibus Aethon
It lachrymans,guttisq; humectat grandibus ora.

Quærit

Quærit Alexander Aphrodiſienſis cur ita fiat, vt & qui dolent, & qui copioſe rident, lachrymas fundant? quæ ſane quæſtio facile ſolui poteſt ea ratione, quòd dolor & triſticia, propterea quòd poros, ac meatus condenſat, humorem qui in eis eſt, extrudit. at vero diuerſa cauſa riſus per meatuum laxitatem, & raritatem facile humorem ſoluit & effundit. quamobrem Xenophon rerum Græcarum libro ſeptimo, lachrymas dolori atq; gaudio commune quiddam eſſe ſcribit. ſed qua de cauſa fit. vt nõnulli iamiam morituri lachrymas emittant? hoc enim neq; à mœrore neq; à lætitia prouenit, ſed propter ſummam, non tantum oculorum, ſed etiam cerebri & totius corporis debilitatem. neq; enim tũc vlla virtus eſt, quæ humorem expellat, ſed nutu ſuo propter inſitam grauitatem humor ad inferiora delabitur. tũc enim (vt ait Galenus) etiam ea vis quæ detentrix appellatur, labefactata, atq; vitiata eſt. Frigus etiam (vt in Problematis Ariſtoteles docet) lachrymas exprimere ſæpenumero ſolet. quoniam carnem contrahit atq; condenſat, & eo modo humorem extrudit. calor vero diuerſa ratione nonnunquam lachrymas ciet, quoniam laxat & rarefacit, humoriq; viã aperit. Sed quid ago? plura quam à me petiſti conor explicare. Tu ſic habeto, me ſtudio & amore tui, etiã vltra ſepta (quod aiunt) tranſilire voluiſſe. Vale.

XVIII. De ſepulchris, & ſepeliendi religione quædam explicata.

M. Antonius Maioragius, Roglerio Venuſto. S. P. D.

ROGASTI me per literas, vt ſiquid habeo de ſepulchris & ſepeliẽdi religione, apud probatos auctores obſeruatum, id ad te ſcribam. quaſi vero res tanta, tam breuiter, atq; vna tantum epiſtola poſsit explicari. præſertim ab eo qui nõ libris circumfuſus in bibliotheca, ſed ruri relaxandi animi gratia ſit, vt ego hoc tempore. Sed tamen quia mecum, quædam Hypomnemata ſiue commentaria mea, ex bonis auctoribus excerpta detuli,

vt in hac ruris amœnitate per ocium ea relegam, conabor, ſi non omnino, at ſaltem ex aliqua tibi parte ſatiſfacere. Sepulchrum igitur (vt Vulpianus Iuriſconſultus ait) eſt vbi corpus oſſa ve hominis condita ſunt. & appellatione ſepulchri, Iuriſconſulti ſtatuunt, omnem ſepulturæ locum contineri. Tradunt Plutonem, quem Ditem, & Summanum Latini, Sabini ſoranum appellauere, ſepulchrorum & exequiarum inuentorem fuiſſe. Vnde Poetæ finxerunt illum inferorum eſſe Deum. apud Romanos Libitinam Deam ſepulchrorum præſidem cultam fuiſſe legimus. in cuius templo ea vendebátur, quæ ad ſepulturas eſſent neceſſaria. quã eandem cum Proſerpina & Venere exiſtimabant. hinc Delphici Venerem Epithymbiam appellare conſueuerunt. Seneca viuorum cauſa non defunctorum ſepulturam inuentã ſcribit. vt cadauera hominum ab oculis remouerentur. alij vero dicunt ideo conſtituta ſepulchra, vt poſteri ſibi quoq; moriendum intelligant, & per ea ſuæ mortalitatis admoneantur. Vnde etiam monumenta ſunt appellata. multis enim nominibus ſepulchrum appellatur. nam & tumulus dicitur à terra in cumulum erecta, & ſarcophagus, à ſaxi genere, quod carnem exedat. Tumba etiam aliquando vocatur, vnde Tymbium pro parua ſepultura. Polyandrion vero locum ſignificat, vbi multa ſepulchra ſunt. quod Catullus poëta ſepulchretum appellauit, & Chriſtiani κοιμητήριον, Græco nomine, vulgo cœmeterium vocant. Tymbus etiã maſculino genere præſertim apud Græcos vſurpatur. quauis hoc Cicero buſtum interpretari mauult. Vnde etiam veneficæ mulieres, quæ ad veneficia de ſepulchris oſſa & reliquias, legunt. Tymbades appellatæ ſunt. interdum etiam pro ſepulchro cippum, arcam, vrnam reperies, & apud Plinium, & Suetonium ollam, & ſolium. vſi ſunt veteres etiam hoc verbo puticulum pro vetuſto ſepulchri genere. Petronius arbiter conditorium id appellat, quod hypogæũ Græci, hoc eſt ſubterraneum ſepulchrum. Mauſolæum præterea magnificum ſepulchrum appellari ſolet, ab eo quod in Caria regis Mauſoli fuit ab Artemiſia regina conditum. quod inter ſeptem orbis terræ miracula numeratur. ſunt etiam quæ Græce ἅγια, vocantur. quę ideo ſic appellata Theocriti interpres tradit, quòd mortuis terra initiari ſoleret, quæ ἔρα, nuncupetur, alij dicunt ἅγια vocari ea quæ antiqui ſug-

l. locum. ff. de relig. et ſump. fun. l. Prætor ait de ſepul. viol.

grun-

grundaria vocauere. hoc eſt infantium ſepulchra qui nondũ quadrageſimum diem attigiſſent. coragium Fulgentius ꝑ virginali ſepulchro interpretatus eſt. apud iuriſcõſultos gentilia & familiaria ſepulchra legimus, quæ ſcilicet vni gentilitati, aut toti familiæ comparata ſunt. ſunt etiam hæreditaria ſepulchra, quæ ad hæredem transferuntur. Fuit autem apud antiquos ſepulchrorum magna religio, adeo vt non aliunde templa originem habuiſſe ſcribat Lactantius, & Euſebius. Quod etiam Clemens Alexandrinus his verbis teſtatur; ſuperſtitio (inquit) tẽpla condere perſuaſit. quę enim prius hominum ſepulchra fuerunt, ea magnificentius condita, templorum appellatione vocata ſunt. quinetiam Virgilius Aeneidos quarto Sichei ſepulchrum à Didone ſtructum, templum appellat. ſic enim ait;

Præterea fuit in tectis de marmore templum
Coniugis antiqui, miro quod honore colebat.

Cicero Philippica nona, ſepulchrorum ſanctitatem ait in ipſo ſolo eſſe, quod nulla vi moueri, neq; deleri poteſt. atq; vt cætera extinguuntur, ſic ſepulchra ſanctiora fieri vetuſtate. quod etiam Iuriſconſulti oſtendunt, qui locum vbi mortui ſepeliuntur religioſum eſſe volunt. vt Iuſtinianus de rerũ diuiſione, Religioſum (inquit) locum vnuſquiſq; ſua voluntate facit, dum mortuum infert in locum ſuum. Plutarchus in vita Numæ, vita functos ait ſacros eſſe, quorum videlicet ſacra ſunt ſepulchra. quòd Plinius in ſecundo ſic affirmat; Terra nos a reliqua natura abdicatos, tum maximè vt mater operit, nullo magis ſacramento, quam quo nos quoq; ſacros facit. Magnam igitur fuiſſe apud antiquos ſepulchrorum religionem ex eo poteſt intelligi quòd Romanis legibus magna fuit eis pœna conſtituta, qui ſepulchrum violare auſi fuiſſent, vnde Vulpianus ait, ſepulchri violati actionem infamiam irrogare. Paulus autem ita cenſet; Rei ſepulchrorum violatorũ ſi corpora ipſa extraxerint, vel oſſa eruerint, humilioris quidem fortunæ ſummo ſupplicio afficiuntur, honeſtiores in inſulam deportantur. aliâs, aut relegant, aut in metallum damnantur. Iam ea religio ſeruata eſt in ſepeliendo, vt manes eius qui ſepeliebatur, ter inuocarent, & terram inijcerent. vt humati dicerentur. eſt enim inter ſepultos & humatos differẽtia. nam ſepulti dicuntur quoquo modo conditi humati vero, qui de more ſolito, terra ter iniecta con=

l. i. de ſep. viol.

l. Rei. de ſep. viol.

contecti fuiſſent, quod ius Pontificium confirmabat. nam priuſquam gleba inijceretur, locus vbi crematum cadauer fuerat, nihil religionis habebat. iniecta vero gleba, ſeu terra, ſeu puluere, tunc humatum dicebatur, & omnia religioſa iura ſepulchrorum continebat. quod in ſexto Virgilius attigit, cum ita rogantem Palinurum inducit; aut tu mihi terram Inijce. & Horatius in primo carminum; non eſt mora

Longa, licebit Iniecto ter puluere curras.

Erat autem opinio eos qui nō ita humati eſſent, circa Acheruntem fluuium centum annos aberrare priuſquam Cocytum aut ſtygiam paludem tranſire poſſent, quā rē in Sexto Virgilius copioſe perſequitur. & Seruius ſuper eo carmine;

Hæc omnis quam cernis inops, inhumataq; turba eſt.

Duo (inquit) dicit. ideſt nec legitimam ſepulturam habet, neq; imaginariam. inopem enim dicit ſine pulueris iactu. nam ops terra eſt, ideſt ſine terra, ſine humatione. vult autē oſtendere tantum valere inanem, quantum plenam ſepulturam. nam etiā Deiphobi vmbra tranſuecta eſt, cui Aeneas cœnotaphium fecit, vt; Tunc egomet tumulum Rhetęo in littore inanē conſtitui, & magna manes ter voce vocaui. Nomen & arma locum ſeruant. erat enim antiqui moris, vt ea quibus in vita quis delectatus fuiſſet; poſt humationē ſepulchro appingerent, quod etiam noſtro tempore fit à pleriſq; hoc idem Virgilius oſtendit.

At pius Aeneas ingenti mole ſepulchrum
Impoſuit, ſuaq; arma viro, remumq; tubamq;.

Hoc autem ideo faciebant, vt vmbre mortuorum rerum amatarum ſolatia ſecum haberent. ad quod alludit Dido, cum ait Sicheum amorem ſuum ſecum abſtuliſſe, atq; ideo velle vt eum in ſepulchro ſuo ſeruet inuiolatum. ſic enim eam Virgilius loquentem facit;

Ille meos primus qui me ſibi iunxit amores
Abſtulit, ille habeat ſecum ſeruetq; ſepulchro.

Cæſar de bello gallico libro ſexto ſic ait; Funera ſunt pro cultu Gallorum magnifica & ſumptuoſa. omniaq; quæ viuis cordi fuiſſe arbitrantur, in ignem inferunt, etiam animalia, ac paulo ſupra hanc memoriam, ſerui & clientes, quos ab ijs dilectos eſſe conſtabat, iuſtis funeribus confectis vna cremabantur. ſed de vario ſepeliendi ritu librum eruditum ſcripſit Gyraldus Ferrarienſis, ſummus amicus noſter, vbi

multo plura cum volueris excerpere poteris. Ego quæ ad manū habui ſummatim in hanc epiſtolā contuli, non alia ſanè de cauſa niſi vt voluntati tuæ obſequerer. Vale.

XX. *Aeneam nullo modo cum Didone rem habuiſſe cum ea muliere trecentis, atq; amplius annis fuerit antiquior.*

M. Antonius Maioragius, Petro Phlyario. S. P. D.

VIDE quid incommoditatis eos ſequatur, qui veritati nolunt acquieſcere. dū enim vnum ſe putant errorem fugere, ſæpius in plures incidunt. audieras à me, non multò ante Romam cōditam, Carthaginem in Africa florere cepiſſe. tu vero quaſi mendacij me arguens, ad me ſcribis, in errore me eſſe maximo, cum treſcentis atq; amplius annis ante Romā Carthago fuerit. idq; Virgilij probas auctoritate, qui Carthaginem eo tpe ſcribit ædificari, cum Aeneas ventis agitatus in Africam delatus eſt, & à Didone fuit hoſpitio ſuſceptus. atq; adiungis tercentum annos ante Romam conditam Aeneam in Italiam veniſſe. qua in re dupliciter peccas. primò quod eam fabulam quam de Didone & Aenea poſuit Virgilius, veram eſſe putes hiſtoriam, deinde quod non ſatis rectè tempora colligis. neq; enim vllo modo verum eſſe poteſt quod de Didone Virgilius finxit. nam non ſolum Aeneam Dido non vidit vnquam, ſed neq; eodem tempore quo ille, vixit. multis enim poſt Aeneam ſeculis Didonem fuiſſe conſtat ex temporum ſupputatione. numerantur enim à Troia capta ad vrbem Romanam conditam, anni quadringenti triginta duo. quemadmodum non vno in loco Dionyſius Halicarnaſſeus refert. Dido autem duos tantum & ſeptuaginta annos (Iuſtino teſtante) ante Romam conditam in Africam delata, carthaginem ædificauit. itaq; ab Aeneæ aduentum in Italiam, ad Didonis in Africam profectionē, amplius trecentum quinquaginta anni numerantur. quare nulla ratione fieri poteſt, vt Aeneas in Africa Didonē conuenerit,

uenerit,quæ non ſolum eo tempore nondum nata fuerat, ſed neq; fortaſſe trecentis annis poſt Aeneã, nata eſt. Quid ergo? non Aeneam amauit Dido?non propter Aeneæ diſceſſum ab Africa,ſub ipſa mortem conſciuit? fabulæ. fuit enim Dido mulier pudiciſsima,quæ potius mori quam ſecũdas nuptias experiri voluit. nam(vt Diuus Hieronymus aduerſus Iouinianum libro primo ſcribit)cũ ab Iarba Numidarum rege peteretur in coniugium,tantiſper nuptias diſtulit,dum vrbem conderet.nec multo poſt extructa in memoriam mariti quondam Sichæi pyra,maluit ardere, quã nubere. caſta mulier carthaginem condidit, & rurſus eadẽ vrbs in caſtitatis laude finita eſt. hæc Hieronymus. ſed hãc hiſtoriam de morte Didonis Trogus Pompeius, ſiue Iuſtinus, libro decimo octauo,ſatis copioſè refert, quam te miror vel non legiſſe,vel non ſaltem audiuiſſe,cum tam multa te ſcire profitearis,vt palam prædices,te nemini in hac ciuitate,quouis in doctrinæ genere cedere. Quid? annõ illud Epigramma,quod extat adhuc apud Græcos,& in quarto Epigrammatum libro legitur,te tui erroris admonere poterat? cum præſertim ſæpe Græcari ſoleas, niſi negligenter omnia percurreres. in quo Dido clamat,ſe nequaquam talem fuiſſe,qualis à Marone depingit. neq; vnquã ſe Aeneã vidiſſe, ſed vt pudicitiam inuiolatam à Iarba conſeruaret, ſibi ipſam manum intuliſſe. Quid? quod idem Epigramma ſatis eleganter Auſonius in latinum tranſtulit? quæ tandem inertia tua eſt,non ſaltem hoc apud Auſonium adnotaſſe? libet autem(vt te magis pudeat)illud huc adſcribere.

Illa ego ſum Dido vultu quam conſpicis hoſpes,
  Aſsimilata modis pulchraq; mirificis.
Talis eram.ſed non Maro quam mihi finxit,erat mens
  Vita nec inceſtis læta cupidinibus.
Nanq; nec Aeneas vidit me Troius vnquam.
  Nec Lybiam aduenit claſsibus iliacis.
Sed furias fugiens,atq; arma procacis Iarbæ,
  Seruaui(fateor)morte pudiciciam.
Pectore transfixo caſtos quod pertulit enſes,
  Nec furor aut læſus crudus amore dolor.
Sic cecidiſſe iuuat. vixi ſine vulnere famæ,
  Vlta virum, poſitis mœnibus oppetij.
Inuida cur in me ſtimulaſti Muſa Maronem?

Fin-

Fingeret vt noſtræ damna pudiciciæ ?

Hæc quidem hactenus in Epigrammate Græco in hunc ſenſum leguntur, ſed Auſonio placuit quatuor illos verſus ex ingenio ſuo adiungere;

Vos magis hiſtoricis lectores credite de me
Quam qui furta Deum concubituſq; canunt,
Falſidici vates, temerant qui carmine verum,
Humaniſq; Deos aſsimilant vitijs.

Hæc ideo ſcripſi, vt te admonerem, ſi modo tu is es, qui admonitiones audire poſsis, aut velis, ne tam temere poſthac, de ijs quæ tibi non ſatis comperta ſunt, iudicare audeas. mecum quidem tibi vel delirare licet, vt ſæpe & ineptè facis. ſed caue ne teipſum alijs deridendum propines. Vale.

M. Antonii Maioragii,

Epiſtolicarum Quæſtionum, LIBER II.

I. *Quomodo propriorum nominum formæ diſtinguantur, contra Grammaticorum ſententiam.*

M. Antonius Maioragius, Franciſco Cicereio. S. P. D.

MAGNO te eſſe in dubio ſcribis, quomodo proprium nominum quæ ad homines pertinent, ſpecies diſtingui debeant, quoniam magnam inter eos qui eas docere conantur, contentionem eſſe vides, neq; ſatis inter ſe cõuenire, quæris igitur ſuper hac re ſententiam meam. Ac mihi quidem (vt ingenue fatear) videtur hæc facillima eſſe ratio, in qua tamen omnes ferè Grammatici, & pleriq; alij decipiuntur. nam quæ ſpecies ab eis quatuor numerantur, Nomen, Prænomen, cognomen, & Agnomẽ, eas profectò tantum tres eſſe, luce tibi clarius oſtendam. ipſum enim Nomen, nõ ſpeciei, ſed generis vocabulũ eſt.

Agnomen vero, & Prænomen, & Cognomẽ ſpecies ſunt, ipſi Nomini ſubiectæ. atq; ideo cum ſpecies omnes, generũ nomina ſortiantur, vt homo etiam animal dicitur, & ficus arbor, & iuſtitia virtus, ſæpenumero apud auctores ꝓbatos inuenimus & Prænomina & Agnomina, & Cognomina, etiam nomina vocari. quod cum pleriq; non animaduertant, in maximas dubitationes incurrunt. Tu igitur facillimam diſtinctionem meam accipe, quam vbiq; veriſsimam eſſe reperies. Nomẽ generaliter eſt, quod vnicuiq; rei & perſonæ attribuitur, quo ſuo quæq; proprio & certo vocabulo, ab alijs diſcernatur, vt Homo, leo, lapis, arbor. verũ ex nominibus alia communia ſunt, vt quæ modo diximus, alia vero propria, vel hominum vt Plato, vel beſtiarum vt Cyllarus, vel inanimatarũ rerum, vt Roma, Padus, Olympus, vel deniq; alicuius indiuidui, vt Sol, Luna. ſed omnibus alijs nominibus prætermiſsis, hoc loco quærimus quæ ſint hominum propria nomina. atq; hæc dicimus tribus formis contineri, nam alia dicuntur Agnomina, quæ propria ſunt familiarum, & non ad vnum aliquem tantum, ſed ad omnes qui ſunt eiuſdem familiæ proprie pertinent, vt Cornelius, Iulius, Calphurnius. alia Prænomina vocantur, quę differentiæ gratia nominibus familiarum præponuntur, & ad vnum tantum propriè pertinẽt, vt is ab alijs qui ſunt eiuſdem familię diſtinguatur, vt Publius, Caius, Lucius. alia deniq; ſunt cognomina, quæ ab euentu aliquo ſolent imponi, vt Africanus, Creticus, Corculum. hæc poſita diſtinctione conabimur eam firmiſsimis rationibus approbare. Ac primo ſciendum Nomina omnia communiter eſſe tanquam rerum notas (vt Ariſtoteles ait) quæ Plato in Cratylo non quidem naturalia eſſe, vt pleriq; exiſtimant, ſed tamen pleraq; rerum naturas indicare cenſet. vnde Pythagoras (vt primo Tuſculanarum Cicero ſcribit) magnam illius ſapientiam fuiſſe cenſuit, qui primo nomina rebus impoſuit. nos autem a ſacris literis docemur Adamum, primum humani generis parentem, nomina rebus indidiſſe cum enim illa ratio ſempiterna, quem Deum vocamus, Mundum & quæ in eo ſunt omnia procreaſſet, Adamo negocium hoc demandaſſe dicitur, vt nomina rebus imponeret, quod certè non niſi ſumma quadam prudentia atq; ſapientia præſtare potuiſſet. deinde vero paulatim cum in varias linguas homi-

num genus diſcretum fuiſſet,factum eſt vt vnaquæq; natio, nomina rebus arbitratu ſuo fingeret, quæ cauſa fuit vt nequaquam nominum omnium ratio reddi poſsit. vnde ſanè videtur eorum omnino ſuperuacanea eſſe quæſtio,qui ſcrupuloſè ſolét inquirere vtrum θέσει ἢ φύσει,hoc eſt vtrum ex inſtitutione,an natura ſint rebus impoſita nomina,ſatis enī apertè conſtat,quamuis plurima reperiantur nomina quæ rerum vim & naturam exprimant,omnia tamen ab hominum inſtitutione profecta eſſe,neq; vlla prorſus eſſe naturalia.quippe cū ex hiſtorijs intelligere liceat, nouis rebus ſemper noua nomina impoſita fuiſſe, quod vel vno exemplo declarari poteſt.cum enim patrum noſtrorum memoria,in Germania repertum fuiſſet horribile illud ac tremendū belli inſtrumentum, quod ſtridore tonitrum & violentia fulmen imitatur,nomen illi ſtatim quod aliqua ex parte naturam ipſius demonſtraret,inditum eſt.Itaq; Bombardam appellauere,quòd bombum hoc eſt ſtrepitum & ſonum ingentem cum ardore mixtum emittat.nā licuit(vt ait Horatius)ſemperq; licebit.

Signatum præſente nota producere nomen.

Sunt igitur hac de cauſa reperta nomina, vt ſingulæ rerum ſpecies per ea diſcernantur.Quare quibus in rebus exquiſita atq; diligens indiuiduorum & ſingularium diſcretio nō curatur,vnum ſpeciei nomen ſatis eſt,ad eius rei naturā communiter indicandam,vt Leonem,equum,ceruum appellamus, quemcunq; ex ea ſpecie viderimus.quod ſi centum (exempli gratia)Leones in cauea quis habeat velitq; eorū vnumquenq; ab alijs diſcernere. neceſſe erit, vt ſigillatim vnicuiq; Nomen imponat, qd Prænomen poterit vocari, quia differentiæ tantum gratia præponitur, vt ſcilicet hic ab illo diſtinguatur.quemadmodū ij facere ſolent, qui boū armenta, & caprarum greges, aut aliarum beſtiarum paſcunt.fingnlis enim ſua impoſuere Prænomina ſic Alexander ille Magnus,equum ſuum Bucephalum,& Caſtor ſuum Cyllarum nominauit. In hominibus verò quia ſigillatim omnes ab alijs diſtinguendi ſunt,ideo neceſſe fuit,vt ſinguli ſua Prænomina ſortirentur. quod à priſcis illis temporibus ad noſtram vſq; ætatem vſurpatum eſſe videmus, vt vnuſquiſq; Homo ſuum ac proprium nomē habeat, quo ab alijs hominibus diſtinguatur.ſed in ipſis humani generis primor

dijs,

diis, aliquam rationem ſapientiſsimos illos in nominibus imponendis ſecutos fuiſſe reperio. nam Adamus ita dictus fuit, quod è terra, quæ Adama Hebræorum lingua dicitur, eſſet procreatus. Eua, quòd viuentium mater eſſet futura. Abrahamus, quod multarum nationum parens. Iſaacus, quòd parentibus riſum & læticiam promiſſus eius ortus attulerit. multaq; eiuſmodi cætera nomina paſsim apud ſacros auctores reperiũtur, aliqua de cauſa impoſita. ſed poſtea quã quiſq; cœpit arbitrio ſuo nomina fingere, & ea filijs ſuis imponere, multa etiam ſine cauſa imponi cæperunt. cumq; hominum multitudo coaleſceret, & in familias tanquam in colonias diſtribueretur, familijs etiam ipſis nomina cæperunt excogitari, non alia ſanè de cauſa, niſi vt agnationes inter ſe diſcernerentur. & quiuis intelligere, ex qua eſſet agnatione ſiue gente. Nomen illud igitur agnationis & familiæ Romani veteres Agnomen appellarunt, quamuis omnes fere Grammatici in hoc nomine decipiantur, qui putant Agnomẽ eſſe aduenticium, vt Africanus quod omnino falſum eſt, vt poſtea docebimus. ſed, quoniam omnes eiuſdem agnationis homines, cum primum nati ſunt, familiæ ſuæ nomen habent, verbi gratia quicũq; ſunt ex Fabiorum familia, Fabij dicuntur, ex Corneliorum, Cornelij, neceſſe fuit etiam aliud Nomen adiungere, quo qui ſunt eiuſdem gentis aut ſtirpis inter ſe diſtinguantur. itaq; nomẽ illud quod differentiæ gratia præponitur, prænomen eſt appellatum. Hæc igitur duo nomina Agnomen (inquam) & Prænomẽ mortales penè dixerim vniuerſi modo liberi ſint, ſortiuntur, Agnomen enim habent à patris familia. Prænomen vero die luſtrico ſolet infantibus imponi, quo ab aliis eiuſdem familiæ ſeparentur. ſed tamen plerunq; accidit vt aliquis duo vel plura prænomina habeat, ſi ita parentibus indere placuerit quòd hac noſtra tempeſtate frequẽter fieri ſolet. vt Ioannes Marius, Petrus Antonius, multi etiam antiquorum Prænomina & Agnomina coniungunt, & loco prænominis filijs ſuis imponunt, vt M. Antonius, Paulus Aemilius, quibus deinde familiæ nomen adiungitur, vt M. Antonius Triuultius, Paulus Aemilius Cotta, quin etiam plura agnomina quis habere poteſt, ſi eadem gens ac familia multis nominibus appelletur. vt apud Romanos, Cornelij, Scipiones, Calphurnij, Piſones, Claudij, Marcelli. ſed

horum

horum alterum à cognomine factum eſt, vt paulo poſt oſtẽdam. nam tertia ſpecies propriorum nominum cognomẽ dicitur, quod ab aliquo euentu ſolet imponi, vt C. Martius, dictus eſt Coriolanus, quia Coriolos volſcorũ oppidũ expugnauit. atq; hoc nomen etiam cognomentum à latinis appellatur. Hæ ſunt igitur tres propriorum nominum ſpecies, quarũ duæ primæ cuilibet neceſſariæ ſunt. Prænomen & Agnomen, alioqui nemo poſſet ab alijs diſtingui. vt ſi quem interrogauerimus quo nomine vocetur. is ſtatim ſuũ Prænomen indicat, exempli gratia vocor Antonius, vel Franciſcus. quod ſi vltra progrediaris interrogando, quoniam Antonius, aut quinam Franciſcus vocaris? is deinde ſuum Agnomen indicabit, vt Antonius Vicecomes, Frãciſcus Moſchenius. Tertia vero ſpecies nõ omnino neceſſario eſt, neq; enim omnes cognomen habent, niſi forte iam Cognomen, in Agnomen trãſierit. Nam (vt Macrobius docet) frequenter accidit, vt Cognomina familijs inhæreant. & in Agnomina conuertantur. vt qui Scipio primus dictus eſt, ab euentu, eo quod patrem luminibus carentem pro baculo regeret, Agnomẽ ex Cognomine poſteris ſuis tradidit. ſic Torquatus cognomen eius fuit, qui Gallo deuicto torquem detraxit, & collo ſibi circũpoſuit, poſtea familiæ toti quaſi hæreditarium inhæſit. Cicero in ſomnio Scipionis; eritq; cognomen id tibi per te partum, quod habes ex nobis adhuc hæreditarium. Iam igitur (vt opinor) ſatis à nobis declaratum eſt, hoc quatenus à paucis Grãmaticis fuit intellectum, quæ ſit apud bonos auctores propriorum nominum diſtinctio, quam ſi rectè quis percipiat, ei plurimo multis in locis apud latinos auctores, erit adiumento. nam nos quidem vulgo cum nomen alicuius proferimus, ſemper ferè de prænomine intelligimus vt ſiquis quempiã reget quo nomine vocetur, ſe Petrum aut Antonium vocari reſpondebit. niſi forte ſint aliquæ graues aut celebres perſonæ. tũc enim huiuſmodi homines, nõ Prænomine ſuo, ſed Agnomine potius appellamus. vt ſi de Andræa Alciato noſtro celeberrimo iuriſconſulto, quis loquatur, nunquã ferè Andræam, ſed Alciatum ſemper appellabit. atque hoc ideo fit, quaſi tales homines maximè familiam ſuam claram & illuſtrem efficiant. idem etiam frequenter in antiquis facimus, vt Ciceronem, Cæſarem, Liuium, potius quam Mar-

Sat. 1. ca. 6.

cum,

cum, aut Caium, aut Titum dicemus. ſi vero aliqua digni-tate aut magiſtratu præditus Homo ſit, tunc eum non iam ſemp Prænomine, aut Agnomine, ſed Cognomine frequē-tius vocamus. ſunt ènim etiam Magiſtratus inter cognomi-na numerandi, præcipue ſi perpetui fuerint. vt Principem Senatus, potius quam Philippum Saccum dicemus. & Epi ſcopum Nouariæ, potius quam Angelum Arcimboldū. ita dicimus Imperatorem, Regem Francorum, potius quā Carolum Auſtriacum, aut Henricum Valeſium. legimus tamen apud Suetonium Prænomē Imperatoris, quaſi hoc nomen Imperator Prænomen dici debeat, non autē Co-gnomen. quod ita accipiendum eſt, vt, quoniam multi ſæ-pe Cæſares vocabantur, is qui ſummum habebat imperium differentiæ gratia Imperator diceretur, atque ita quod in alijs cognomen erat, vt qui iuſta victoria nōnunquam Im-peratores appellabātur, id in Cæſare Prænomē vocaretur. Quod autem nomen generis vocabulum ſit, non ſpeciei ſi-cuti Grammatici cenſent, iam á me probandum eſt anti-quorum auctoritate, ſimulque aliquid de ſingulis proprio-rum nominum formis dicendum eſt. Igitur Cicero ſecundo libro de inuentione, cum de attributis rebus verba faceret, inter ea quæ perſonis attributa eſſe docet, Nomen etiam ponit, quod in primo libro ita definiuerat. Nomē eſt quod vnicuique perſonæ datur, quo ſuo quæque proprio & certo vocabulo appellatur. & quoniam ex hac definitione pote-rat aliquis ſuſpicari, tantum Prænomen á Cicerone intelli-gi, vulgo enim cum Nomē appellamus, Prænomen intel-ligimus, adiunxit illa verba; Nomen autem cum dicimus Cognomen quoq; & Agnomē intelligatur oportet, de ho-minis enim certo & proprio vocabulo agitur. quaſi diceret, Nominis vocabulum, non tantum Prænomen, ſed etiam Cognomē, & Agnomē amplectitur. quam Ciceronis ſen-tentiam non intelligens Victorinus interpres, in magnum errorem incidit, nam Nomen, quod eſt generis vocabulum (vt docui) cum formis ſuis immiſcuit, & quatuor propriorū Nominum ſpecies poſuit; Prænomen, Nomen, Cognomē, & Agnomen. quas tamen non rectè diſtinxit. huius errorē ſecutus eſt Priſcianus, Perottus, & omnes ferè Grammatici. qui eadem ferè dicunt quæ Victorinus, præter Diomedē qui paulo aliter has ſpecies tractauit, ſed tamen omnino men-

dosè.

doſe.quod cum hæc noſtra bene intellexeris,facilè cognoſces.illud quidem certè ſatis mirari non poſſum in vocabulo Agnominis tantopere deceptos fuiſſe omnes Grammaticos,qui cenſent id eſſe Agnomen quod ab aliquo euentu imponitur,vt Africanus.quod apertiſsimè falſum eſt.nam quod ab aliquo euentu imponitur,id non Agnomen , ſed Cognomē appellatur.vt quiuis mediocriter eruditus intelligere facile poteſt. Quod aũt à Cognomine differat Agnomen aperte docet ipſe Cicero ſecundo de Inuentione,in eo quem paulo ante citauimus loco,vbi ſcribit cum Nomē dicimus, Cognomen quoq; & Agnomen intelligi oportere. eſt igitur Cognomē quod imponitur ab euentu aliquo,Cicero de Amicitia;Cato quaſi Cognomen iam habebat in ſenectute ſapientis.de finibus primo ; neq; Torquatum qui hoc primus Cognomen inuenit.pro Murena; quam laudē ille Africa oppreſſa cognomine ipſo præ ſe ferebat, eandē hic ſibi ex Aſiæ nomine aſſumpſit . ſed quid exemplis opus eſt quæ ſunt infinita?Sed huius vulgatiſsimi erroris eam cauſam fuiſſe iudico,quoniam hoc vocabulum Agnomen rarum eſt apud antiquos auctores.nam Cicero & reliqui veteres cum familiam & gentem aliquam ſeu ſtirpem indicare volunt, vocabulo potius generis quam ſpeciei vtuntur, & pro Agnomine Nomen dicunt.quoniam Agnomen reliquis dignius & præſtantius eſt. quippe quod vniuerſam familiam indicet , cum interim Prænomen & Cognomen vnam tantum perſonam amplectantur, non igitur mirum ſi generis vocabulo deſignetur. vnde etiam in Diocletiani lege quam nos in Oratione de Mutatione nominis citauimus,Nomen pro Agnomine poſitũ eſt,ſic enim ait; Sicut initio,Nominis.Prænominis,Cognominis, recognoſcendi ſingulos,impoſitio libera eſt priuatis ; ita eorum immutatio innocentibus periculoſa non eſt. mutare itaq; Nomē, vel Prænomen,vel Cognomen ſine aliqua fraude,licito iure,ſi liber es,ſecundum ea quæ ſæpe ſtatuta ſunt minimè prohiberis,nulli ex hoc præiudicio futuro.Nomē igitur in hac lege pro Agnomine ponitur, hoc eſt pro familiæ nomine. Quod autem Agnomen ſit familiæ, ſiue gentis,ſiue ſtirpis, primũ ipſa ratio ſiue notatio vocabuli videtur id ſignificare,nam Agnomen eo modo dicitur quo agnatio, quæ eſt agnatorum cõſanguinitas, vt ſicut agnatus ille dicitur qui

eadem familia natus eſt, ita Agnomen dicatur commune totius familiæ nomen. deinde ſcriptorum antiquorum auctoritas. Nam Thomas Linacer vir alioqui doctiſsimus in communem errorem lapſus, nequaquam hoc vocabulum intellexit, & præterea dixit apud eruditos ſcriptores Agnomen non inueniri. quod mihi mirum videtur. nam vt omittam Priſcianum, Seruium, Victorinum, qui licet in aliquibus rebus decepti ſint, non certè tamen ab eruditorum collegio repellendi ſunt, poterit ne Linacer, Ciceronẽ & Ouidium in eruditos appellare? atqui apud vtrunq; nomen hoc reperitur. & quidem Ciceronis locum ex ſecundo de Inuentione bis iam antea citauimus, Ouidius autem Tertio libro de Ponto, Elegia ſecunda apertè clamat id quod ego iamdudum probare contendo, nempe Agnomen eſſe familiæ totius & gentis ſeu ſtirpis nomen. ſed Ouidij carmina ſatius eſt recitare;

Adde quòd eſt animus ſemper tibi mitis, & altæ
  Indicium mores nobilitatis habent.
Quos voleſus patrij cognoſcat nominis auctor
  Quos Numa maternus non neget eſſe ſuos.
Adiectiq; probent genitiua agnomina Cottæ
  Si tu non eſſes interitura domus.

Vocat igit. Ouidius genitiua Agnomina, eo quòd generis & familiæ, propria ſint, illud etiam obſeruatione dignum, apud Romanos Agnominum duo fuiſſe genera, alia antiquiora, recentiora alia. quæ antiquiora fuerunt ea pleraq; in ius finiebant, vt Iunius, Pompilius, Cornelius, Claudius, Sempronius, Manlius. quę autem recẽtiora ferè ex Cognominibus facta ſunt, vt Lẽtuli Fabij, Cicerones, initio Cognomina fuerunt, quemadmodũ libro decimo octauo Plinius ſcribit. ſic enim ij fuêre appellati qui Lentem, fabam, cicer optimè ſererent, ſed poſtea ſucceſſum temporum in familiarum Nomina tranſiuerunt. ſicuti etiam Piſones, Scipiones, Poſthumij, Torquati, multaq; alia, vt ſupra etiam demonſtratum eſt. qua de cauſa factum eſt, vt aliquando Cognomen pro Agnomine reperiatur, quoniam, vt dixi, ex ipſis Cognominibus cum familiæ inheſerint Agnomina fiunt, ſic Ouidius Faſtorum primo; Nec gradus eſt Fabios ſupra Cognominis vllus. Liuius primo libro; mãſit Syluius poſtea omnibus Cognomen qui Albæ regnarunt. Sed hæc

licenter

licenter ab auctoribus vſurpari ſolent vt vnum pro altero nomen ponatur. ſicut etiam Suetonius in Cæſare Prænomen Imperatoris dixit, cum tamē Imperator Cognomen ſit, & ab euentu veniat de quo ſupra diximus. Prænomen apud antiquos ante ſeptimum diem pueris imponi non ſolebat, cuius rei cauſa eſt, quoniam (vt ait Ariſtoteles) recens natus infans adeo tener eſt, vt eius vita prorſus incerta ſit, nec ante ſeptimum diem vitalis eſſe videatur. Sex. Pompeius ita ſcribit. Luſtrici dies infantium appellantur, puellarum octauus, puerorum nonus. quia his luſtrantur, atq; eis nomina imponuntur. Apud Athenienſes & omnes ferè Græcos id obſeruari ſolitum inuenio, vt decimo die nomina infantibus imponerentur, quo die cognatos & amicos ad ſplendidum conuiuiū inuitare conſueuerant. idq; δεκάτην ἑστιᾶσαι, dicebant. Iulius Capitolinus ſcribit, Antoniū Philoſophū Imperatorem inſtituiſſe, vt nati liberi tertio à partu die nomina ferrent, & apud præfectos ærarij profiterentur. Ipſa vero Prænomina tātum ea de cauſa reperta fuerunt, quemadmodum antea dixi, vt qui eiuſdem erant familiæ diſcerni inter ſe poſſent. & plerunq; boni ominis cauſa pueris indebantur, vt Titos à tuendo vocarunt, quod patriam eſſent à periculis defenſuri. Publios à plebe, lucios à Luce. quidam etiam à numero præcedentium fratrum appellabantur, vt Quinti, Sexti, Septimij, Octalicij. Fœminę neq; Prænomen neq; Cognomen habebāt, ſed tantum Agnomen familiæ retinebant, vt Lucretia, Claudia, Iulia, Terentia, & hoc nomen retinebant etiam ſi in manū viri conueniſſent, & matres familiæ factę fuiſſent. diſcernebantur autem inter ſe fœminæ per maritorum nomina, vt Iulia Pompeij, Calphurnia Cæſaris, Porcia Bruti. quòd autem Tanaquil Tarquinij Priſci coniux, Caia, Cæcilia dicta fuerit, hoc eſt Prænomen habuerit, hoc illi non propter conſuetudinem, ſed propter dignitatem conceſſum fuiſſe crediderim, quod eſſet regina. Legimus apud quoſdam ideo neminem Romanorū ſine Prænomine fuiſſe, quoniā Romulus & Tatius, quo tempore ſocietatem iniuerunt, inter ſe conuenerunt, vt Romani Sabinorum, & Sabini Romanorum nomina ſuis nominibus præponerent, vt æquato iure tanquam fratres eſſent, ne nominibus quidem proprijs conſeruatis. Seruos autē conſtat neq; Prænomen, neq; Agnomen habuiſſe, ſed Cogno-

minibus tantum quibuſdam appellabantur, vt dominis eorum placuiſſet, vt Syrus, Tyro, Laurea. niſi forte manumiſsi fuiſſent, tunc enim patronorum ferè nomina accipiebant. Adoptiui vero filij patrum adoptantium omnia nomina ſuſcipere ſolebãt, & præterea à patris naturalis nomine Cognomen accipiebant, vt P. Cornelius Scipio Aemilianus C. Cæſar Octauianus. neq; licebat paſsim ea quæ quiſq; vellet ſibi nomina vſurpare, nam Athenis lege cautum erat, nequis maternum ſibi nomen imponeret. & fœminis etiam indere familiæ Cognomina lege vetabatur. neq; à celebritatũ nomine licebat fœminas appellare, vnde miratur Athæneus cur Tibicini cuidam permiſſum fuerit, vt Nemeas vocaretur, cum hæc nomina neq; meretricibus, neq; ancillis imponere liceret, quemadmodum Polemo ſcripſit. ſed hæc hactenus. nunc ſupereſt vt probem tres tantum apud Romanos fuiſſe propriorum nominum ſpecies, non autẽ quatuor vt Grammatici cenſent. vel enim à maioribus nomina trahuntur, vel differentiæ gratia ponuntur, vel ab aliquo euentu. neq; vlla alia cauſa eſt nominis imponendi. quæ à maioribus trahuntur ea proprie dicuntur Agnomina, ſed frequentius communi vocabulo, nomina vocantur. quæ differentiæ gratia ponuntur, Prænomina dicuntur, denique quæ ab aliquo euentu fiunt, ea Cognomina nuncupantur. neq; vlla ſpecies alia propriorum nominum reperitur, ergo tres tantum eſſe cõcludendum eſt. quod etiam grauiſsimus auctor Plutarchus in Coriolani vita ſatis apertè declarat his quidem verbis; ἐκ τούτου τρίτον ἔσχεν ὄνομα, τὸ κοριόλανος. ᾧ καὶ μάλιστα δῆλόν ἐστι, ὅτι τῶν ὀνομάτων, ἴδιον ἦν ὁ γάϊος, τὸ δὲ δεύτερον οἰκίας, ἢ γένους κοινὸν ὁ μάρκιος, τῷ δὲ τρίτῳ ὕστερον ἐχρήσαντο. hoc eſt; ex hac re tertium habuit nomen, Coriolani, ex quo maximè perſpicuum eſt, quòd ex Nominibus, propriũ eius erat Caius, ſecundum autem familiæ vel generis commune, Martius, tertio deinceps vſus eſt. hoc autem erat ingenuitatis ſignum, quoniam ſeruis (vt antea dixi) neq; Prænomen, neq; Agnomen habere licebat. vnde ſeruo cuidam apud Plautum ſeſe inſolentius gerenti, quidam ait; tanquã habeas tria nomina, quaſi multa concedi ſoleant ingenuis, quæ ſeruis denegata ſunt. quin Iuuenalis Satyra quinta, dixit hoc, etiam in paraſitum;

Ducêris planta velut ictus ab Hercule Cacus,

Et

Et ponére foris,ſiquid tentaueris vnquam
Hiſcere,tanquam habeas tria nomina.

Vides igitur iam(vt opinor)propriorum nominũ tres tantum eſſe ſpecies,quæ quomodo diſtinguantur, ſatis demonſtratum eſt. Vale.

II. Qua de cauſa qui vehementer laudantur in cœlum ferri, aut extolli dicuntur.

M. Antonius Maioragius, Matthæo Buxerio. S. P. D.

COMMODVM è loco ſuperiore deſcenderam expedita Virgilij Lectione poſt eius carminis interpretationem; Punica ſe quantis attollet gloria rebus, Cum tu mihi præſto fuiſti,comiterq́;(vt ſoles)à me petiuiſti,qua de cauſa,qui ſe præclarè gerunt,& laude digni ſunt,extolli,efferri,in altum euehi,in cœlũ deniq; laudibus ferri dicuntur.ſicuti Virgilius in Georgicis; tentanda via eſt,qua me quoq; poſsim tollere humo.Cicero pro Archia in cœlum proauus huius tollitur.pro Marcello;ad cœlum mehercule tollimus veriſsimis ac certiſsimis laudibus,dixi tunc Metaphoram ſiue tranſlationẽ mihi videri.ſicut enim res quæ in altum tolluntur, conſpectiores fieri ſolent,& ab omnibus facilè videri poſſunt, ita præſtantes viri propter res egregiè geſtas, celebriores & magis conſpicui fiunt.nunc autem ſuper eadem re, ad te ſcribere mihi viſum eſt,id quod eſſe verius exiſtimo. Res enim omnes preclaras nõ humanas ſed diuinas potius eſſe duximus. quoniam(vt ait Homerus) θεοὶ δέ τε δωτῆρες ἐάων .i.Dei bonorum præbitores ſunt.quod aſſerunt etiam Theologi noſtri,qui à Deo, tanquam à fonte quodam omnia bona manare dicunt.nihilq; egregiè ſine Dei auxilio fieri poſſe. vnde qui præclarè ſe gerunt tanquam Deorum amicos ſuſpicimus & veneramur, & Deo ſimiles iudicamus, Cicero ſecundo de Natura Deorum; ſuſcepit autem vita hominũ conſuetudoq; communis vt beneficijs excellentes viros in

cœlum

cœlum fama ac voluntate tollerent. erat enim hæc apud Priſcos mortales cõſuetudo, vt ſiquem eximijs, ac minime vulgaribus virtutibus præditum viderent, eum Deum, aut Dijs genitum appellarent, cui quidem rei etiã Ariſtoteles Ethicorum libro ſeptimo aſtipulatur; hanc (inquit) virtutẽ heroicam, velut homine maiorem, & diuinitati proximam vocant. vnde Homerus in Iliadis vltimo de Hectore ita loquitur; ὀυδὲ γέωκει ἀνδρὸς γε θνητοῦ παισ ἔμμεναι ἀλλὰ θεοῖο. quod ita verti poteſt;

At non ille quidem mortali ſemine cretus.
Eſſe videbatur, verùm Diuûm aurea proles.

Socrates apud Platonem in Menone tradit eam fuiſſe Lacedœmoniorum cõſuetudinem, vt quoties aliquem laudare magnopere vellent; ita dicerẽt; θεῖος ἀνὴρ οὗτος, vir diuinus hic eſt. quin apud Homerum frequẽtes ſunt huiuſmodi appellatiões; θεοῖς ἴκελος, θεοειδὴς, ἰσόθεος, quaſi dicas, Deo ſimilis, diuina ſpecie, Deo æqualis. quæ quidem dicendi ſuperlatio, etiã apud nos reperitur, Cicero de Oratore ſecundo; in quo tu mihi Deus eſſe videris.

Terentius in Adelphis; apud illum, te Deum facio.

Quintilianus in primo docet, hominem omni genere laudis abundantem, vulgo mortalem Deum appellari. quin vſq; eo creuit hæc opinio, vt eos qui maximè laudantur in cœlo eſſe dicamus, vt Cicero ad Atticũ ſecundo; Bibulus in cœlo eſt, nec quare ſcio, ſed ita laudatur, quaſi vnus homo nobis cunctãdo reſtituat rem. & alibi; ſi vero quæ de me pacta ſunt, ea non ſeruantur, in cœlo ſum. ſic etiam Horatius prima cantione; Me doctarum hederæ præmia frontium Dijs miſcent ſuperis. & Theocritus in viatoribus; ἐς οὐρανὸν ὔμμιν ἁλεῦμαι, in cœlum vobis ſaliam. hoc eſt igitur qđ Anna ſignificare vult. tantum (inquiens) Pœnorum gloria tali coniugio ſeſe attollet, vt cœlum ipſum aſcendat, & iam non humana, ſed diuina potius videatur. nos omnes nationes diuinis laudibus efferent, noſtras res geſtas in cœlum tollẽt. hæc ad te ſcripſi cum eſſem ocioſus in ſuburbano, pridie calendas Maij, vt intelligas me tui memoriam ſumma cum beneuolentia conſeruare. Vale.

M. Antonius Maioragius, Sfortiæ Briuio. S. P. D.

CVPIS à me ſcire, quid ſit apud Virgilium ſoluere pudorem ſuper eo carmine; Spemq; dedit dubiæ menti, ſoluitq; pudorem. vbi Seruius ait; propter vincula caſtitatis, te vero non ſatis intelligere adſcribis, quid ſibi Seruius velit. Ego ſanè rem admodum facilem eſſe iudico, neq; vllam in eo carmine difficultatem video ſic enim ait Poëta; tantum ſuis verbis Anna ſoror effecit, vt dubiæ Didonis menti, nuptiarum ſpem dederit, & illum pudorem ſoluerit, qui Didonem retinere videbatur, ne ſecundas nuptias experiri vellet. pudor enim tanquam vinculum quoddam mulierem à turpitudine continet & retrahit, quæ alioquin abiecto pudore facile in omne flagitiũ prolabitur, non aliter atq; à catenis diſſoluta bellua. hoc eſt quod poſtea conqueritur Dido; te propter eundem extinctus pudor. nam apud antiquos tantum pudori tribuebatur, vt eum tanquam Deum colerent. legimus enim Athenis aram pudori fuiſſe conſtitutam. pudore enim præſente, rectè & honeſte omnia adminiſtrantur. at vero ſi pudor ſolutus fuerit, & abſceſſerit, ſecum etiam omnẽ trahit honeſtatem atq; ita caſtitatis vincula rumpuntur, & fit impudica mulier, & hoc eſt quod ait Seruius. poteſt etiam referri ad antiquam conſuetudinem, qua in nuptijs vti ſolebant. Noua enim nupta (quemadmodum Sex. Pompeius ſcribit) Laneo Cingulo cingebatur, vincto nodo Herculis, quem vir in lecto boni ominis gratia ſoluebat, vt etiam ipſe, quẽadmodũ fuit Hercules, felix eſſet in liberis ſuſcipiendis. tradunt enim Herculem miræ fœcunditatis virum fuiſſe, quippe qui ſeptuaginta liberos poſt ſe reliquerit. vnde Zonam ſoluere, pro eo quod eſt nubere, vel cũ viro rem habere nonnunquam legimus. Hinc Catullus de Atalanta;

Tam carum mihi quam ferunt puellæ
Pernici aureolum fuiſſe malum

Quod

Quod Zonam ſoluit diu ligatam.

Volunt autem probati auctores pudorem in oculis ſedem habere, vñ Euripides ait; Αἰδὼς ἐν ὀφθαλμοῖς γίνεται τέκνον, i. pudor in oculis naſcitur ô fili. aſpectus enim ſolet pudorẽ aut renouare, aut incitare. vnde puellas videmus, & pueros, cum eos alicuius rei pudet, oculos manibus contegere, & apud Platonem Socrates cum de Amore locuturus eſſet, prius oculos tegere voluit. hac de cauſa dixit Ouidius, noctem pudore vacare quoniam in ea nõ videmus, ſic enĩ ait;

Nox & amor vinumq; nihil moderabile ſuadent
  Illa pudore vacat, liber amorq; metu.

Ariſtoteles in Problematis cauſam quærit, quare fiat, vt iis qui pudore afficiuntur aures rubeſcant, an ideo (inquit) hoc accidit, quoniam pudor in oculos frigus quoddam adducit, vna cum metu, atq; ob id calor oculos deſtituit, & ad locum ſui maxime capacem defertur, qualis eſt auriũ ſumma pars, reliquum enim oſſeum eſt. hac de cauſa qui capti ſunt oculis impudentiores eſſe ſolent, quoniam pudoris ſede priuati ſunt. hinc etiam fit vt rectis oculis virgines & honeſtiores matronæ viros ſpectare non audeant, quaſi id impudentiæ ſignum ſit. nam meretrices & laſciuæ mulieres in oculis impudentiam præ ſe ferunt, & ab oculis maximè diſcernuntur, ab eis quæ pudicæ ſunt. hinc illę dicendi formulæ. quo ore, qua fronte hoc audes affirmare, fortaſſe etiã apud Homerum Agamennonem Achilles obiurgans κυνώπην vocat, quòd impudens eſſet, quaſi oculis caninis &
11.cap.37. omni pudore vacantibus. Plinius non in oculis ſed in genis pudoris ſedem conſtituit. cum enim de genis loqueretur ſic ait; pudoris hæc ſedes, ibi maximè oſtenditur rubor. quare in pueris rubere genas probitatis ſignum eſt, in iis enim pudor, integritas, virtus oſtenditur, Terentius; erubuit, ſalua res eſt. Alciatus noſter in quodam Emblemate pudorem egregiè depingit his verſibus;

Ergo ſedens velat vultus, obnubit ocellos,
  Iſta verecundi ſigna pudoris erant.
Quis ſibi prælatum Icarius cognouit Vlyſſem,
  Hocq; pudori aram ſchemate conſtituit.

Apud Græcos & forma & veſte muliebri pudorem pingebant, eo quod fœminas maximè deceat, qua de cauſa fortaſſe Martialis Stolatum pudorem dixit; Quis Floralia veſtit,

& ſtolatum permittit meretricibus pudorem? quin etiã grata & rubenti facie pingebant, quoniam (vt dixi) præ pudore ſolent genæ rubeſcere, vnde Ouidius Elegiarum primo, purpureum vocat pudorem, eo carmine;

Nudaq; ſimplicitas purpureusq; pudor.

Sed quid ago? longè plura quam à me petiuiſti perſequor. hoc autem mea in te beneuolentia facit, & ingenuus ille pudor tuus, quo te à teneris vſq; vnguiculis præditum noui, & qui ex omnibus diſcipulis meis, in te maximè ſemper emicuit. Itaq; gratiſsima tibi hæc, quæ de pudore dicta ſunt, futura certo ſcio. Vale.

IIII. Quem morem, aut quas cerimonias, Romani veteres in ſacrificando ſeruarent.

M. Antonius Maioragius, Antonello Arcimboldo. S. P. D.

VERISSIME ab eleganti poëta Tibullo dictum arbitror;

Nauita de vẽtis de tauris narrat arator,
Enumerat miles vulnera, paſtor oues.

Nam vnuſquiſq; ſuo ſtudio delectatur, et aliena non admodum curat. ſic tu mi Antonelle, iam ſacris initiatus, omnia diligenter inquiris, quæ ad ſacra pertinent, neq; contentus intelligere noſtram hoc eſt Chriſtianorum in ſacrificando conſuetudinem, petis etiam à me, vt tibi ſcribam quibus cerimonijs veteres Romani ſacrificare ſolerent. Ego vero, licet ad Alexandrum te remittere poſſim, qui non tantum Romanorum ſed etiam aliarum nationum ſacrificandi morem copioſè perſecutus eſt, tamen *4. cap. 16.* vt voluntati tuæ morem geram, quod à me petis paucis explicabo. quãuis enim ſingulis ferè Deis ſua ſacra forent inſtituta, neq; vno tantum more ſacrificarent, tamẽ in omni ſacrificio cerimoniæ quædã generatim adhibebantur, quas prætenire nefas eſſe ducebant. principio igitur qui ſacra facturus eſſet. præcedenti nocte ſolebat a venere prorſus abſtinere. vt caſtus ad Deos accederet, erat enim in legibus duo'

decim tabularum hoc præceptum; ad Deos caſtè adeunto,quam legem & conſuetudinē Tibullus duobus illis carminibus expreſsit; vos quoq; abeſſe procul moneo, diſcedat ab aris.

Cui tulit heſterna gaudia nocte venus.

Poſtea diligenter in delubro recenti aqua corpus ſuū abluebat, vt expurgatus, puruſq; ſacra faceret,quod idem Tibullus eodem in loco ſic oſtendit;

Caſta placent ſuperis,pura cum veſte venite,

Et manibus puris ſumite fontis aquam.

Præterea ſacerdotes Iſidis cum ſacra facere decreuiſſent decem dies carnibus & vino abſtinebant.Legimus etiam Numam Pompilium,pridie quā pro frugibus ſacrificaret, carnibus abſtinere ſolitum.quem morem ſacerdotes Chriſtiani ſeruare conſueuerunt, primo vt à venere prorſus abſtineant, vnde pontificijs legibus vxores illis ademptæ ſunt, deinde vt vigilias obſeruent,& pridie feſtorum ieiunio ſeſe macerēt, & carnes ne attingant.Qui ergo rem diuinam facturus erat, in primis ſuorum ſe peccatorum pœnitere confitebatur, vt etiā fit hoc noſtro tempore,publicus autem præco ſublimi voce clamabat;HOC AGE.iubebatq; aſtantes linguis fauere,& ſacris intentos eſſe.quod ſi accidiſſet vt ſacerdos aliquem opus facientem videret, pollui ſacra putabant, ideo feriari omnes iubebant.atq; omnes quos aliquo ſcelere cōtaminatos eſſe ſciebant, procul à ſacris remouebant.aderant hoſtiæ Deis dicatæ,ſuperis albæ, inferis nigræ.ſed ſingulis Deis ſingulæ.neq; enim fas erat,niſi certis Deis, vnà duobus ſacrificare.maiores hoſtiæ,qualis erat Taurus, aut vacca cornibus auratis ducebantur, ſi vero minor fuiſſet hoſtia coronabatur,illius Dei fronde,cui ſacra fiebant,vt querna fronde,ſi Ioui,laurea,ſi Apollini,Myrtea ſi Veneri ſacrificaretur.atq; hoc modo infula lanea & candida vitta circūdata,ante aras ſoluta ac ſine vllo vinculo ſiſtebatur.neque enim in ſacris aliquid vinctum eſſe licebat.poſtea vero victimam in primis aqua aſpergebant,quam de fonte Iuturnæ, qui prope Numicum amnem labitur,ſumptam ſacris omnibus adhibebāt. eam autem aquam in terra poſuiſſe nefas erat.ideo vas quodam lato ore & anguſto fundo, ne per ſe ſtare poſſet,ſacris admouebāt, in quo miniſtri aquam illā tenebant.precandi initiū à Iano & veſta fiebat,quæ in omnibus

nibus ſacris præcipua numina habebantur, vt per eos ad reliquos Deos aditus pateret, quibus thus & merum offerebant. nam in omni ſacro conſtitutum fuit, vt poſt illum Deum cui ſacra fierent, reliqui etiam inuocarentur, & patres appellarentur, vt volentes & propitij vota ſecundarét. ſine precatione autem neq; victimas cedere, neq; Deos conſulere fas eſſe ducebant. Itaq; ſingulis Dеis ſuos hymnos & ſua carmina conſtituta habebant, eo modo quo nos etiam habemus. vt autem nihil præpoſtere diceretur ad verbũ de ſcripto recitare oportebat. peractis precibus, pectus tundebant, & manum labris admouebant, eo modo quo nos ſolemus, cum in altum ſacerdos ſacram hoſtiam tollit, vt ab aſtantibus videatur. deinde fruges, aut molam ex farre molito, & ſale, nouumq; vinum & thura maſcula fundebãt inter victimæ cornua. tunc vero ſacerdos mactatam eſſe hoſtiam voce ſignificabat, quæ dum agerentur, ſi victima non obſtupuiſſet, optima ad ſacrificium putabatur. vnde Horatius; Mactata veniet lenior hoſtia. Sed antequam vinum funderet ſacerdos, aſtantibus propinabat, vt libarent. tum ſetas inter cornua victimæ delectas tanquam prima libamina in ignem mittebat, obliquumq; cultrũ à fronte ad caudam victimæ ducebat, & ſe ad orientem vertebat. quæ res in ſacrificio prima habebatur. quatuor enim in partes totũ ſacrificium erat diſtributum. prima pars erat, libare Deis, ſecunda immolare, tertia reddere, quarta litare. poſt libationem igitur ſacerdos facibus accenſis ex ligno tedæ, quoniã in omni ſacrificio, ſicuti etiam noſtro tempore, ignem in altaribus eſſe oportebat, accinctos miniſtros victimam immolare iubebat; multis autẽ nominibus illi miniſtri vocabantur. nam & victimarij, & cultrarij, & Popæ dicebantur. Agones etiam appellabantur, ab agendo, quoniam ita ſacerdotem interrogabant; ago ne? quod Ouidius primo Faſtorum ita teſtatur;

Nominis eſſe poteſt ſuccinctus cauſa miniſter,
Hoſtia cælitibus quo feriente cadit,
Qui calido ſtrictos tincturus ſanguine cultros,
Semper agat ne rogat, nec niſi iuſſus agit.

Miniſter igitur victimam aut ſupra verticem, aut infra iugulum feriebat, ſtatim aderant qui vaſe cruorem exciperent, alij beſtiam diſſecabant, mox Aruſpex præſto erat, qui cul-

tro ferreo viſcera aperiens exta diligenter inſpiceret. & in eis Deos conſuleret. atq; exploraret, an rectè libatum eſſet. ille autem culter aruſpicis, erat oblongus, vt ſingula rimari diligenter poſſet. nanq; manu viſcera tangere non licebat nequa Deorum offenſio pollutis ſacris contraheretur poſtea vero quam Aruſpex omnia diligenter inſpexiſſet tūc ex omni viſcere partes aliquas deſecans, farina farris inuoluere, & in calathis ſacrificanti offerre ſolebat. quas ſacerdotes aris impoſitas comburebant tunc hoſtia perfecta dicebatur. peractis cerimonijs qui ſacris intererant, ſtantes veſcebantur, in ædibus enim ſacris erant menſæ, quæ altariū vicem præberent in quibus poſt ſacrificia epularentur. ſed illis extis & carnibus niſi rectè peracto ſacrificio veſci nō licebat. quin inter veſcendum laudes Deis canere, & circum altaria choros agitare non ceſſabant. Deniq; re diuina hoc modo perfecta ſacerdos alta voce clamabat; ILICET. qua voce qui ſacrificio interfuerant miſſos faciebat. eo modo quo noſtro tempore ſacerdos clamat; ITE MISSA EST. hæc fuit Romanorum generalis in ſacrificando conſuetudo, quãuis alijs etiam modis ſigillatim vterentur cum diuerſis Dijs ſacrificarent. Tu his hoc tempore contentus eſto, plura alias fortaſſe ſcribemus. Vale.

V. Cur amantes furere dicantur, cur amor in medullis hærere, & ibidem de medulla multa tractata.

M. Antonius Maioragius, Marco Fanniano. S. P. D.

DVO ſunt quę in tuis à me literis efflagitas, primum cur amantes furere dicantur alterum cur amor in medullis hærere, atq; eas vorare poëte fingant. quorum vtrūq; facilem habet explicationem. nam furor apud Latinos pro vehementiore appetitu plerunq; ponitur aut iræ, aut libidinis. Eſt enim furor (vt tertio Tuſculanarum ait Cicero) mentis ad omnia cæcitas, qua ſanè laborant ij quicunq; vehementi ſunt amore capti,

vnde

vnde furere dicuntur, quòd quaſi inſani huc & illuc ferantur. in eis enim appetitus ita rationem obcæcat, vt quid deceat omnino videre non poſsint. vnde cæcus & inſanus amor vocatur. Catullus; ſiue quòd impia mens cæco flagrabat amore. Propertius in ſecundo libro; Scilicet inſano nemo in amore videt. naſcitur autem furor ab atra bili, quod aiunt medici, quæ duplex eſt, naturalis, & aduſta. naturalis nihil aliud eſt, quam denſior quædam ſicciorq; pars ſanguinis. quæ vero ex aduſtione naſcitur, ea ſolet omnem rationem & conſilium impedire, dum enim humor ille accenditur, atq; ardet, denſos & tenebricoſos ſpiritus gignit, qui cũ cerebrum petunt, concitatos furenteſq; homines efficiunt. & quoniam amoris impotentia, ſæpenumero idem efficit quod atra bilis ex aduſtione, propterea quod ſanguinem accendit, & vitiat, & ab omni ratione mentem auocat, ideo dicuntur amantes inſanire & furere. hinc furor pro amore ſæpe reperitur, Virgilius in Bucolicis; certè ſiue mihi Phyllis ſiue eſſet Amyntas ſeu quicunq; furor. & Catullus in Epithalamio; Indomitos in corde gerens Ariadna furores & in Georgicis Virgilius de equarum amore; ſcilicet ante omnes furor eſt inſignis equarum. quin etiam furia pro amore ponitur apud eũdem; In furias ignemq; ruunt amor omnibus idem. & Aeneidos duodecimo de Turni amore ſic ait;

Et furijs agitatus amor, & conſcia virtus.

Et Horatius furiare dixit, pro eo quòd eſt, ad immenſum amorem adducere; cum tibi flagrans amor & libido, Quæ ſolet matres furiare equorum. quæ omnia propter ſimilitudinem dicta ſunt. ſicut enim furioſi, nihil cum ratione aut conſilio faciunt, ita qui magno amore capti ſunt, vnde etiã Græci quoties aliquem, ingenti mulierum amore captum indicare volunt, eum γυναικομανῆ, aut γυναιμανῆ vocãt, quaſi furore quodam in mulieres procliuem. nam (vt ait Phauorinus) δῆλον ὅτι ὁ ἄκρατος ἔρως μανίᾳ ἔοικε. i. perſpicuũum eſt intemperantem amorem furori eſſe ſimilem. vnde clamat in quarto Aeneidos Virgilius de Didone loquens. Heu vatum ignaræ mentes, quid vota furentem, quid delubra iuuant? eſt mollis flamma medullas. Quod autem in medullis hærere dicatur amor, atq; eas exeſſe, & deuorare, id accidit ex loquendi conſuetudine, nam quę maximè animũ affligunt, ea dicuntur medullas conſumere, quaſi intimas

homi-

hominis partes, nihil enim medulla interius eſt, quæ oſsiũ mediam ſedem tenet, ita Virgilius in eo nobili de Inuidia epigrammate; liuor tabificum malis venenum Intactis vorat oſsibus medullas. & totum bibit artubus cruorem. ita dicimus; in medullis habere, quæ nobis vehementer chara ſunt, nam quod optimum eſt, id natura videtur intimo loco ſtatuiſſe, vnde medullam pro re optima nonnunquã vſurpamus, vt Mellis medulla de re admodum ſuaui dicitur. & Ennius apud Ciceronem in Bruto, Cornelium Cethegum ſuadæ medullam appellauit ob ſingularem ſuaui loquentiam. hinc etiam illa paſsim obuia; in medullis hærere, & medullitus amare. vt Plautus in Moſtellaria; vt videas eam medullitus me amare. Quintilianus etiam in ſecundo, litiũ medullas dixit; & in medijs litium medullis verſantur. ſed quia nihil eſt quod magis animum ſolicitet quã amor, ideo præcipuè amor ipſe dicitur in medullis hærere, & verſari. Catullus; Ardet mollibus ignis in medullis. Et Ouidius in Epiſtola Phædræ ad Hippolytum; Adſit, & vt noſtras auido fouet igne medullas,

Figat ſic animos in mea vota tuos.

Seneca in Hippolyto; labitur totas furor in medullas. Virgilius Georgicorum tertio; continuoq; auidis vbi ſubdita flamma medullis. & quoniam in oſsium cauernis medullę conſiſtunt, fit vt aliquando in oſsibus ignem verſare amor dicatur, Virgilius; Quid iuuenis magnum cui verſat in oſsibus ignem Durus amor. huius autem rei ratio naturalis reddi poteſt. quoniam inflammato propter amorem iecore, in quo ſedes eſt omnium cupiditatum, calorem eum male ſanum & vitioſum in venas tranſmittit, qui ſanguinem etiã ipſum inflammat & adurit, hinc eſt quod aduſto ſanguine pallidi fiunt amãtes, vt alibi docuimus. à venis deinde paulatim ardor ille, in oſsium cauernas irrepit, & medullas etiã incendit. quæ ex puro & defecato nutrimento gigni ſolẽt, vt in Timeo docet Plato, & Galen. in vndecimo de vſu partium. vbi docet etiam medullas oſsibus nutrimentum ſuppeditare. fit igitur, vt incenſis hoc modo medullis ab amore, nutrimentũ oſsibus ſubtrahatur, & longe debilior amãs euadat, quoniam oſſa nutrimento priuata non ſatis commode corpus ſuſtinere poſsint. Vnde ſæpenumero ſolent amantes langueſcere;

3. Georg.

Carpit

Carpit enim vires paulatim vritq; videndo.
Fœmina. quemadmodum tertio Georgicorum ait Virgilius. Galenus in Definitionibus ait; medullam in oſsium cauernis contineri, & eſſe pinguem ac ſine ſenſu, quod etiam in libro de plenitudine docet, nempe ſenſu omni medullã carere. hoc idem Ariſtoteles de Hiſtoria animalium libro tertio confirmat. Plinius ait; Medullam in iuuenta rubentẽ eſſe, in ſenectute albeſcentem. non niſi canis oſsibus ineſt, nec cruribus iumentorum aut canum. quare fracta (inquit) non ferruminantur, quod defluente euenit medulla. ibidem ait; vrſis nullam eſſe medullam. Leonibus autem in femorum & brachiorum oſsibus paucis exiguam admodũ. Sed Galenus nullam omnino leonibus medullam eſſe tradit. Ariſtoteles in ſecundo de partibus animalium ſic ait; ſunt ex animalibus quæ nullam commentatione dignã medullam habeãt, videlicet ea quibus oſſa robuſta & ſolida ſunt, vt Leoni, eius enim oſſa quod exiguam admodum & per obſcuram medullam continent, carere omnino medulla videntur. ibidem Ariſtoteles clarè definit, vnde naſcatur, & quid ſit medulla. vult enim alimenti ſanguinei bene concoctum excrementum eſſe, quod in oſſa ſpinamq; diſtribuatur. reprehendit etiam tacite Platonem, qui medullam vim genituræ ſeminalis eſſe putabat, vt in Timæo notauimus. probatq; medullam ſanguinis quandam eſſe naturã. quoniam qui nuper in lucem prodierint adhuc in eorũ oſsibus medulla ſanguinea continetur. vt pote (inquit) cum omnes corporis partes ſanguine conſtent. & partui etiam alimentum præſtetur à ſanguine. ſed per incrementũ concoctionemq; deinde fit vt medulla exalbeſcat. Eſt etiã ſpinæ medulla quæ à Galeno, νωτιαῖοσ μύελος, ab Arabibus, nucha dicitur. quæ naturam habet cerebro ſimilem, atq; etiam à cerebro naſcitur. neq; aliud eſt ſpinæ medulla, quã riuus ex cerebro ductus, vel (vt inquit Galenus) πόταμοσ ἐκ πηγῆσ ἐκρέων τοῦ ἐγκεφάλου. iam igitur perſpicuũ eẽ poteſt quã ratione cupiditas & amoris flamma medullas exedat. quoniam in iecore conceptum, & in venis nutritum amoris vulnus, ad oſſa vſq; caua portenditur. neq; ſolum ſanguineum alimentum in medullas conuerti nõ ſinit, ſed etiam quæ iam erant procreatæ medullæ eas quaſi quidam ignis adurit, & conſumit. Itaq;, iecur, ſanguinem, medullas amor

15. cap. 37.

11. de vſu part.

occu-

occupat, & per ea tanquam venenum aliquod ingrediatur, atq; ita inflammat, vt ardere prorſus amantes videantur, neq; vllam omnino quietem admittant, vt in quarto Virgilius de Didone vtitur infelix Dido, totaq; vagatur. Vrbe furens. Quare tu mi Marce, ſi ſapies, quamuis & pulcher & iuuenis ſis, tamen amorem à te tanquã furorẽ quendam reijcies, quod facile facies, cum iam virgineus Muſarũ chorus te in clientelam ſuam admiſerit. ſolæ enim muſæ vincula & laqueos amoris non exhorreſcunt. quod elegantiſſimo quodam Epigrammate Græco ſatis indicatur, in quo Poëta fingit Venerẽ Muſis minitari ſe Cupidinem filiũ ſuũ in eas armaturam niſi numen ſuum colerent, Muſas autem reſpondere, ſe prorſus ab amoris iaculis tutas eſſe. quod Epigramma quidam Platonis eſſe volunt, nos illud in latinum ſermonem ita conuertimus;

Alma Venus Muſis; Venerem obſeruate puellæ
  Aut in vos ſtringet ſpicula noſter amor.
At Veneri Muſæ; verba iſta procacia Marti.
  In nos nil iuris iſte puellus habet. Vale.

VI. Declaratus Virgilij locus. Quid Phantaſia ſit, & qualis in hominibus & belluis, et alia quædam ad idem pertinentia.

M. Antonius Maioragius, Franciſco Comiti conſobrino ſuo. S. P. D.

SCRIBIS ad me, te virum quendã eruditum iſthic audiuiſſe, qui cũ publicè profiteretur, ſuper eo Virgilij in quarto Aeneidos carmine, illum abſens abſentem auditq; videtq;, doctè quidem & eleganter multa diſſeruerit, ſed in eo tantũ fuerit occupatus, vt doceret, amorem eſſe ſomnio ſimilem, hoc eſt rem futilem & inanem. qui ſpem quidem fruendæ voluptatis quaſi præſentem oſtendat, ſed amantes plerunq; decipiat. vnde dixerit alibi Virgilius; credimus, an qui amant ipſi ſibi ſomnia fingunt, atq; ita locum eum interpretatus ſit, quaſi de Didone dormiente Poëta verba faciat, nõ autem de vigilante, quoniam

niam ante dixerat; ſtratiſq; relictis, incubat. quam interpretationem tibi non ſatis placere ſignificas, cupiſq; ideo quid ego ſuper ea re ſentiam audire. Ego ſanè, quicquid eruditus ille dixerit, facilem eſſe carminis eius ſenſum exiſtimo, & de Phantaſia vigilantis Didonis, non autem dormientis intelligi debere. neq; enim eam amoris impatientia dormire ſinebat. vt poeta ſatis indicat. erat (inquit) animo Didonis Aeneæ ſimulacrum ita impreſſum, vt quamuis abeſſet ille, tamen & audire, & videre præſentem ſibi Dido videretur. hæc autem animæ vis, qua ſolemus abſentia tanquam præſentia nobis repræſentare, Græco nomine Phãtaſia dicitur, de qua in Academicis ita ſcribit Cicero. ſenſus iunctos eſſe cenſuit è quadam quaſi impulſione oblata extrinſecus, quã ille Phantaſiam, nos viſum appellamus. Plato in Sophiſta Phantaſiæ vim ſimulacrorum magiſtram appellat. quoniã eas quas oculis prius conceperamus effigies, ita conſeruat, vt quoties volumus eas nobis quaſi præſentes oſtendat. ſed tum hæc Phantaſiæ vis in nobis maximè intenditur, cũ aliquid vehementer concupiſcimus. eius enim rei ſemper imago nobis ante oculos verſatur, neq; aliò mentem auertere ſinit. ita Dido ſuum Aeneam licet abſentem imaginatione quadam audiebat, et videbat. Themiſtius in tertio de anima Phantaſiam ita definit, vt dicat eſſe motum, animæ quem ſenſus in actu poſitus creet. verùm quia viſus ſenſuum omnium acerrimus & præſtantiſsimus eſt, inde vis illa animæ viſi & viſionis nomen accepit, & Phantaſia dicta ex argumento lucis, ſine qua nihil cerni aut videri poteſt. ea vero Phantaſię natura eſt (vt ibidem docet idem Themiſtius) vt formas atq; imagines rerum, quas ei præbent & renunciant exteriores ſenſus, retineat & conſignet in ſeſe; ita vt remotis iis rebus, quas ſenſus ciebant, tamẽ earũ quaſi veſtigia quædam & effigies diutius hæreant, & morentur in nobis. tantoq; acrius hæreant quanto aliquid ardentius concupierimus. hæc autem vis animæ, non in hominibus tantum, ſed etiam in beſtiis reperitur. vnde primo libro diuinæ Philoſophię tradit Ariſtoteles; expertes rationis animantes memoria tantum & Phantaſia vitam agere, humanum autem genus arte & rationibus. Accidit autem vt belluæ Phantaſia tantum dicatur, quia vim animæ nullam ea ſuperiorẽ habent, at vero genus humanum, quoniam longe nobiliorẽ

M animi

animi potentiam (qui dicitur intellectus) habet, nequaquã tantum phãtaſia ducitur, niſi cum aut ſomno deditum eſt, aut cum aliquo vehementiori appetitu, ac perturbatione animi premitur, aut morbo corporis affligitur, tunc enim in eo Phantaſia dominatur, ſed tum præcipuè cum venereas voluptates inflammato animo concupiſcit, quarum etiam ipſa cogitatio ſola delectationem adfert, vt in Rhetoricis ait Ariſtoteles. itaq; debet intellectui phantaſia ſubſeruire quaſi eius comes & adminiſtra, ſic enim ad flagitium non eo impetu feretur, quo de Aenea cogitans Dido ferebatur. græci εὐφαντασίωτον, eum appellant, qui rerum omnium imagines ingenioſè concipit, quod eorum qui vel pictura, vel fingendi artificio preſtant proprium eſt, qui alio nomine καταληπτικοὶ vocantur quod facile rerum formas apprehendãt. nec illud prætermittendum á nobis eſt, quod ad huius loci clariorem explicationem pertinet. nam Plutarchus quarto de ſententijs Philoſophorum libro tradit, Chriſippum quatuor hæc nomina, phantaſiam, phantaſton, phantaſticon, & phantaſma, ſolitum ita diſtinguere (vt diceret) phantaſiã eſſe affectionem per ſenſus exteriores in anima factam, cui ſubiecta ſunt ea quæ ſenſus mouent. ipſam vero phantaſiã a lumine dictam eſſe. nam vt lumen ea quæ colluſtrat, etiã demonſtrat, ita phantaſia rerum imagines oſtendit & ſui quoq; conficiens eſt. Phantaſton autem id eſſe quod phantaſiam efficit, hoc eſt quicquid ſub ſenſum cadens, animam ad imaginationem (vt ita dicam) excitare poteſt. Pãntaſticon vero, quod inanem quendam attractum, ſine vlla ſubiecta re ſenſibili moueat vt accidit ijs qui manus inaniter in aere iactant. itaq; phantaſiæ ſemper aliquid ſubeſt, quod eam conficiat, phantaſtico vero nihil, ſed inani quadã apprehenſione & cogitatione generatur. vnde etiam vulgo ſolemus eos homines phantaſticos appellare, qui res inanes animo, atq; à communi conſuetudine abhorrentes concipiunt. Deniq; phãtaſma id eſſe vult Chryſippus (vt Plutarchus ait) id ad quod rapimur phantaſtico & inani attractu. cuiuſmodi conceptiones in eis qui mente capti ſunt, & in furioſis fieri conſueuerunt. Suidas quid inter phantaſiam & Phantaſma differat, facile & apertè declarat. ait enim phãtaſma quandam eſſe cogitationis inanem opinationem, vt in ſomnis accidit. phantaſiam vero verum ſenſu perceptarũ

in anima conformationem. hæc igitur Didonis de qua loquimur, erat vehementer impreſſa phantaſia, qua digreſſum à ſe Aeneam audire & videre videbatur. quoniam eius imaginem ita animo fixerat, vt aliarum omnium obliuiſceretur. quin cum Aſcanium Aeneæ filium præſentem intueretur, tamen imagine patris commota, tanquam Aeneã illum amplexabatur, gremio detinebat, os eius atq; oculos diſſuauiabatur. hæc eſt mea ſuper eo carmine ſententia, quã ideo pluribus explicare volui, ne inanis epiſtola ad te vẽiret. tu me (vt ſoles) ama, & crebriores ad me literas mitte, Vale.

VII. Quomodo diſtinguantur caſus, fortuna, fatum, prouidentia, et quæ ſunt eis ſubiecta, et quomodo ꝑ ea res humanæ regantur.

M. Antonius Maioragius, Antonio Comiti conſobrino ſuo. S. P. D.

NON. ſanè leuis eſt iſta quæſtio tua, quam mihi proponis, ſed eiuſmodi vt præclariſsimum quoduis ingenium plurimũ exercere poſsit. vis enim vt tibi declarẽ, quomodo quatuor illa vocabula, caſus fortuna, fatum, prouidentia diſtinguantur, & quæ ſint eis ſubiecta, quaq; ratione res humanæ ꝑ ea regi & adminiſtrari dicantur. Ego vero non tantum mihi aſſumo vt ſperẽ hac in re multo difficillima, tibi ſatisfacere poſſe, ſed vt tibi gratificer, ea ſcribam quæ mihi hoc tempore in promptu ſunt, poſtea ſiquid certius inuenero, non grauabor id ad te ſcribere. primo igitur de caſu & fortuna cõiunctè, deinde de fato, tum de prouidentia breuiter aliqua dicam. quibus explicatis, fortaſſe quæ à me petis intelliges. caſus enim & fortuna & ſors & euentus pro eadem re, capi à Cicerone ſecundo de Diuinatione videtur, vbi ſic ait; Fortuna quid aliud eſt, qđ ſors, quid caſus, quid euentus, niſi cum ſic aliquid cecidit, ſic euenit, vt vel non cadere, atq; euenire, vel aliter cadere atq; euenire potuerit? ita frequenter Cicero caſum & fortunam coniungit. quaſi nihil inter ſe differant, vt eodem in libro; Quomodo ergo id quod temere fit cæco caſu & volubilitate

naturæ, vt fortunatæ dici poſsint, & in quibus aliqua poteſt eſſe actio. Quare in eis tantum rebus quę agi geriq; poſſunt, fortunam verſari neceſſe eſt. ſed quæcunq; geri, adminiſtrariq; dicuntur, ea voluntate & conſilio fiunt. quemadmodũ in Ethicis declaratum eſt. ergo fortuna verſatur in ijs rebus quæ à conſilio, & voluntate proficiſcuntur. huius autem rei ſignum illud perſpicuum eſt, quod ijdem fortunati dicunt, qui etiam felices. Felicitas autem omnis aut ipſa actio, adminiſtratioq; eſt, aut certè in actione adminiſtrationeq; poſita. in ijs igitur rebus ad quas non pertinet actio nihil à fortuna fieri dici poteſt. Itaq; neq; inanimum quicquam neq; bellua poteſt aliquid fortuitò facere, quia voluntate & conſilio carent. vnde neq; fortunata neq; infortunata propriè dici poſſunt. niſi per quandam tranſlationem. vt Protarchus dicebat fortunatos eſſe lapides eos ex quibus altaria fierent, & ſimulacra Deorum, quod à nobis colantur & venerentur. at contrà, eos infortunatos, quos humi ſtratos conculcamus. poſſunt etiam inanima quandoq; videri aliquid à fortuna facere, vt enſis ille quo quidam inimicus Iaſonẽ Phæreum occidendi gratia percuſsit, & vomicam quæ à nullo medicorum ſanari potuiſſet, ita rupit, vt hominem a peſtifero morbo liberaret, fortunatus ſanè enſis appellari poteſt, caſus vero non per tranſlationem ſed propriè ad inanima, & ad expertes rationis animantes pertinet. exempli gratia captus ab hoſtibus equus, cum ad fontem bibendi cupidus acceſsiſſet, in domini ſui priſtini manus incidit. is caſu liberatus dicitur. & ſi tripes ita ex alto loco decidat, vt ad ſedẽdum opportunè iaceat, id caſu factum dicimus. quod ſi generaliter caſum accipimus, poterit etiam de fortuna dici. ſed contrà fortuna nunquam propriè de caſu, ſed de ijs tantum in quibus conſilium & voluntas ineſt, dici ſolet. erit igitur hac ratione caſus tanquam genus, cui fortuna tanquam ſpecies ſubiecta ſit, vt caſus plura complectatur, fortuna pauciora. fatum vero nõ in vna tantum ſignificatione capitur apud latinos. modo enim pro morte ponitur, vnde fato cõcedere, pro mori, dicitur. nam ordo naturæ poſcit, vt quæcunq; nata ſunt, moriantur, hanc igitur moriendi neceſsitatem fatum appellant. de qua Virgilius in Georgicis; ſic omnia fatis in peius ruere ac retro ſublapſa referri. Macrobius ait, animos certa quadam numerorum ratione corpo- *1 cap. 13. Som. Scip.*

tibus

ribus coniungi, qui numeri dum ſuperſunt, perſeuerat corpus animari, cum vero deficiunt, mox archana illa vis ſoluitur, qua ſocietas ipſa conſtabat. & hoc eſt quod fatum, & fatalia vitæ tempora vocamus, de hoc fato ſiue morte naturali intelligit Virgilius quarto Aeneidos, cum Didonem ait non fato perijſſe;

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat,
  Sed miſera ante diem ſubitoq; accenſa furore.

Virgilius ſæpe pro Dei voluntate fatū vſurpat vt in quarto;
  Sed fatis incerta feror ſi Iuppiter vnam
Eſſe velit Tyrijs vrbem Troiaq; pro fectis. in primo.

Tendimus in latium ſedes vbi fata quietas; Oſtendunt. in ſecundo; Et ſi fata Deum, ſi mens non læna fuiſſet. rurſus cui fata parent, quem poſcat Apollo. in tertio; ſic fata Deū Rex ſortitur. interdum fortunam & fatum confundit vt in octauo; Fortuna omnipotens & ineluctabile fatum. videtur autem Virgilius ponere duo fata, nempe fata rerum, & fata Deûm. fata rerum ſunt quædam aſtrorū influxiones in corpora, quę inclinant quidem ad res agendas vel ad vitia, vel ad virtutes, ſed neminem cogere poſſunt, de quibus in Georgicis; & rerum fato prudentia maior. & alibi, de ſapiente; & inexorabile fatum, ſubiecit pedibus. fatum Deorum nihil aliud eſt, quam ipſa Dei prouidentia, quam nemo ſubterfugere poteſt. vt in quarto Aeneidos & ſi fata Iouis poſcunt; & in Octauo; fatis egere volentem, quin ipſa vocabuli notatio ſiue Etymologia videtur innuere fatū nihil aliud eſſe quam Dei prouidentiā, vt fatum id dicatur, quod ipſe Iuppiter fatus eſt. apud Græcos teſte Phauorino tria vocabula ſunt, quæ idem ſignificant, εἱμαρμένη πεπρωμένη, μοῖρα. quorum primum à verbo μείρομαι deriuatur, quod diuidere & in partes diſtribuere ſignificat, quaſi ſua ſors vnicuiq; diſtributa ſit, quam euitare nemo poſsit. id enim verbum in præterito, Attico more εἵμαρμαι facit vnde εἱμαρμένη, dicitur. πεπρωμένην vero quaſi πεπερατωμένην dici volūt p Syncopen. eſt autem περατῶμαι, idem quod definio, termino, circumſcribo. quaſi fatum ſit terminus quidam omnibus circunſcriptus, atq; deſignatus, ad quem omnes peruenire neceſsitas cogat. μοῖραν deniq; quaſi μόραν à verbo μείρω deduci Phauorinus idem cenſet. eſt autem μείρω græce, idem quod Latinè diuido & in partes diſtribuo. Itaque eadem ratione fa-

tum

tum μοῖρα vocatur, qua etiam εἱμαρμένη, quod vnuſquiſq; ſortem ſuam ſibi diſtributam habeat, quam vitare non poſsit, quod ſi ita eſt, verũ erit id quod Manilius Aſtrologus libro quarto ſic ait;

Fata regunt orbem, certa ſtant omnia lege
 Longaq; per certos ſignantur tempora curſus
Naſcentes morimur, finisq; ab origine pendet.

Sed plurimum refert intelligere quid ipſo fati vocabulo ſignificetur. nam ſi fatum ipſum Διὸς νοῦν, hoc eſt Iouis mentẽ eſſe ſtatuerimus quemadmodũ Heſiodus appellat, & Proclus ſuper eo carmine; Διὸς νόον ἐξαλέασθαι, Stoiciq; conſentiunt, talem habebit potentiam, vt eam ſubterfugere nemo poſsit. idem enim erit quod Theologi noſtri, in malis hominibus præſcientiam Dei, in bonis prædeſtinationem vocant. atq; ita fato, hoc eſt Dei mẽte fieri dicemus, vt alij ſint εὔμοιροι ideſt boni fati, alij vero κακόμοιροι ideſt mali fati. quis enim contra Dei mentem niti poteſt? Si vero fatũ pro morte capiamus, vt frequenter apud auctores reperitur, etiã hoc modo fatorum neceſsitatem ſubire omnes oportet, & fatis concedere. Quod ſi fatum ita intellexerimus quemadmodum Platonici ſolent, vt ſit ordo quidam & ſeries cauſarum ineuitabilis quidem, ſed in corporeis tantũ rebus, & in vniuerſo mundo tam in Cœlo, quam in Elementis, aliud erit hac in re ſentiendum. neq; enim hac ratione fatum poterit animum noſtrum cogere, aut per vim impellere. Nam in hac vniuerſitate totius Mundi tria potiſsimum conſideranda eſſe ſtatuunt, Mentem, Naturam, Actiones. in quibus tria ſint etiam quæ dominentur, Prouidentia, Fatum, Fortuna. atq; ita vt Prouidentia Menti præſit, Fatum Naturæ, Fortuna Actionibus, Quecunq; enim ſupra corpoream naturam conſtituta ſunt, vt Deus, intelligentiæ, mentes hominum, in eis prouidentiam dominari volunt, quæ incorporea & æterna, & ſibi conſimilia regat. at vero in cœleſti & rotundo curſu, & in iſtis inferioribus corporibus tam ſimplicibus quam compoſitis fatorum regnum conſtituunt. quæ naturam rerum ſuo arbitrio verſent, & moderentur. deniq; in actionibus præcipue hominum verſari fortunam exiſtimant. quoniam omnium ferè actionum fines incerti ſunt, & aliter quam homines opinentur, euenire poſſunt, quod, (vt ſupra docui) caſus eſt, atq; fortunę. Atq; ex hac diſtinctione

ctione

ctione facile ſoluitur hæc tota quæſtio, dicemus enim humanum genus & fortunæ, & fato, & prouidentiæ ſubiectũ eſſe, ſed ita vt fortuna tantum actionibus præſit, fatum corpori, prouidentia menti. quin etiam illa multo difficilior & magis ardua quæſtio ſoluitur, an aliqua ratione poſsint homines fatum euitare, & liberam animi voluntatem arbitrio ſuo, quocũq; voluerint, inclinare. cuius quæſtionis explicatio vt facilior & clarior appareat, ita colligendum eſt. quẽadmodum animi noſtri, qui rationis eſt particeps, Deus eſt procreator & rector, ita corporis genitor eſt & moderator Mundus. quò fit vt animus noſter à Deo tanquam à patre prouidentiæ legibus clementer & amicè regatur. corpus autem tanquam huius Mundi particula quædam, violento quodam impetu fati viribus trahatur. quare fatum in animum atq; mentem nullam omnino poteſtatem habet, niſi quatenus ipſe animus indulgendo corpori, fati legibus ſeſe obnoxium præſtiterit. atq; hac de cauſa verè diuinus Plato præcipit in Phædone, vt à corporis cura diſcedamus, & res diuinas animo frequenter agitemus. quoniam non alia ratione mala vitare poſſumus. in eos enim qui ſe prudentiæ atq; iuſtitiæ tradunt, fata nihil poſſunt. & hæc ſunt fata rerum, quibus prudentiam eſſe maiorem Virgilius affirmat. hinc eſt quod Iulius Firmicus ait. Stellarum eſſe quod patimur, & quòd ad parum honeſtas res ſtimulamur, ſed diuinitatis eſſe, quòd repugnamus. Deus enim & quæcunq; diuina ſunt nulli fato ſunt obnoxia. Iam vero qui fortunam & fatum ſatis intellexerit, & quomodo inter ſe diſtinguantur agnouerit, is etiam ſine vlla difficultate, quid prouidentia diuina ſit, intelligit, eſt enim ratio ſempiterna quæ procurat cœleſtia maximè, deinde in terris ea quæ ad homines pertinent, neq; enim audiendi ſunt illi, qui rerum humanarum curam agere Deum non opinantur. qua in ſentẽtia Plinius fuit, & nonnulli minuti Philoſophi, ſed Platoni philoſophorũ principi, & Theologis noſtris, ſine dubitatione vlla credendum eſt, qui ſtatuunt Deum omnia quæ ad ſalutem hominũ pertinent, diligentiſsimè procurare. ſatis igitur opinor iam te percepiſſe, quod à me quærebas. Vale.

VIII. Cur Virgilius Iunonem inducat pluuiam, grandines, & tonitrua concitantē, & vnde reuera fiant ea quæ Iunoni Virgilius attribuit.

M. Antonius Maioragius, Baptiſtæ Cuſano. S. P. D.

QVAMVIS ea petas à me quæ potius à Philoſopho, quam à Grammatico petenda eſſent, tamen quia te plurimum amo, neq; prorſus à Philoſophia ſum alienus, conabor tuæ morem gerere voluntati. vis enim vt tibi explicem, cur in quarto Aeneidos Virgilius Iunonē inducat pluuiam, grandines, & tonitrua concitantem. ſic enim eo in libro Iuno ipſa loquitur;

His ego nigrantem commixta grandine nimbum
Deſuper infundam, & tonitru cœlum omne ciebo.

Et præterea petis vnde re vera putentur ea fieri quæ Iunoni Virgilius attribuit. Ac prima quidem tuæ quæſtionis pars breuis & explicata eſt, altera vero paulo diffuſior. fingit enī ideo Virgilius à Iunone, pluuiam, grandines, & tonitrua concitari, quoniam antiqui Philoſophi nihil aliud Iunonē quam aërem eſſe voluerunt, quod ſecundo de Natura Deorum his verbis Cicero teſtatur; Aër (vt Stoici diſputant) interiectus inter cœlum & mare Iunonis nomine cōſecratur, quæ eſt ſoror & coniux Iouis, quòd & ſimilitudo eſt Aetheris, & cum eo ſumma coniunctio. effeminarunt autem eum Iunoniq; tribuerunt, quod nihil eſt eo mollius. non eſt autē dubium quin pluuiæ, grandines, ros, pruina, cæteraq; eius generis, quæ à Philoſophis mixta imperfecta nominantur, in aëre fiant. docet enim Ariſtoteles Meteororū primo, tres in partes aërem diſtribui, quarum ſuprema propter ignis viciniatatem calida fit atq; ſicca, infima vero propter exhalationē terræ calida & humida. media deniq; quoniā vtrinq; frigus ad eam violenter impellitur, frigida & humida. atq; in hac aëris media regione nubes congregari, pluuias & gigni, tonitrua fieri. in ſuprema vero cometas, ſtellas cadentes, & cæteras id genus flammatas impreſsiones generari. hoc igitur

tur eſt Iunonis regnum de quo Virgilius ſentit. fiunt autem hæc omnia in aëre, quoniam ex ipſa terra dum à Sole caleſit duplex enaſcitur exhalatio, quarum altera humida atq; calida eſt, & ἄτμις ab Ariſtotele dicitur, altera calida & ſicca & appellatur ἀναθυμίασις. ἀτμίδα noſtri vaporem interpretantur, ἀναθυμίασιν autem exhalationem. Itaq; flammæ quæ in ſublimi videntur, vt torres, ſtipulæ, capræ, ſtelle cadentes, cometæ, dolia, cæteraq; huiuſmodi ab exhalatione terræ calida & ſicca proueniunt. quæ quoties abrumpitur, fit χάσμα ideſt hiatus cœli, apparetq; profunditas quædam quam βάθος appellant, pluuia vero, & grando, & nix, & pruina, & ros a vapore calido & humido gignuntur. qui cũ à Sole fuerit elatus in ſublime, & in aëre medio conſtiterit, eius loci frigore condenſatur, & modo maiore, modo minore impetu deſcendit. nam ſi ſereno die modicus æſtatis tempore attollitur, neq; adeo altè ſubuehitur, frigore nocturno ſuperueniente in tenues ſtillas diſſoluitur, & hic eſt quem nos rorem, greci δρόσον vocant. idem vapor hyberno tempore eodem modo ſublatus à noctis frigore conglaciatur, & à græcis πάχνη, à noſtris pruina dicitur. itaq; pruina nihil aliud eſt, quam ros conglaciatus. nã in hac regione noſtra vento auſtro ſpirante ros, borea vero pruina gignitur. quod contra ferunt in Ponto contingere. Nix autem à vapore in nubẽ coacto fieri ſolet, dum hyberno tempore nubes impulſa frigidis ventis agitatur, & quodammodo ſpumeſcit. donec tandem rupta nube in flocos abeat, atq; in terram deſcendat. frequentius autem in montanis regionibus ningit, quoniam ibi frigidiores & frequentiores venti ſpirãt. ex hoc eodem terreno vapore grando ſeminarium habet, quæ tunc euenire ſolet cum a Sole terra calefacta plurimũ vaporis emiſerit, qui mediam aëris regionem petens à calore vtrinq; premitur ſuperne quidẽ ab ignis elemento, inferne vero à radiorũ ſolis reflexione, atq; ita κατ' ἀντιπερίστασιν hoc eſt, per contrariorum ambitum in medio cõſtringitur, & primo ipſius loci frigore, deinde etiam frigido vento Borea impellente congelatur. hinc grandinum globi concreſcunt. & ſi ex vicina aëris regione veniant maiores ſunt, & rotundiores, quam ſi ex remotiori loco deſcendant. ea vero de cauſa hyeme grãdines non fiunt, quòd elatum vaporem eo tempore nequaquam vtrinq; calor vrgeat, neq; ſanè

media

media æſtate frequentes eueniunt grãdines quoniam tunc omnis fere vapor elatus à vehementi Solis calore cõſumit quo fit vt vere ſæpius atq; autumno grandines generentur. tunc enim calidi atq; humidi vaporis plurimum attollitur, atq; ita Solis calore terra tepeſcit, vt ἀντιπερίστασιν, facile poſsit irritare. quoties autem non fit ea vehemens frigoris reflexio, tunc ceſſant grandines, & ex vapore coacta nubes in aquam tantum reſoluitur, atq; in pluuiam deſcẽdit. hæc Ariſtotelica ſunt. quibus ferè conſentit Plinius, cũ ait; grandinem conglaciato imbre gigni. & niuem eodem humore mollius coacto, pruinam autem ex rore gelido. per hyemẽ niues cadere, non grandines. ipſaſq; grandines interdiu ſæpius quam noctu, & multò celerius reſolui quam niues. nebulas nec æſtate nec maximo frigore exiſtere. rores neq; gelu, neq; ardoribus, neq; ventis nec niſi ſerena nocte. putabãt autem antiqui grandines carminibus auerti poſſe. quod nõ vno in loco Plinius teſtatur, & Cato nobis quædam incognita verba recitat, quibus auerti grandines poſſe putat. Cœlius ait ab Athenieſi Cleone chalazophylacas idest grandinum obſeruatores fuiſſe conſtitutos, qui cum ſignum dediſſent affore grandinem pro ſe quiſq; agnum aut pullũ immolabat, cui pullus aut agnus deerat, is acuto ſtylo digitũ perſtringebat, atq; illo ſanguine litabat. exiſtimabant enim in ipſo ſanguine vim quandam ineſſe grandinis auertendę. ſunt etiam qui putent Deorum ira grandines enaſci, ſicuti ferè Chriſtiani. qua de cauſa ſupplicationibus eas auertere conantur. Brennus Gallorum Senonum Dux cum Delphicum fanum ſpoliare niteretur ingenti derepente orta tempeſtate magna vi grandinum commixta cum vniuerſo ferè exercitu deletus eſt. quin etiam in ſacris literis legimus cum Delbora præſtantiſsima mulier Hebræorum Imperatrix contra Philiſtæos pugnaret, ſubitam grandinum multitudinem è cœlo delapſam Philiſteorum ora concuſsiſſe, atq; eos in fugam conuertiſſe. cum interim nullus ex Hebræis tempeſtatem illam ſentiret. Annibal etiam cum romanã vrbem expugnare contenderet, ter à tempeſtate repulſus fuiſſe dicitur. ſed de grandine ſatis multa, nũc videamus qua ratione Iuno dicat, ſe tonitru cœlum omne commoturam. fiũt enim etiam tonitrua & fulmina in aëris media regione ſicuti pluuiæ & grãdines, ſed alio modo, cũ enĩ ἀναθυμίασις,

ideſt exhalatio calida,& ſicca ſurſum elata mediam aëris regionem attigerit,plerunq; fit vt á vapore iam in nubem frigidam coacto ex omni parte circundetur, atq; in anguſtũ locum conſtringatur. quare dum exitum aliquo modo quærit,ita nubem eã qua incluſa eſt,exagitat,vt maximũ fragorem emittat,qui tonitrus appellatur. Itaq; nihil eſt tonitrus quam ſiccæ atq; igneæ exhalationis cum nube eã circundante conflictio,atq; colliſio. quæ tanto maior fieri ſolet, quanto nubes denſior fuerit. in hac igitur vehemẽti cõcuſsione plerunq; nubem inflammatio proſcindit,& ſplendor ille apparet,quam fulgurationem appellamus. quod ſi flamma illa in nube concepta violenter ad terram detruditur,fulmen & fulgetrum vocatur. Plinius ait;ſi nube luctetur flatus aut vapor tonitrua edi, ſi erumpat ardens, fulmina,ſi longiore tractu nitatur, fulgetra his findi nubem, illis perrumpi.& eſſe tonitrua impactorum igniũ plagas, ideoq; protinus corruſcare igneas nubium rimas. Sed qua de cauſa fit, vt fulgurationem prius videamus, quam tonitrũ audiamus? quoniam longè celerior & acrior eſt in nobis vidẽdi ſenſus quam audiendi, viſus enim ſine aëris motu formas aſpectabiles ſtatim apprehendit, at vero ſenſus audiendi nõ niſi per motionem & impulſionem aëris ad aures peruenit. quod exemplo manifeſto colligi poteſt. ſi quem enim procul ſecuri ligna ſcindentem videamus, iterum manus ad feriendum prius attollet,quam à nobis plagæ ſonitus audiatur. hoc autem Lucretius affirmat in ſexto perquam eleganter his verſibus;

Sed tonitrum fit vti poſt auribus accipiamus
Fulgere quam cernant oculi,quia ſemper ad aures
Tardius adueniunt quam viſum quæ moueant res.
Id licet hinc etiam cognoſcere. cedere ſiquem
Ancipiti videas ferro procul arboris auctum
Ante fit vt cernas ictum quam plaga per aures
Det ſonitum. ſic fulgorem quoq; cernimus ante.
Quam tonitrum accepimus.

Themiſtius poſteriorum libro ſecundo,tonitrum duplici de cauſa fieri ſcribit,& quòd ignis in nubes conſtrictus neceſſario ſtridet, perſonatq;, & comminationis terrorisq; gratia, vt improbis qui in tartaro ſunt formidinem adferat. quemadmodum Pythagorici ſentiunt, putabant enim Pythagorici ea de cauſa potiſsimum toni-

tonitrum fieri,vt ſceleſtorum animæ quæ apud inferos perpetuo cruciantur,eo ſtrepitu perterrefactæ maiorem etiam cruciatum haberent.ridenda vero Democriti ſentẽtia, qui credidit hominum induſtria poſſe imbres & tonitrua concitari.ſcribit enim Plinius,Democritũ affirmare, ſiquis Chameleontis caput & guttur roboreis lignis accendat ſtatim *lib.*28.*ca.*8 imbres, & tonitrua fieri. nec admodum diſsimilis Thracũ amẽtia fuit,qui minis perterrefacere poſſe tonitrua ſe putabant.quoties enim apud eos tonaret,aut fulminaret,in cœlum ſagittas intendebant, rati tonitrum & Deum tonitrua mouentem,ei Deo quem ipſi colerent,hoſtẽ eſſe. quod etiã noſtro tempore non tantum ruſtici,ſed etiam pleriq; nobiles putãt à malis Dæmonibus nubes cogi grandinoſas, & tonitrua moueri,atq; fulmina demitti. quod an verum ſit Theologi viderint.nos ex cauſis naturalibus hæc omnia fieri putamus,eo modo quo docuimus. Vale.

VIIII. Notatus error Seruij. cur canes ſagaciter odorentur. cur odores nominibus proprijs non diſtincti ſunt,quot modis aliqua res inodora dicatur,vnde odores ad nares veniant, quid odor ſit, cur ex odore magnam homo voluptatem capiat.

M. Antonius Maioragius, Bartholomæo Magio. S. P. D.

MAGNVM quæſtionum examen epiſtola tua continet,quibus ordine vt videris velle reſpondebo,ſed quoniam non admodũ difficiles ſunt à me breuiter explicabuntur. Ac primo rectè ſentis, in errorem Seruium Grammaticum incidiſſe,qui putet odoratum id tantum dici, qđ non ex ſe odorẽ habet,atq; emittit,ſed aliunde odorẽ accipit. cum apud probatiſsimos auctores odoratum frequentius id ſignificet,quod odorem ex ſe habet & emittit,quam quod Seruius opinatur,quod aliunde odorem accipit;niſi forte Seruius, Varronem, Virgiliũ, Tibullum, Plinium cæteroſq; ſcriptores antiquos contemnit.apud quos odoratum id ſignificat, quod ex ſe odorem

emit=

emittit. Varro tertio de re ruſtica capite nono; Quidam ex triticeo pane intrito in aquam, miſto vino bono & odorato farciunt. Virgilius tertio Georg. Diſce & odoratam ſtabulis incendere cedrum. Tibullus libro primo; Floret odoratis terra benigna roſis, apud Plinium vero ſexcentis locis in hac ſignificatione reperitur. Odorus autem dictio poëtica eſt & idem ferè quod odoratus ſignificat, Ouidius enim primo de arte amandi odoram arborem dixit, & nono Metamorphoſeos florem odorum. Claudianus etiam ſulphur odorum appellauit. quod de canibus petis, cur tam acriter odorentur, id accidere ſapientes cenſent propter cerebri ſiccitatem. quanto enim cerebrum humidius eſt, tanto obtuſiorem odoratum facit, quanto vero ſiccius, tanto acrioré efficit odoratum. vnde canes quia cerebrum habent paulo ſiccius quã reliquæ animantes, ideo etiam Sagacius odorantur. hinc factum eſt vt qui diligenter aliquid inueſtigant, canes venatici dicantur. ita qui rem aliquam acute deprehendit, is odorari dicitur, vt in Verrem libro quarto; mirandum in modum canes venaticos diceres, ita odorabantur omnia & peruestigabant. ita enim in cane ſenſus odorandi præſtat, ſicut in Aquila ſenſus videndi, in ſerpentibus tangendi, in apris & anſeribus audiendi, in hominibus guſtandi. Ariſtoteles libro de Anima ſecundo ſcribit odorãdi ſenſum in hominibus hebetiſsimum eſſe. quo in loco Themiſtius aſſerit, plurima eſſe animalia quæ ſagacius & exquiſitus quã homines olfaciant. vt ex terreſtribus canes, ex auibus vultures. dedit enim homini natura guſtum exquiſitũ, quo lectiſſimis cibis vti poſſet, odoratum autem acrem tanquam rem ſuperuacaneam non dedit. hac de cauſa factum eſt, vt odores ne nominibus quidem proprijs diſtincti ſint, ſed à ſaporibus nomina mutuentur. Itaq; ſicuti ſapores alij dulces, alij amari dicuntur, ita etiam odores, alios dulces, alios amaros vocamus. eodem modo & auſterus odor, & pinguis, & acer dici ſolet. quę omnia à guſtu ſumuntur. Tribus autem modis (quemadmodum Themiſtius docet) aliqua res inodora dici poteſt, vel quæ natura nihil prorſus olet, vel quæ tenuem & exilem odorem emittit, vel quæ tã tetrum atq; aſperum odorem habet, vt tolerari minimè poſſit. Ad nares vero vel per aërem, vel per aquam odores veniunt. nam etiam aquatiles animantes odorari certum eſt,

quamuis

quamuis etiam non reſpirent. neq; enim reſpiratio, odorandi cauſa eſt, cum inſecta omnia quamuis non reſpirẽt, odores tamẽ ſentiant. videmus enim vt apes ad florum odores è longinquo trahantur, & malis odoribus expellantur, atq; etiam interficiantur. Ariſtoteles in libro de ſenſu ſcribit; Odorem eſſe naturam quãdam ſapidæ ſiccitatis in humore, quo fit vt corpora ſimplicia ſicut aqua, ignis, aër nullum odorem habeant. quoniam odor ex commixtione proficiſcitur. Mare autem odoratum eſt, quia ſaporem & ſiccitatem continet. verum in arido præcipuè cõſtitutus eſt odor, quemadmodum ſapor in humido. quocirca ſolẽt vnguenta calefacta longe odoratiora fieri. proſunt autem maiorem in modum odores ad tuendam valetudinem, & ad cerebri frigus & catarrhos tẽperandos, ac reprimendos. quod in libro de ſenſu docet Ariſtoteles. ſed qua de cauſa fieri dicemus vt ex omnibus animantibus homines plurimam ex odoribus voluptatem capiant? hoc ex eo prouenire peritiores exiſtimant, quoniam, Ariſtotele teſte, maximum proportione corporis omnium animantium homo cerebrum habet, atq; id frigidiſsimum & humidiſsimum. quocirca ſuauis odoris calor & ſiccitas ad cerebrum aſcendẽs frigus eius & humorem temperat, atq; ita miram illi iucunditatem adfert. fit autem odorãdi ſenſus in nobis per ſpiritus attractionem. qua odores ad cerebrum ſcandunt. vnde conſequitur in eo membro magna vtilitas & ſalubritas. in inſectis autẽ (vt Philoſophus exiſtimat) apertus eſt odorãdi ſenſus, itaq; tametſi non reſpirent, nihilominus tamen odorantur. hactenus omnibus queſtionibus tuis de odore me ſatisfeciſſe puto, præterquam vltimæ, in qua ſcire vis an odor nobis præſtare nutrimentum poſsit. quam quæſtionem alias à Ioanne Arcimboldo mihi propoſitam explicui. Tu igitur ab eo qui tibi amicus eſt, & collega ſtudiorum, epiſtolam pete, quam eum ſcio diligenter apud ſe habere. & tanquã pignus & monumentum amoris erga ſe mei conſeruare. Vale.

- X. *Cur in montibus magna ſit aquarum copia, cur amnes, lacus, fontes in montibus potiſsimum oriantur, cur Homerus a Ioue fluentes vocet amnes, & cur ſacri dicantur.*

M. Antonius Maioragius, Ioanni Mariano. S. P. D.

OPPORTVNE ſanè tuæ mihi literę perlatæ fuerunt, in quibus à me quærebas; cur in montibus maior ſit aquarum copia, hoc eſt plures lacus, amnes, fontes quam in locis planioribus. Aderat enī Andræas Camutius vir doctiſsimus, & nullius Philoſophiæ partis ignarus, qui cum me tuis litteris ſubridentem vidiſſet, qd (inquit) noui eſt? effari ne potes, quid in eis literis ſcriptum ſit; an res eſt eiuſmodi, quam vulgare non oporteat? minimè vero (inquam ego) ſed ideo mihi ſubridere libet, qa diſcipuli mei frequentiſsime per literas quæſtiones quaſdam arduas mihi proponunt tanquam alicui Philoſopho. cum tamen intelligāt me magis Rhetoricæ, quam Philoſophiæ naturali ſtudere. ſed tamen hoc tempore commodè accidit, quod tu præſens & qui facile pro tua ſingulari humanitate quæſtionem hanc nobis aperies. tum ille cupidior audiendi factus, quænam eſt (inquit) iſta tam ardua quæſtio? quærit (inquam) à me Marianus meus, cur in mōtibus plures ſint lacus, amnes, fontes quam in planis locis? quod nō ſine cauſa quærere videtur, cum aqua deorſum naturaliter labi ſoleat, & planiora atq; demiſsiora ſemper loca petere. videtur igitur eſſe contra naturam, vt in mōtibus altiſsimis aquæ tam multę reperiantur. nam certè maximi quiq; amnes è montibus fluunt. vt enim à Pado ſiue Eridano potiſſimum incipiam, quem fluuiorum regem Virgilius appellat, an non è gremio veſuli montis celſiſsimum in cacumē elati (quod ait Plinius) finibus ligurum vagiennorum viſendo fonte profluit? annon Ariſtoteles Meteororum primo, tradit è Paropamiſſo monte omnium eorum altiſsimo qui ad hybernum oriētem vergunt, quamplurimos amnes defluere? vt Bactrum, Choaſpem, Araxem, Tanaim? Indum

quoq;

quoq; fluuiorum omnium maximum ex eodem mōte deſcendere? nam ex Caucaſo monte ſanc altiſsimo, cum alij multi tum in primis memorandus ille Phaſis delabitur. Quid annon Danubium & Tarteſum è iugis Pyrenæis labi tradit idem Ariſtoteles? quamuis aperte in Danubio decipiatur, qui non ex Pyrenæis montibus, ſed ex Arnoba Germaniæ monte, ex aduerſo Taurici Galliç oppidi multis vltra alpes millibus paſſuum (vt teſtatur Plinius) defluit. Cornelius Tacitus montem illum non Arnobam ſed Arbonā nominat. & Ptolemæus Abnobam. Rhenus è ſummis Alpium iugis deſcendit. Nilus à cacumine montis defluit qui Argyrus appellatur. ſed quid opus eſt exempla commemorare? cum nullus ferè ſit paulo inſignior fluuius, qui non ab aliquo monte deſcendat. Iam vero lacus & fontes in montibus frequentiſsimi ſunt. vt etiam è ſaxis ipſis ſæpiſsimè fontes erumpant, cuius rei cauſam à te tanquam à peritiſsimo philoſopho, & naturæ interprete iam expecto. Tum ille, ſcio te (inquit) hæc non ignorare, verum quia libentiſsimè de rebus huiuſmodi loquor, in quibus aſsiduè verſatus ſum, & te audiendi cupidum oſtendis, dicam ea quæ mihi ſunt in promptu. cauſam igitur propoſitæ quæſtionis facilius intelligemus. ſi prius quomodo fluuij fonteſq; gignantur aperuerimus. Sciendum ergo eſt ex Ariſtotelis ſententia nūquam elementa conquieſcere, ſed perpetua quadam viciſsitudine commutari, vt ex terra fiat aqua, ex aqua aër, ex aëre ignis, & conuerſo ordine, qui prius ignis erat, mox in aërem conuertatur, deinde in aquam ex aëre, poſtremò in terram ex aqua. quo fit vt perpetuus quidam fluxus, & refluxus in elementis ſit. quem Oceanum Theologi veteres appellarunt, & rerum omnium parentem eſſe voluerunt. Vnde illud;

Oceanumq; patrem rerum. Nymphaſq; ſorores.

Sed ex aqua in aërem, & contra ex aëre in aquam facillima eſt & pennis mutatio. ex terra enim atq; aqua vapores perpetuo calore ſolis emergunt, qui primò in aerem quaſi conuerſi, mox frigore cōdenſantur, atq; iterū in aquā reſoluuntur. ſicut igitur in ſublimi vapor in nubem coactus pluuias generat, ita ſpiritus aëris in ſpecubus, & terræ cauernis compreſſus, in aquas eliqueſcit, quæ demū tum propter pluuias tum propter vapores calidos ſurſum tendentes in multitudinem cōgeſtæ, atq; inundantes neceſſario profluunt. nam

O primò

primò tenuibus admodum illis ex terræ meatibus emanat aqua, deinde aliæ cum aliis coëunt, & tandè in fontes, atq; fluuios prorumpunt. quod ipſa re atq; artificio quodam declaratur. nam qui volunt aquæductus aliquo deriuare, in eminentiori loco terram ſuffodiunt donec aquæ venulas quaſdam quaſi terræ ſudorem reperiant, quæ paulatim per locum depreſsiorem opera factum fluentes colliguntur, & in fontem exeunt. Solet autem id vſu venire, vt quanto plures aliquis locus ſubterraneas cauernas habuerit, tanto maior in eis vaporis & aëris copia congregetur. atq; ita plures etiam fontes & flumina ſcateant. quod in eminentiſsimis montibus accidit, in quibus occultæ cauernæ plurimæ reperiuntur & loca quaſi ſpongiæ quædam foraminum plena, in quibus cum ex vapore & aëre plurimum aquæ genitum fuerit, mox vt erumpat in fontes neceſſe eſt. hac de cauſa fit vt (quemadmodum ait Ariſtoteles) rapidi fluminum curſus e montibus præcipitent. ad quam rem alludens fortaſſe Virgilius in quarto ſic ait; ruunt de montibus amnes. hæc ſunt quę Camutius noſter ex tempore diſſeruit, cum ei quæſtionem tuam propoſuiſſem. ex quibus etiam haud difficulter intelligi poteſt, cur Homerus διιπετέα hoc eſt, à Ioue fluentes amnes appellauerit. aërem enim & Greci & Latini plerunq; Iouem appellant vt Horatius manet ſub Ioue frigido venator. ita etiam ſub dio dicimus ideſt ſub aëre. nã Iouem Greci Δία vocant. quinetiam aër iam in pluuiam aut grandines conuerſus Iuppiter appellatur, vt Virgilius;

Etiam maturis metuendus Iuppiter vuis.

Quoniam igitur amnes (vt antea dictum eſt) ex aëre cauernis incluſo generantur, & aër ſæpe Iuppiter nominatur, merito dicuntur amnes ab Homero à Ioue fluere. qua ratione Nymphas etiam Iouis filias idem Homerus rectiſsime vocat. nihil enim aliud Nymphæ ſunt, quam aquæ & fontes, qui ab aëre gignuntur. Sunt qui putent Nilum ideo διιπετῆ, vocatum, quoniam eius origo lateat, tãquam à cœlo profluat, vnde Tibullus;

Nile pater quanam poſſum te dicere cauſa
Aut quibus in locis occuluiſſe caput?

Proclus in Heſiodum ſcribit, veteres opinatos fuiſſe naturã omnem aquarum, quæ quidem nutriendi atq; augẽdi vim habet, ſacram eſſe Diis illis quos ζωογόνα vocant, ſed præ-

cipuè

cipuè fluuios perennes diuinos exiſtimaſſe, quod æternam immortalemq; Deorum naturam imitentur. vnde factum eſt vt fluuiorum nomina Deis immiſcerét. hoc eſt quod ait Seneca; Magnorum fluminum capita venerantur, ſubita & ex abdito vaſti amnis eruptio, aras habet. coluntur aquarū calentium fontes & ſtagna. quæ vel opacitas vel immenſa altitudo ſacrauit. & Tacitus ſcribit; ſacra & lucos & aras patrijs amnibus dicari conſueuiſſe. hinc etiam Horatianū illud: Nunc ad aquæ lene caput ſacræ. Phurnutus de natura Deorum auctor eſt; amnes taurorum figura plerunq; fingi ſolitos. hoc eſt κερασφόρους (vt ipſe vocat) & ταυρώπους: à violento ſcilicet vndarum impetu, quæ ſtrepitum quendam ruentes; taurorum mugitui ſimilem emittunt. magnus enī & horribilis aliquando fluuiorum impetus eſt, cum inſano vortice de montibus altis ruentes, per omnes campos cum ſtabulis armenta ferunt (vt ait Poëta) ſed hæc in præſentia tibi ſufficiant. Tu vero perge quemadmodum cæpiſti, ſtudijs optimarum artium operá nauare. nihil eſt enim in quo vel vtilius vel glorioſius iuuenilem iſtam ætatem tuam occupare poſsis. & huiuſmodi quæſtiones frequēter mihi propone, quæ & ingenium tuum exercere, & eruditionem augere poſsint. Vale.

XI. *Epiſtolam omne dicendi genus admittere, hoc eſt, & ſublime. & temperatū, et humile. quæ verba dici debeant vſitata. In Epiſtola licere græcis vti verbis. quinam Ciceronianus dici debeat. quidam ex Demoſthene carmina interpretata.*

M. Antonius Maioragius, Hilarioni Corbitæ. S. P. D.

ITA ne vero. primis ſtatim tuis ad me literis tam ſalsè mecum agis? & quē humaniſsimis atq; amantiſsimis verbis afflictum conſolari debebas, eum acutis ſalibus deridendum ſumis? ſed facile patiar tibi plurimum in me licere, ſi tam eruditas ad me literas quam ſæpiſsimè miſeris. Noli enim putare tua mihi epi-

ſtola quicquam vnquam accidiſſe iucundius. in qua ioco- ſis (vt ego quidem interpretor) verbis vtens, re ipſa me grauiter accuſas, cum leges epiſtolæ me tranſgreſſum eſſe dicas, quòd in ſuperioribus meis ad te literis, paulo ſeuerius & grauius ſcripſerim. putas enim humile tantum dicendi genus epiſtolæ conuenire. quoniam ad Petum ſcribens Cicero dixit; epiſtolas quotidianis verbis texere ſolemus. Ego vero ſic exiſtimo; genus hoc ſcribendi multò eſſe liberrimum, neq; tam anguſtis circumſcribi cancellis, vt nō liceat & ſubtiliter, & temperate, & grauiter quoties res ipſa poſtulat epiſtolam ſcribere. quod vel exemplo Ciceronis tui facile probare poſſumus. apud quem non tantum familiares epiſtolæ ſed etiam plurimæ ſeueræ & graues inueniuntur. quod ipſemet Cicero ad Curionem ſcribens teſtatur, cū ait; Epiſtolarum multa eſſe genera, quorum primum illud eſt, vt certiores faciamus abſentes ſiquid eſt quod eos ſcire, aut noſtra aut ipſorum interſit, alterum familiare & iocoſum, tertium deniq; ſeuerū & graue. Ecce quomodo Cicero ipſe me quodammodo ruetur, & ſententiam tuam impugnat, qui cēſes epiſtolam omni grauitate carere debere. quod tantum abeſt à veritate, vt etiā aliquando cum opus eſt in epiſtola liceat tragicis verbis detonare. quod à clariſsimis & optimis auctoribus ſæpe video fuiſſe factitatum. Quid enim (vt interim de reliquis ſileam) illa tui Ciceronis ad Octauium epiſtola grauius? Quid illis exclamationibus magis tragicum; O meam calamitoſam ac præcipitem ſenectutem. O turpem exacta dementiq; ætate caniciem. & quæ ſequuntur. Quid illis conformationibus & perſonarum fictionibus elatius aut ſublimius fieri poteſt? Quem accipient de ſuis poſteris nuncium illi veteres Africani, Maximi, Scipiones? & paulo ſuperius. Quid illis interrogantibus quid agat nunc Res P. reſpondebit aliquis noſtrum qui proximus in illam æternam domum conceſſerit? Quid enim hæc ab illis differunt, quibus nihil vehementius inueniri poſſe Quintilianus exiſtimat. vos enim iam Albani tumuli atq; luci, vos inquā imploro atq; teſtor. ſed quid hæc ego commemoro? ſingula pene verba illius epiſtolæ, non in orationis contentionē, ſed etiam in Tragœdię ſeueritatem exire videntur. verum aliud eſt (inquies) de Republicæ vaſtitare, aliud de priuatis rebus ſcribere quid? in priuatis rebus nonne res graues ple-

tunq;

runq; accidunt? quáquam ego de vniuerſo mortalium ge- nere verba illa dixeram, quæ tu tanquam grauiora vitupe- ras. quo quid dici poteſt excellentius, niſi forte Tullio lice- re credis de Romana Republica dicenti verbis vti grauiſsi- mis, mihi de toto genere mortalium verba facienti ne pau- lò quidem latius os aperire. ſed ſcilicet faciendum quod vis, vtendum in epiſtola ſermone quotidiano num cum etiam res aliter poſtulare videbitur? an ſi tractandum ſit in epiſto- la de rebus diuinis, de bello, de pace, de adminiſtratiõe Rei P. verbis vti quotidianis oportebit? quis non eum meritò ri- deret, qui vellet Herculis ſtatuam ornare veſte puerili? qui minus ridiculè facit is qui res grauiſsimas infimo dicẽdi ge- nere perſequitur? Nullum igitur opinor dicendi genus alie- num ab epiſtola. cum & hoc quod Græci ἁδρὸν appellant omnium grauiſsimum aliquando recipiat, vt iam demon- ſtratum eſt, & auream illam atq; æquabilem ſequi medio- critatem plerunq; ſoleat. interdum etiam humi repere, & plebeio vti ſermone non recuſet, ac tanquam riuulus qui- dam leni murmure perſtrepens, lympidiſsimis aquis fluere videatur. Quarè nõ mediocriter in mentem mihi venit ad- mirari, cur quicquam alienum ab epiſtola cẽſeas, quod aut bene latinę, aut nõ omnino male græcę dictum ſit. ſed ais me verbis vti minus vſitatis, quæ paucis cognita ſint. & hoc tanquam vitium reprehendis. Ego autem cum ad te ſcribo non ad imperitum hominem, ſed ad eruditum virũ me ſcri- bere exiſtimo, qui verba omnia, quæ apud probatos aucto- res & Latinos & Græcos inueniuntur præclare intelligat. ſcio enim admodum paucos eſſe, qui doctrina præditi ſint. quibus ſolis in ſcribendo placere ſtudeo, multitudinẽ autem imperitam hac in re nihili penitus facio. neq; enim id verũ eſt, quod aliqui mendoſe affirmant, ea ſolum verba vſitata dici poſſe quæ per ora vulgi ferantur. ſed quæ auctores quos ἀκινήτους Græci vocant, hoc eſt inuiolatæ fidei, vſurpaue- runt, ea omnia videri debent vſitata, etiam ſi paucis cogni- ta ſint. Nam (vt Quintiliano placet) conſuetudo ſermonis conſenſus eſt eruditorum. ne igitur ea verba dicas inuſitata, quæ ego a Cicerone, & Cæſare latinæ linguæ principibus accepi. Quod autem ſcribis me nimis in epiſtola mea Græ- catum fuiſſe, ſic enim tu loqueris. hoc eſt nimis multa verba Græca inculcaſſe. id excuſarem ſi meum eſſet exemplum,

ac non

ac non grauiſsimos viros huius rei auctores haberem. nunquam ne ad Atticum Ciceronis epiſtolas legiſti? neſcis quã in eis multa græcę poſita ſint? ſic etiam Plinius ſæpe ſcribit, ſic quicunq; bonus perlegitur. quod enim in orationibus & poematis vitium habetur ſi græca verba immiſceantur, id in epiſtolis modo apposite fiat, vehemẽter laudatur. illas aũt accuſationes, quibus ais nonnullos vti contra me, Ciceronianus non eſt, Tullianus non eſt. ego penitus nihili facio. cum præſertim nullum adhuc ſcriptorem inuenire potuerim, qui ex omni parte Ciceronianus eſſe videatur. mihi enĩ nequaquam ille videtur eſſe Ciceronianus, qui verba tantũ & locutiones Ciceronis imitari contendit, id quod pleriq; faciunt. ſed qui eas diſciplinas atq; illam eruditionem qua cumulatus erat ille diuinus orator, aſſequi pro virili parte conatur, is mihi videtur aliquo modo Ciceronianus dici poſſe, quod cum pauci ſint aut nulli qui præſtare poſsint, nimium arrogantes illi ſunt habendi, qui cum aliquas in promptu dictiones habeant, ſe meros eſſe Ciceronis germanos arbitrantur. Carmina quæ Demoſthenes in extrema ferè parte orationis pro Cteſiphonte poſuit, vt á me petiſti latina feci. ſed exiſtimo te præclarè intelligere in hoc interpretationis genere nequaquam verbum verbo reddi poſſe aut debere. ſatis eſt enim ſi bene ſenſus explicetur, ſic igitur conuerti;

Hos amor induxit patriæ noua prælia Martis
  Sumere, & hoſtilem dilaniare manum.
Cum timor & virtus pugnantes cogeret, vnà
  Proiecêre animas regna ſub atra ſuas.
Græcorum id cauſa, ne ſubdere colla coacti
  Seruitio, indignum conciperent facinus.
At patria in gremio iam corpora functa labore
  Suſcepit, quando hoc ab Ioue iudicium.
Omnia dirigere, & nunquam peccare Deorum eſt
  In vita, at fatum nemo cauere poteſt.

Siquid eſt præterea quod á me velis, nõ eſt quod petere vel potius iubere dubites. nam me ſemper ad omnia vota tua paratiſsimum inuenies. Vale.

XII. Quomodo à Grammatico atq; à Philoſopho diſtinguatur orator & quid inter Oratorem, Rhetorem, & Declamatorem interſit.

M. Antonius Maioragius, Iulio Sociago. S. P. D.

ACVTE ſanè colligis aut nullam, aut perexiguam eſſe inter Grãmaticũ, Oratorem, & Philoſophum differentiam. cum hi tres artifices omnia ferè ſinguli comprehendant, quæ in cognitionem humanam cadere poſſunt. nam Grammaticus q Latinè literatus dicitur Suetonio teſte, penè infinitum vim & materiam (vt primo de Oratore teſtatur Cicero) ſcientia & cognitione comprehendit, vnde ſunt qui Grãmaticũ à Grammatiſta diſtinguant, vt literatum à literatore. volunt enim Grammaticum abſolutè doctum in omnibus diſciplinis ſignificare, Grammatiſtam verò mediocriter eruditum. quorum opinionem Orbilius etiam exemplis confirmat. huc accedit quòd veteres Grammatici etiam Rhetoricam docebant, atq; à multis de vtraq; arte hoc eſt Grammatica & Rhetorica commentarios fuiſſe ſcriptos inuenio. quin etiã quoſdam è Grammaticis ſtatim è ludo tranſiſſe in forum, atq; in numerum præſtantiſsimorũ patronorum receptos fuiſſe legimus. Quid quod ideo Critici dicebantur a veteribus, quoniam ſibi de omni genere ſcientiarum & ſcriptorũ diiudicandi ſumerẽt poteſtatem? notiſsimũ etiam eſt quantum Ariſtarchus, Dydimus, Priſcianus, innumerabileſq; alij Grammatici, in omni doctrinæ genere præſtiterint. qn extant adhuc Ioannis Grãmatici in multa Ariſtotelis opera doctiſsimi commentarij. vnde ſatis intelligi poteſt Grammaticorum profeſsionem omnium ingenuarum artium cognitionem ſub ſe continere. neq; ſane aliter Grammaticus quiſquam optimos auctores aut Græcos, aut Latinos bene interpretari poterit, niſi erit omnium magnarum artium ſcientiam aſſecutus. Quid Philoſophus nonne omnium diuinarum atq; humanarum rerum intelligentia profitetur?

nonne

nonne laudandarum artium omnium procreatrix (vt ait Cicero) & quaſi parens eſt Philoſophia? nonne Philoſophi. profeſsione ſua omnia quecunq; ſunt vel ſcientiæ peruesti- gatione, vel differendi ratione comprehenderunt? Hæc eadem omnia ſcire debet Orator. nam Craſſus tertio libro de Oratore clamat; omnem prudentiæ doctrinæq; poſſeſsionem Oratoris eſſe propriam. & veteres illi doctores auctoresq; dicendi nullum genus diſputationis a ſe alienum putabant. ex quibus Hippias Elæus cum Olympiam veniſſet, maxima illa quinquennali celebritate ludorum gloriatus eſt cuncta pene audiente Græcia nihil eſſe vlla in arte rerũ omniũ quod ipſe neſciret. & Leontinus Gorgias apud Platonem de omni re quęcunq; in diſceptatione queſtionemq; vocaretur ſe copioſiſsime dicturum eſſe profitetur. iſq; princeps ex omnibus auſus eſt in cõuentu poſcere qua de re q́ſq; vellet audire, cui tantus honor habitus eſt a Græcia ſoli vt ex omnibus, Delphis non inaurata ſtatua ſed aurea ſtatueretur. Cum igitur & Grãmatici, & Philoſophi, & Oratores omnia profiteri videantur, quæris à me quõmodo inter ſe diſtinguantur, & qui fieri poterit vt Orator à Grammatico, & Philoſopho ſeparetur. quod certè facile fiet, ſi propoſitũ ſeu ſcopum cuiuſq; conſideremus. nam Grammaticus id vnum præ cæteris ſibi proponit, vt emendate pureq; loquatur & ſcribat. Orator verò vt apte diſtinctè ornateq; dicat & ad perſuadendum accommodatè. Philoſophus deniq; non tantum verba quantum res ipſas ſibi cõſiderandas eſſe ſtatuit. itaq; Grammaticus verborũ ſignificationẽ & conſecutionem, Orator ſermonis elegantiam & compoſitionẽ, Philoſophus rerum cauſas & vitæ degendæ rationem quærit. quo fit vt Grammaticus excellens rerum omnium vocabula ſcire debeat. & de rebus omnibus emendatè loqui, Omni verò laude cumulatus Orator, de omni re ꝓpoſita probabiliter & copioſe diſputare. Philoſophus res omnes occultas atq; abditas intelligere & ſine vlla culpa viuere. Quã diſtinctionem ſecundo Tuſculanarum Cicero videtur poſuiſſe vbi ſic ait; vt enim ſi Grammaticum ſe profeſſus quiſpiã barbare loquatur. aut ſi abſurde canat is qui ſe velit haberi muſicum, hoc turpior ſit quòd in eo ipſo peccet, cuius profitetur ſcientiam, ſic Philoſophus in ratione vitæ peccans, hoc turpior quòd in officio cuius magiſter eſſe vult, labitur.

artemq;

artemq; vitæ profeſſus, delinquit in vita. Iam igitur Oratorem à Grammatico & Philoſopho diſtinctū habemus. ſed dubitas præterea an idem ſit Orator, Rhetor, & Declamator. nam hæc tria vocabula videntur idem ſignificare. ſiquidem Orator aliquando etiam Rhetor dicitur, vt ſecundo de Finibus Cicero; quaſi verò perpetua oratio Rhetorū ſolum non etiam Philoſophorum ſit, & Iuuenalis cum de Cicerone ſummo Oratore loqueretur, ita dixit;

Si fortuna volet fies de Rhetore conſul
Si volet hæc eadem fies de conſule Rhetor.

Declamator autem dicitur Rhetor ſiue Orator cum aut docendi aut exercēdi ſui cauſa fictas in ſcholis cauſas agit. ſed tamen hæc ita diſtingui commodè ſolent, vt Rhetor ſit is qui artis Oratoriæ præcepta docet vel ſcribit, qualis apud Grecos Hermogenes, apud Latinos Cornificius hoc in genere qui diligentiſsimi fuerunt, ab eloquētia longiſsimè (quod in Octaui libri proœmio Quintilianus ait) abfuerunt. quoniam ſe præceptis illis cognitis ſatis inſtructos ad eloquentiam arbitrabantur. Declamator eſt qui fictas agit cauſas, qui niſi aliquando in Solem & puluerem veniat, & in iudicijs, in concionibus, in Senatu verſetur, nunquam inter Oratores numerari poterit, qualis Porcius Latro fuiſſe dicitur. Orator deniq; is eſt qui veras agit cauſas, qualis fuit Hortenſius, Cicero, Meſſala, Caſſelius Aulus, quem Horatius celebrat. hi communiter Oratores dicuntur, ſed re vera nullus vnquam perfectus Orator extitit, vt auctor eſt Cicero, quoniam perfectam habere eloquentiam, vt M. Antonius aiebat, vix Deo conceſſum eſt. quod item de Grammaticis & Philoſophis ſentiēdum eſt, quorum nemo fuit vnquam perfectus. nihil enim ſimplici in genere omnibus ex partibus perfectum natura expoliuit. hæc ſunt quæ ex tempore tuis literis reſpondere volui, ſiquid erit aliud quod à me velis, breui coram licebit. iſtuc enim cogito. Vale.

LAVS DEO.

FINIS.

DVOS PLVRIMVM POSSE

INDEX ARGVMENTORVM EPISTOLARVM OMNIVM quæ his duobus libris continentur.

I. QVòd apud antiquos eadem fuerit lyra quæ cithara. fo.5.
II. Quid ciuitatis nomine, quid vrbis contineatur, & quæ ſit vtriuſque vera definitio. fo.11.
III. Vnde Senatus dicatur, & de ordine Senatorio quædam. fo.15.
IIII. Iniuſtè accuſatum Ciceronem à Rutilio ſuper familia Papyriorum, & Ciceronis locus illuſtratus. fo.17.
V. Interpretatur Virgilij verſus per ſenſum, & exteriorum & interiorum diſtinctionem. fo.18.
VI. De Polycleto ſtatuario, & Polygnoto pictore, deque verbis fingendi & pingendi quædam. fo.23.
VII. Declaratus Virgilij locus in Bucolicis, & his eodem in loco Seruius notatus. fo.27.
VIII. Declaratur Ciceronis & Vulpiani locus contra Budæi ſententiam, & de cenſu ac cenſendi ratione. fo.29.
VIIII. Explicata breuiter accentuum ratio, ex Ciceronis & Quintiliani ſententia. fo.33.
X. Iudicandi artem ordine naturæ priorē eſſe, arte inueniendi, atq; ad vſum potiorem, contra Ciceronis ſententiā. fo.37.
XI. Cur apud Latinos vnanimes amici vocentur. fo.42.
XII. An homines à Deis, vel à Dæmonibus gigni poßint. fo.44.
XIII. An mortui reminiſcātur, et an ſciant ea quæ hic agūtur. fo.46.
XIIII. An odor corpori noſtro, poßit nutrimentum aliquod præbere. fo.50.
XV. Notatur error Seruij. Poëtas Heroicos, etiam Tragicos dici poſſe. Cur Virgilius omnes ferè libros ſuos alicuius morte concludat. fo.53.
XVI. Cur amantes dicantur eſſe faucij, & cur amor cupido dicatur. fo.55.
XVII. De ſanguine, & venis, & affectionibus quædam, declaratus Virgilij locus, cur amantes palleant, & de ſpiritu per venas diffuſo. fo.56.
XVIII. Vnde lachrymæ naſcantur, & cur ex omnibus animalibus ſolus homo lachrymet. fo.59.
XVIIII. De ſepulchris, et ſepeliendi religione quædā explicata. fo.61.

XX. *Aeneam nullo modo cum Didone rem habuiſſe cum ea muliere trecentis, atque amplius annis fuerit antiquior.* fo.65.

LIBER SECVNDVS.

I. *Quomodo propriorum nominum formæ diſtinguantur contra Grammaticorum ſententiam.* fo.67.

II. *Qua de cauſa qui vehementer laudantur in cælum ferri, aut extolli dicuntur.* fo.77.

III. *Quid ſit pudorem ſoluere, & ibidem de pudore quædam diſputata.* fo.79.

IIII. *Quem morem, aut quas cerimonias, Romani veteres in ſacrificando ſeruarent.* fo.81.

V. *Cur amantes furere dicantur, cur amor in medullis hærere, & ibidem de medulla multa tractata.* fo.84.

VI. *Declaratus Virgilij locus. Quid Phantaſia ſit, et qualis in hominibus & belluis, & alia quædam ad idem pertinentia.* fo.88.

VII. *Quomodo diſtinguantur caſus, fortuna, fatum, prouidentia, & quæ ſunt eis ſubiecta, & quomodo per ea res humanæ regantur.* fo.91.

VIII. *Cur Virgilius Iunonem inducat pluuiam, grandines, & tonitrua concitantem, & vnde reuera fiant ea quæ Iunoni Virgilius attribuit.* fo.97.

VIIII. *Notatur error Seruij. cur canes ſagaciter odorentur. cur odores nominibus proprijs nō diſtincti ſunt, quot modis aliqua res inodora dicatur, vnde odores ad nares veniant, quid odor ſit, cur ex odore magnam homo voluptatem capiat.* fo.101.

X. *Cur in montibus magna ſit aquarum copia, cur amnes, lacus, fontes in montibus potiſſimum oriantur, cur Homerus à Ioue fluentes vocet amnes, & cur ſacri dicantur.* fo.104.

XI. *Epiſtolam omne dicendi genus admittere, hoc eſt, & ſublime, & temperatum, & humile. quæ verba dici debeant vſitata. in Epiſtola licere græcis vti verbis. quinam Ciceronianus dici debeat. quædam ex Demoſthene carmina interpretata.* fo.107.

XII. *Quomodo à Grammatico atque à Philoſopho diſtinguatur orator & quid inter Oratorem, Rhetorem, & Declamatorem interſit.* fo.111.

FINIS.